

АНДРЕЙ ГУЛЯШКИ
КАВАЛЕРЪТ ХИМЕРИУС

chitanka.info

ГЛАВА ПЪРВА

Шестима бойци от личната гвардия на Крум отвеждаха Химериус на заточение в Славуновите земи. Отпуснал юздите на коня си, загледан в златистата далечина, където слънцето току-що беше потънало зад ниските гърбици на хълмовете, той се усмихваше — ни тъжно, ни весело — и леко поклащаше глава в такт със стъпките на поемата, която тихо скандираше.

Изглеждаше красавец, но красотата му беше изнежена, женствена. Русите му коси се спущаха до раменете чак, къдрави и меки като у момиче, в маслиненотъмните му очи блестеше по една златна искрица, овалът на лицето му се извиваше мек и загладен. Само брадата му беше костелива, четвъртита и малко издадена напред и поради това нарушаваше грубо овала, като да напомняше, че в разредената гръцка кръв на този човек има и няколко капки мъжка, римска кръв — наследство от Клавдиевци, прадедите му, които някога бяха имали свои вили на Капитолийския хълм. Но тази подробност се забелязваше при по-внимателно вглеждане, защото, както беше натруфен в кадифените си одежди, с дантелена яка и везано със сребърна сърма елече, той наистина приличаше на една източна фарфорова кукла, някак си изведнъж и по чудо оживяла върху гърба на породистия гвардейски жребец.

Наближаваше края на пътуването. Мекият път изкачваше на криволици стръмната снага на хълма, който отделяше Славуновите поселища от земята на българите. Над главите на конниците старите буки сплитаха клоните си, а габърът, леските и дивите къпинаци образуваха между гладките стволоче на буките едно непроходимо и затихнало от памтивека зелено море.

На това място Химериус си спомни печалните стихове на Архилох:

Издига се хребет, като конски гръб,

*покрит с тъмни, диви гори...
Суров край, нерадостен и чужд!*

Той се усмихна, тоя път тъжно, дори много тъжно, но тозчас се сети, че си беше дал дума да не радва душите на варварите със скръбта си. Затова тръсна глава и прехапа тънките си устни, за да не даде воля на въздишката, която напираше в гърдите му.

Забрави морето и Парос и смокините на слънчевия
бряг!

Бедният Архилох! Беше чел някога откъси от носталгичните му поеми, когато учеше древногръцки и латински език във висшата школа при императорския дворец. В ония весели дни тъжната Архилохова поезия го отегчаваше като сълзливите оплаквания и въздишки на любовниците, които беше престанал да поддържа с подаръци и пари.

Забрави морето и Парос и смокините на слънчевия
бряг!

Ето как бяха се променили нещата напоследък! Стиховете, които някога насила четеше, сега шепнеше за утешение като обнадеждаваща молитва...

— Хей, Имерис, по-живо, по-живо!

Подканяше го Бутаул, стотникът. Тоя човек в кожено войнишко облекло вече губеше търпение, защото денят си отиваше, а последният стражеви лагер беше останал далеч зад тях. Бутаул не знаеше, нито можеше да знае, че някога е съществувал поет на име Архилох. Но знаеше отлично, че заради този изтънчен и женоподобен ромеец ще трябва да се завърне с хората си по тъмно, и негодуваше в душата си, защото военният живот го беше приучил да не се доверява твърде на нощта. Местностите, през които пътят минаваше, бяха безлюдни и диви. На дневна светлина, когато слънцето стопява сенките и окото

гледа надалеч и всичко съзира, засадите не бяха някакво рядко изключение, та какво ли добро можеше да очаква от нощта, която заслепява очите? Знаеше ли в чия изкусно замаскирана клопка можеха да попаднат? Тъмнината открай време беше приятелка на засадите, не помагаше на конниците в открития бой, спъваше копитата на конете. А из тия краища скитаха, укриваха се от окото и ръката на хана отчаяни хора: избягали пленници авари, конекрадци, осъдени на посичане, нехранимайковци славяни и българи, които не тачеха никакви богове и ничия власт. Нощта беше приятелка на разбойниците, на изменниците, закриляше ги, удвояваше силата им. Затова Бутаул бързаше да стигнат час по-скоро билото на хребета. Трябваше да изминат обратния път, да се доберат до насипа на първото стражево укрепление, преди Голямата мечка да се е изкачила върху купола на небето. Когато Голямата мечка възседне купола, за да си отпочине, нощта разтваря пазвите си и отпуска на воля неизброимите си черди зли и лукави духове.

През последните няколко години Химериус почти не се сещаше за вилата с коринтските колони, където беше израснал, за широкото ѝ малахитово стълбище, чиито гладки стъпала слизаха до синята и гладка повърхност на заливчето „Свети Лаврентий“. И фамилната вила с древната статуя на Посейдон сред кипарисите, и къдравият залив с бащината тримачтова платноходка — това беше красиво, излъчваше достойнството, обвеяно беше със старинната родова гордост на Клавдиевци, но изглеждаше премного провинциално и някак отдалечено накрай света, гледано от високите сводести прозорци на императорските дворци. Под тия прозорци не лежеше заспалата и изпаднала Атина, нито шумният Солун, вмирисан на риба, зехтин и кожи — разстиляше се столицата на света с форумите си, театрите и библиотеките си, с огромното си пристанище, където се белееха като ята гълъби стотици кораби, пристигнали от близки и далечни, знайни и незнайни страни.

Смокиновите дръвчета около заливчето, бащините маслинови гори, лозя, пасища и необгледни ниви — за тия неща Химериус рядко си спомняше. Бяха много далеч от него, от всекидневието му на дворцов кавалер, от конните надбягвания, залаганията, игрите със зарове, филипиките срещу иконоборците, от нощите, посветени на весела и необвързваща любов. Но кой знае защо, в тоя час той не си спомняше за онова, което беше негово настояще допреди две години, а

си мислеше за неща от много по-далечно време. Никакви дворци, форуми и обзалагания не се мяркаха сега в паметта му и никакви жени, макар че измежду любовниците си имаше няколко от най-скъпите и търсени красавици арменки. Спомняше си дребни събития и незначителни случки от юношеските години, и онова кътче от морския бряг при заливчето, където беше играл като дете с връстниците си, и прашния вътрешен двор на вилата, и стареца критянин, който надзираваше работниците винари и който винаги му се кланяше ничком като на истински господар и всеки път го черпеше препълнена паничка златисторозов, пресен мед.

Тъгуваше Химериус за отминалото време на юношеството, въздишаше по сенките на отдавна прелетели през душата му образи на скромни и тихи хора, а Бутаул поскърцваше със зъби от яд, като гледаше мудната му, отпусната и мързелива езда. Идеше му на часа да го халоса по кадифената шапчица с дръжката на късото си копие, което беше закрепено с каишки от дясната страна на седлото, но се съдържаше, защото ханът сам беше окачил върху гърдите на ромееца лъскавата медна плочка с държавния печат. Никой нямаше право да убива или да ранява човек, какъвто и да бил, от каквато и да било народност и вяра, ако носи на гърдите си такава плочка; нито да го присвоява за свой роб с пари или чрез оръжие или да го прави свой прислужник против волята му. Нищо не се знаеше, кучето можеше да оживее и някой ден ханът отново да го извика в Плиска. Тогава то ще завърти опашка, според обичая на ромеите, и ще излае с песовския си език: „Твоят стотник ме оскърби, удари ме с камшика си по гърба!“ Или (не дай си боже!): „Искаше да ме усмърти, халоса ме с дръжката на копието си по главата!“ Един камшик, една тояга — голяма работа! Но ханът ще повика боила Охсун и ще заповяда да накаже Бутаул с двадесет тояги по голо. Двадесет тояги рядко докарват якия човек до смърт, но Бутаул има рана под дясното си рамо, която още не е заздравяла съвсем. Копие с назъбен накрайник го беше улучило под стените на Сердика преди една година, тъкмо когато нахълтваше с отряда си в подстъпите на централната градска врата. Двадесет тояги по голо и една рана, която все още се обажда навремени, това може да го изпрати набързо в подземния свят на дедите. Нямаше сметка да халосва проклетника по главата, нито да го бие с камшика си, макар че много му се искаше да направи и едното, и другото. Защото, ако на

връщане попаднеше в засада, все можеше някак да се отърве — добрите духове на дедите бяха го спасявали неведнъж от смърт. Но имаше ли такъв дух, който би се нагърбил да го спасява от двадесетте хански тояги? Дори духовете от всичките му деди да се съюзят в един отряд и всеки да се яви с коня и оръжието си, и начело да застане сам Вихтун — дядото на дедите му, родоначалникът, — ползата не би била по-голяма от едно ечемичено зърно. Все едно, Охсун всякак ще изпълни заповедта на хана, сам ще прегледа дрянвата тояга, за да провери дали е чепата и дебела както трябва. Когато ханът наказва, Охсун си отваря очите на четири, за да не треснат после гръмове над главата му. Така че, колкото и да му беше мъчно, Бутаул трябваше да съдържа гнева си и само мислено да налага ромееца. Да беше насаме с него, сами в тоя пущинак, той би му прекършил врата, хе, без много труд, защото това не беше врат на мъж, а шийка, бяла и нежна като на момиче. Но имаше войници с тях, а езикът на войниците е бърбърив — един да проговори и кожата на Бутаул ще заприлича на съдран мях. Врани и ястреби да кълват мършата на проклетия ромеец! Ако не е сигурно, че на връщане ще попадне в разбойническа клопка, то съвсем сигурно е, не можеше да има вече никакво съмнение, че ще изпусне угощението на Одолгай! Тази вечер стотникът Одолгай празнуваше сватбата на сина си Бохас. Бутаул беше измежду поканените на сватбеното пиршество. И можеше ли да не бъде поканен, когато шатрите им бяха съседни и неговите кучета пазеха добитъка на Одолгай, а кучетата на Одолгай — неговия добитък? Нали в битката при Созополис двамата с отрядите си обкръжиха една византийска друнга и изклаха ромейските войници до един! Бутаул произлизаше от рода Вихтун, а Одолгай — от коляното на Зингилах. Тази вечер сватбеният Зингилахов огън сладко-сладко ще цвърчи от капещата лой на угоения обреден овен, а Бутаул не ще може да си отхапе дори една мръвка от обжарения му бут!... И всичко това — заради женствения Имерис! В земята да се провали с кадифетата и коприните си, да не изтлее мършата му, докато на света има истински мъже, каквито са внуците на Вихтун и Зингилах!

— По-живо, Имерис, ей, не се влачи като пребит, негоднико! — изрева грозно Бутаул и пред очите му притъмня от яд.

Той замахна и стовари камшика си върху лъскавата и загладена задница на жребеца. Като че ли тежък крак настъпи дебела суха

вършина и мигом я прекърши.

Бойният кон, несвикнал с такива обноси, отскочи напред, изправи се на задните си крака, вирна муцуната си право нагоре и размаха копита, сякаш се бранеше от разлютен вълк единак. Химериус, изненадан не можа да се задържи на седлото, краката му се изхлузиха из стремената. Тесният път беше покрит с дебела настилка изгнила шума. Той се свлече от гърба на коня, рухна върху шумата като посечен, обърна се веднъж, два пъти, сви колена и утихна. Белите колони се разлюляха лудо от някакъв шеметен трус, коринтските капитоли се натрошиха на парчета, изпопадаха в руслото на малахитовата стълба, а после синята вода на морето се надигна, сграбчи ги и ги отнесе в безкрая, където имаше само бяла мъртва пяна и зелена тишина.

Стори му се, че беше лежал в тази тишина много време, като в дъното на някакъв дълбок вир. Но това чувство беше измамно, защото, когато отвори очите си, видя авареца Самур да прибира с копие то си шапката му, която бе отхвъркнала на няколко крачки встрани. Ръждивите му мустаци бяха разперени водоравно и изглеждаха настръхнали в краищата си. Очите му срещнаха погледа на Бутаул, който го гледаше надвесен от коня си горчиво учуден и някак по детски смутен.

— Можеш ли да се изправиш? — попита го Бутаул.

Гласът му не беше сърдит.

Гвардейският жребец стоеше до него и помахваше с глава. Знаеше добре урока си, така го бяха приучили, да не се отдалечава. Раненият пак можеше да се покачи на седлото и отново да се включи в боя, ако раната му не беше много тежка, или да се върне назад към резервите, към обоза, за да не попадне в плен.

Жребецът стоеше, поклащаше глава, а Самур държеше кадифената шапчица, закачена за върха на копието си, и търпеливо чакаше Химериус да вдигне ръка, за да си я прибере. „Няма го пауновото перо, изпаднало е“ — помисли си Химериус, но протегна десницата си и откачи кадифената шапчица от желязното острие. И в това мигновение, докато откачаше шапчицата, той изведнъж почувствува и безсилието си, и жалкото си положение на унижен човек, и безкрайната си самотност, като че ли в целия свят нямаше друго живо и разумно същество, с което би могъл да се разбере.

Бутаул го беше запитал дали може да се изправи. Е, добре, ще опита. Все пак той е потомък на Клавдиевци и тоя груб и високомерен варварин не трябва да го гледа отвисоко. Клавдиевци са лежали само като мъртви, само като трупове в нозете на варварите. Ще опита да се изправи, макар че земята го притиска до гърдите си. Всъщност гърдта на земята е прекомерно твърда и който разправя, че е приятно да се лежи отгоре ѝ, направо лъже. При падането от коня тя е ожулила дланите му, разкървала ги е дори и сега ужасно го болят, когато отново се допира до нея. Чувствува се много натежал и за да се изправи, трябва да потърси опора за ръцете и за коленете си. А дясното коляно го щрака, навехнал го е, болката пали искри пред очите му и ако не бяха тия варвари наоколо му, господи, той щеше да заохка с глас. Проклет да е часът, в който се реши да стъпи на тая дива земя!

Е, най-после, той стои изправен на нозете си, като истински потомък на Клавдиевци. Нищо от това, че тая гърд на земята се вълнува малко, като палубата на вуйчовия му кораб, че въздухът изглежда нашарен с разни цветни линейки, които подскочат нагоре и надолу. Важното беше, че успя да се откопчи със собствени сили от неприятната земна прегръдка, че не изохка от болка, докато правеше това, и че сега е в състояние да погледне право в очите грубиянина, който си беше позволил тази просташка шега.

— Мислех, че си по-изкусен ездач! — каза Бутаул.

Той го оглеждаше внимателно и се радваше в душата си, задето не се беше пребил при падането. Недай си боже, можеше да се случи и най-лошото, защото костите на тоя дворецов галеник са по-крехки, разбира се, дори от костите на дъщеря му Аната. „Какво си зяпал, къде са били очите ти? — щеше да го запита ханът. — Нали ти заръчах да го заведеш жив и цял до онова място, откъдето започва земята на Славуновия народ!“ Така ще го запита и няма да дочака отговор, а веднага ще заповяда на боила Охсун да смъкне от калпака и от куртката му отличителните началнически знаци, да го наложи с двадесет тояги на голо и да конфискува в полза на държавната хазна половината му добитък. Така наказваше ханът своите хора, когато не изпълняваха както трябва заповедите му или дръзваха да действуват против волята му и на своя глава. „Нашите момичета се държат поздравено на седлото!“ — засмя се Бутаул. Смееше се, защото добрите духове го бяха спасили от ханския гняв и той имаше началническите

си знаци и стадото му беше цяло. „Никое от нашите момичета нямаше да се изтърколи така позорно на земята!“ — заключи Бутаул. Макар и византиецът да се ползуваше от милостта на хана, той беше син на вражески народ и отгоре на това приятел на императора, дал дума на своя бог да изстреби до крак българското племе, да превърне на пустош и пепелище българската земя. Като не можеше да го заколи, понеже ханската милост връзваше ръцете му, нищо не му пречеше, разбира се, да го жили и унизява.

— Всичките ли ваши царедворци са такива несръчни ездачи и хилави люде като тебе? — запита Бутаул.

— Ти знаеш много добре, че аз не съм несръчен ездач — отвърна с презрителна усмивка Химериус. Той гледаше в хълбока на коня, за да не повдига очите си. — Най-негодните коне в конюшната на баща ми бяха като тоя кон, който ти яздиш, нямаше по-лоши. А робът, дето ме учеше да яздя, носеше златни гривни и на ръцете, и на краката си!

— Може да е носел гривни и на ушите, и на носа си! — изкриви уста Бутаул. — Тоя роб е бил скопен, а конете ви са били кранти до един! И с ездачеството си да не ми се перчиш, защото аз бях на полето, когато се празнуваше празникът на женихите, и видях колко пари струваш! И целият народ видя! — Той се извърна към войниците, които слушаха мълчаливо тоя разговор: — Така ли беше, момчета?

— Така беше! — ухили се Самур и мустаците му весело подскочиха нагоре.

— Не са ме учили на такива диви игри като вашите! — повдигна рамене Химериус.

Да не бяха тия двадесет тояги, които не излизаха от ума му, Бутаул непременно щеше да го стисне за гушата. Но като не можеше да даде воля на желанието си, той пришпори злобно коня, накара го да заиграе на място, сетне, поуспокоен донякъде, просъска през зъби няколко думи, така че само Химериус да ги чуе. Патрицията почервения, сложи ръка на хълбока си, където обикновено висеше закачен за сребърна верижка един къс меч, наподобяващ повече египетски кинжал. Нямаше никакъв кинжал, пръстите му докоснаха кадифената торбичка с празните пергаментни листа. Тя беше украсена със сърмени висулки, приличаше на подуто котешко коремче. Бутаул се закиска, колкото му държеше глас, и старият букак потрепери. Самур знаеше,

че му отговарят стоте горски духове, подали беловласи и брадати глави из прогнилите хралупи на най-старите буки.

Сивата здрачевина беше започнала бавно да синее. Откъм дъното на гората изкрещя граблива птица — хрипкаво, късо, сякаш предупреждаваше някого да стои нащрек. Ехото подхвана тоя пресипнал зов, завъртя го под натежалите от шума върхари и го удави в близкия дол.

Отрядът продължи пътя си. След половин час конниците излязоха на билото, обраснало с гъста жилава трева, накичено с лайкучка и бъзови храсти, дъхащо на мащерка и здравец. В падинките и на по-затулените места тревата стигаше чак до стремената на конете. От изток подухваше лек ветрец и тревата се скланяше под галещите му длани, полюшваше се, правеше талази, които се стопяваха в розовеещата далечина. Небето на запад приличаше на гигантско ветрило, разперено оттатък хоризонта, направено в основата си от огненочервени, атлазени панделки. Колкото по-високо се издигаха панделките над земята, толкова цветът им ставаше по-блед, виненият им отблясък преминаваше в златен, а златният — в лилавосин.

Слънцето беше залязло, светът се готвеше да заспи в мир и кротка тишина.

Но откъм югозапад, където планината издигаше най-високите си хребети, оттам прииждаха гъсти камари черни облаци, разплитаха над по-високите върхове косматите си валма и като зажаднели черди биволи препускаха на североизток, към разливите на мътния Иструм. И докато Химериус гледаше прехласнат отблясъците на залеза, забравил одеешната свада и болката в коляното, Бутаул поклати глава и загрижено свъси рунтавите си посивели вежди. Малко му бяха нощният път и неочакваните зли срещи, ами бурята сега, дето идеше, и дъждът!... С какво беше предизвикал гнева на злите духове, та бяха решили да се качат на главата му тая нощ?

— Хайде. Имерис! — провикна се той и, кой знае защо, започна изведнъж да привързва една от каишките на седлото, макар че тя беше добре притегната и не се нуждаеше от никакво привързване.

Далечна светкавица блесна над планината. Изруча гръм, като да се свличаше по скатовете огромна скала.

— Скачай от коня! — заповяда Бутаул. — Има заповед да върнем Токту в лагера, а ти да продължиш пътя си пеша — той посочи с ръка

на запад. Сенките на тъмните буреносни облаци препускаха като стада диви свини към оранжевите полета на залеза. — Ханът заповяда да те доведем до тая земя, която управлява от негово име княз Славун. И да ти напомним, че като живееш в тази страна, длъжен си да зачиташ Славуновите закони и обичаите на неговия народ. И така да бъде, докато ханът отново се сети за тебе и прати известие на княз Славун да те върне назад. А кога ще бъде това и дали някога ще стане — да не мислиш и напразно да не се надяваш. И докато ще си в тази страна, да бъдеш като всичките нейни хора, които нямат никаква власт над никого, а пазят кожата си и изкарват прехраната сами, със своите си ръце и със своето си оръжие. Така заповяда ханът и аз повтарям заповедта му, за да я знаеш и изпълняваш.

Химериус не каза нищо, а само кимна с глава и полека се свлече от седлото на коня. Той прегърна белия жребец през шията и притисна силно лицето си до топлата му козина, която беше овлажняла и миришеше на спарено сено. После го почеса гальовно зад ушите, целуна го по кадифените бърни, въздъхна тежко и отстъпи няколко крачки встрани.

Токту изви глава, погледна го учудено с големите си тъмни очи, понечи да пристъпи към него, но Самур, който се беше тихичко прокраднал отдире му, протегна ръка и го улови здраво за юздата.

Отново светна, глух тътнеж долетя откъм планините. Златните панделки на залеза бяха изчезнали вече, само една дълга яркочервена ивица все още блестеше ниско над притъмнелия хоризонт.

— Тръгвайте! — обърна се Бутаул към войниците и кимна с глава към полегатия скат, откъдето бяха излезли.

Когато и Самур, който яздеше последен, и привързаният към седлото му Токту изчезнаха зад сплъстената стена на лещака, Бутаул дръпна юздата на коня и премина няколко пъти през поляната напред и назад. Той се мръщеше, сумтеше, дърпаше краищата на увисналите си мустаци, имаше вид на човек, комуто предстои да извърши някакво ужасно дело.

„Ония му думи одеде бяха за пред войниците — да свидетелствуват, че ме е довел жив и здрав до Славуновата земя — мислеше Химериус, застанал неподвижен сред поляната, с отпуснати рамене, отровен от мъката си по белия Токту. — А сега зверът се колебае дали да ме заколи, или да претроши коленете ми с дръжката на

копието си — нали никой няма да го види?“ Токту беше весело и много своенравно жребче, когато ханът му го подари преди две години. Сега си го взимаха обратно, отвеждаха го в ханските конюшни, за да служи другиму — на някой пъргав млад дивак. Отвеждаха едничкото живо същество, което му беше истински предано и другаруваше с него в тая първобитна страна. Е, по дяволите, един наследник на Клавдиевци без кон! Изринат от варварския господар при мръсните скити! Голяма работа, че Бутаул ще пререже гърлото му! Какво ще загуби светът?

Така мислеше Химериус или по-точно — такива чувства го вълнуваха, но когато видя Бутаул да се насочва към него върху черния си кон с намръщено и зло лице, сърцето му трепна, слабост подкоси коленете му, ужасен страх го стисна за гушата и поляната като че ли се люшна под краката му.

А Бутаул се изравни с него и закова коня си на място.

— Виждаш ли пътя? — запита го стотникът.

Химериус повдигна рамене. Дългото острие на Бутауловото копие мержелееше зловещо в мрака, право срещу лицето му.

— Тревата го е заличила — каза Бутаул. — Затова ти ще се спуснеш по ската, а долу в подножието има дъбрава — пътят минава около нея, краката ти сами ще го налучкат. Ще вървиш по тоя път и ако крачиш по-чевръсто, ще стигнеш до първите колиби на Славуновите хора, преди да е настъпила голямата нощ.

— Разбирам — каза Химериус и преглътна.

Зловещото острие на копието вече не притегляше очите му.

Притъмня още повече, вятърът се усили, в бързовете храсти като метнати отдалече камъчета прошумоляха първите едри капки дъжд.

Бутаул пришпори коня си, но преди да стигне шубраците, където излизаше пътят от отвъдната страна на хребета, той опъна поводите и рязко възви животното назад. Опитният боеви кон изпълни този внезапен завой, като се изправи на задните си крака — провисналата му космата опашка описа полукръг по разлюляната от вятъра морава.

Бутаул доприпка до Химериус, който все така стоеше неподвижен на мястото си, прегърбен, жалък като уплашена жена, попаднала в чужди стан, забравена. Той измъкна коженото си наметало, сгънато по военному и надиплено зад седлото, и с все сила и с ярост го запокити върху главата му. Тоя си жест той придружи с най-мръсното проклятие, каквото познаваше езикът на дедите му, но не се

задоволи само с него, а удари патриция с юмрук между плешките и отново го изруга. После, озлобен заради великодушieto си (наметалото беше ново, от щавена волска кожа, с огромна бронзова закопчалка на околошийника), той едва не издъни търбуха на коня си и в лудешка надпревара с вятъра изчезна като призрак зад настръхналата гърбица на билото. Химериус, повален на земята от тежкия юмрук на благодетеля си, почти зашеметен, смирено очакваше смъртта си. Смъртта щеше да дойде с втория удар, който ще се стовари върху черепа му като гръмотевица — вик, мигновение, една огнена завеса пред очите му, а сетне мълчание, едно безкрайно мълчание, и край. Господи, помилуй... Но защо се бави този удар, нима е трудно за един железен човек като Бутаул да улучи тила му? Ах, да, той трябва да слезе от гърба на тоя черен дявол, да направи две крачки и тогава... Боже милостиви! Нима вече стои надвесен над него?

Вятърът донесе проточения вой на букаците и го люшна през хребета. После, като под нечия команда, бясната шумотевица изведнъж утихна и замря. И в настъпилата тишина доприпка дъждът, тържествен и разточителен, и много самоуверен, готов да оплете в подвижните си мрежи целия свят.

Химериус, поизтрезнял от уплахата си, обнадежден донякъде, повдигна полека главата си от земята и предпазливо погледна встрани. Не можа да забележи нищо, което да прилича на човек или да напомня очертания на кон. „Може да се е спотаил зад мене — мина през ума му, — на сушина под някое близко дърво.“ И тутакси заби отново главата си в гъстата и сплъстена трева.

Дъждът барабанеше по кадифените му дрехи, плескаше го с камшиците си, поточета се стичаха от косите и ушите му, ноздрите му се пълнеха с вода. Протегна ръка, за да потърси шапчицата си, търколила се някъде наблизо, и тогава, изтръпнал, напипа на две педи до рамото си обемистата кожена пелерина на Бутаул. Този ужасен човек беше загубил наметалото си!

Как и защо беше паднало на земята — всякакви догадки минаваха през главата му, но нито за миг не предположи, че стотникът просто го е подхвърлил нарочно, за да се пази с него от дъжда, за да се завива, когато ще спи на земята, с една дума — да му служи за постеля и завивка през дните и нощите на заточенския му живот. По никакъв начин не можеше да си представи, че жестът, с който му го беше

подхвърлил, тоест — подарил, не беше друго, освен удар, целящ зашеметяването му, израз на сподавено желание за причиняване на болка, а може би — и на смърт. Ако някой му кажеше, че страшният мъж го беше халосал с пелерината не за друго, а защото се срамуваше от себе си, от това свое чувство на снизходително милосърдие, от намерението си да прояви великодушие към, човек, когото презираше заради слабостта и изнежеността му, враг на него и на народа му — щеше да го мисли за смахнат, за побъркан сектант, евангелист от източните владения на империята, който приписва на варварите чувства, присъщи само на цивилизованите хора.

И така, изгървано по един или по друг начин, голямото кожено наметало на Бутаул лежеше на земята скупчено и Химериус направи същото, което всеки на негово място щеше да направи: притегли го към себе си, разгъна го и се зави. Бутаул беше в раменете си два пъти по-широк от него, но беше по-нисък и затова пелерината можа да го покрие едва до коленете — краката му стърчаха навън. За да ги прибере той се сви на кълбо, сгуши се и когато се почувствува цял под кожата, изпита в сърцето си прилив на неописуемо удоволствие — имаше покрив над главата си и дъждът чукаше по него, без да прониква отвътре. Колко беше хубаво това! Можеше да се надсмива на дъжда, да го предизвиква, да му наговаря всякакви дързости; можеше да затвори очите си и да се унесе в сън; или да извика в паметта си приятни спомени и да си приказва с хора, които бяха мили на душата му. Ето какво значеше едно наметало от волска кожа! Създаваше уютност, нямаща свое подобие, особена, никъде неописана, интимна; такава уютност, която можеше да даде място на целия свят, да побере в нищожните си размери всичките императорски дворци и хиподромите с конете и колесниците, и амфитеатъра с чемширения му подиум, и всичките красавици — мургави и белокожи, от Антиохия и Александрия, от целия източен и западен свят! Да го видеха отнякъде приятелите му под тоя покрив — биха настръхнали от ужас, а той ще се изсмее в лицата им и ще им каже, че те не са достатъчно патили, нито подготвени, за да разберат предимствата му, та камо ли да го ползват! Какво знаят те!...

Така си мислеше Химериус, сгушен под дебелия покрив, вслушан в дъжда, който трополеше над него. Такъв беше още от юношеските години — вдъхновяваше се от всяко ново преживяване, а попаднеше

ли в нова за очите и за чувствата му обстановка — струваше му се, че открива някакво непознато късче от света. За своите двадесет и осем години той беше събрал много късчета, толкова много, че понякога му се искаше да ги подреди, за да види пред очите си — събрана на малко място — тази цветна и разнообразна мозайка, каквато представляваше животът на хората и чудният свят, сред който живееха. Допреди две години той смяташе сбирката си за пълна или за почти пълна, липсваха му само някои дребни неща от старата Италия на дедите му, интересна и велика с хората си от миналото и нищожна и погрозняла с осиромашелите си и полудиви тълпи, които я населяваха днес. Какво не познаваше той, за да не хване перото, за да не създаде съчинение, достойно за паметта на великия Сенека? В душата си носеше спомените от тихия живот в имението, където беше се родил, спомените за безкрайните простори, сред които се губеха бащините му пасища, лозя и маслинени гори, възпоменания за семейни празненства, за посещения в манастири, за литургии... После идеха залите на императорската школа, Питагоровите теореми, Аристотел, преписите на „Едип цар“ и „Медея“, теологията със скучните житиета на християнските светии, които, тайно в душата си, той нито уважаваше, нито ценеше. Най-сетне — удостоен с титлата „придворен на императора“ — той беше получил достъп до най-разкошните трапези, пиеше най-чудесните вина, развличаше се с най-търсените любовници, залагаше на състезанията, играеше комар, интригуваше, за да измести някого или за да не бъде изместен... Пиеше, накъсо, с пълни шепи от живота, както правеха и другите придворни с неговия ранг, но за разлика от тях той правеше това със съзнанието, че събира „късове“, които някога ще му дотрябват; и още — че животът, който водеше, е най-достойният за него, патриция, наследника на Клавдиевци, и че за по-пълноценен живот не може изобщо да се мечтае.

Такъв беше неговият начин на живот, такива бяха възгледите му за съвършенството и добродетелите, но ето че дойде това ужасно пленничество при варварите и стройната му и непоклатима философска система започна изведнъж да се обърква и да губи почва под краката си. И не поради това, че тия първобитни хора му налагаха някаква своя система на мислене, боже опази! Какво можеше да научи от невежите диваци, които се обличаха в нещавени кожи, пиеха

отвратителния си кумис от кратуни и живееха в землянки като къртици, по сиромаси дори от песовете в бащиния му чифлик...

Объркването започна с това, че като пленник, лишен от всичките си пари, звания и привилегии, каквито имаше като потомствен аристократ, наследник на богато имение и придворен на императора, той беше превърнат изведнъж в най-обикновен човек — подобен на всичките най-обикновени човеци, които населяваха надлъж и нашир божията земя. И като беше превърнат в такъв най-обикновен човек, принуден да живее сред хора, които сами се грижеха и за прехраната си, и за оръжието си, и за конете си, той постепенно започна да осъзнава много от своите недостатъци и слабости, които го правеха помалощен и го поставяха по-долу като личност от мнозина равни нему най-обикновени хора. Така в душата му се зароди непознатото за него чувство за малоценност, което още в пелените си тутакси трябваше да се счепка с наследствената клавдиевска гордост. Клавдиевци бяха господари от много далечни времена, упражняваха власт над обикновените хора, затова у тях гордостта беше пуснала дълбоки корени, превърнала се беше в наследствена родова черта. А у Химериус тя беше сега само едно ехо в душата му, защото той нито господаруваше, нито управляваше някого. Но тъй или иначе, някогашното схващане за пълноценния живот беше разклатено от преживелиците му в земята на българите, а и самият той отдавна вече беше престанал да се оглежда в собствените си очи като пълноценен човек, макар и гордостта му да търсеше всякакви обяснения и извинения за това.

Болестта, от която захвана да линее и да превива гръб патрицианската философия на този човек, вървеше ръка за ръка с някои промени във вкусовете и привичките му и с появата на нови вкусове и привички, доста странни и най-чудновато несъвместими с доскорошния му начин на живот. Свикнал от дете със сребърни прибори и изящна посуда например, нему и наум не му минаваше, че може да се храни някога в глинени пахари. Но сега той се хранеше само в такива пахари, освен в случаите, когато ханът благоволяваше да го повика при себе си. Отначало глинената паница предизвикваше усещане на гнусливост в устата му, но сетне привикна и когато се случеше да му сипят ядене в съдинка, изрязана от дъното на кратуна, чувствуваше се изоставен, забравен от бога и наистина захвърлен на

края на света. Никога нищо немайсторил с ръцете си, научи се сам да си дълбае лъжици, да украсява дръжките им с изрязани фигурки и орнаментчета и тази дейност пълнеше душата му с тиха радост и доволство. Ако можеха да видят приятелите му как тоя капризен някога ленивец на ядене сега ръфа със стръв полуобжарените овнешки мръвки — не биха повярвали на очите си, не биха повярвали и на ушите си, ако чуеха думите му, с които прославя вкуса на полусуровото, полуопеченото, предварително престояло под седлата на ездачите конско месо!... Само с две неща не можа да привикне (или отказа да привикне — един бог знае!) — да пие кумис и да ходи с кожени дрехи. Като чу от устата му, че предпочита да бъде обесен или посечен — все едно, отколкото да обуе кожени гащи, ханът заповяда на шивачите да му ушийт дрехи по подобие на ония, които носеше на гърба си.

И ето, поради всичките тия промени, намерили място и в мисленето, и в привичките му, той сега блаженствуваше под широкото военно наметало на Бутаул, защото дъждът не можеше да го мокри, имаше защита от стихията, защото беше приятно да слуша трополенето на едрите капки, без да ги усеща върху кожата си, и за това още, че можеше да си мисли спокойно, като под свой покрив, за какви ли не минали или отдавна отминали неща. Онова, което предстоеше, то се тулеше в неизвестността, в тъмнината, рееше се някъде из горите и полетата на Славуновите земи. Едва ли тая славянска страна беше по-примамлива от света на табуните, от царството на пъстрите шатри и кумиса, с дълбоките си валове, със своята сурова Плиска от студен камък, с вечното си дрънчене на жадно за кръв оръжие, с непоносимия си лай на изгладнели псета. Беше по-добре да не мисли за Славуновата земя, която се губеше в тъмнината, в непознатото, нито за оная, другата, от която идеше, пропъден по волята на господаря й. За него и двете бяха еднакво диви, еднакво чужди, а може би и еднакво враждебни. Беше по-добре да мисли за минали неща, а не за бъдещи, защото миналите неща му принадлежаха, никой нямаше власт да му ги отнеме, никакъв Бутаул, дори никакъв хан! Нуждаеше, се от топлина, бъдещето не можеше да му даде нищо, дори искрица, а земята под него смучеше, защото беше прогизнала, наметалото вардеше само от дъжда. Миналите неща съдържаха всичко, каквото беше необходимо за един мокър и изстинал човек. Трябваше

само да затвори очи. Спуснат ли се клепачите — очите придобиват ръце, шепи, най-вече, когато стомахът е празен, а по гърба лазят мравки — от студ. Хайде, ето го лъскавият бронзов греялник с кротко мъждукащи, дремещи въглени върху дебела настилка от пареща пепел. Стая, потънала в мрак, едно усещане в устата от пресни орехови ядки, полени със златисторозов мед. Няколко въглена от недогоряла дъбова цепеница струват хиляди пъти повече от шепи диаманти, макар и такива светкащи, каквито има императорът върху празничната си багреница. Бил е глупав и неопитен зяпльо някога, като е мислел, че диамантите вършат повече работа от простите въглени! И да ги имаше сега в джобовете си всичките диаманти от императорската багреница — биха ли могли да го стоплят? А наръч сухи съчки върху два въглена, малко духане и ето го пламъка, огъня, който пърпори и скача, живителната топлина! Ако хората нямаха солидни покриви над главите си, удобни и топли жилища, огън, с който винаги да разполагат — по всяко време на деня и нощта, зиме и лете; ако не беше тая необходимост от труфене с редки неща, за да подчертават богатството, общественото си положение, властта, която имат — всичките тези скъпи лъскави камъчета щяха да струват стократно по-малко и едва ли заради тях някоя млада хубавица щеше да дели леглото си с плешив и беззъб старик! А подсладените орехови ядки! Господи, това беше сладкишът, с който майка му гощаваше робините си неделен ден или на голям празник, мизерен десерт, достоен за най-низшите, за тия, които нямаха друго богатство, освен двете си ръце... А както не беше слагал нищо в устата си от заранта и както трепереше под волската кожа на Бутаул, той си припомни именно този десерт, макар че беше глезен от малък още с най-префинените сладки, сиропи, кремове и захаросани плодове, каквито познаваха патрицианските кухни на Изтока и Запада. Не си припомни нито един зашеметяващ и предизвикващ нега и отмаляване сладкиш, напоен с теменужен сироп от смокини или със златист портокалов сок, или с рубинен нектар от рози — по арабски образец. Дояли му се бяха простичките и най-обикновени орехови ядки, натрошени в паничка с пчелен мед...

Но всяко нещо си има начало и край — както бързо и ненадейно беше връхлетяла бурята с гръмотевици и пороен дъжд, така внезапно отмина, хукнала към равните и тревисти полета, през които влачеше водите си мътният Иструм, към разливите, обраснали с тръстики,

около Понтийските брегове. Над голия хребет блеснаха безброй звезди, измити от дъжда, но блясъкът им беше още мек, с много сребро, голямата нощ тепърва се издигаше от низините и дълбоките долове.

Лудият вятър! И той беше се запилял към земите на някогашните даки. Сега над билото подухваше ветреца, лек като дихание, но студен и бръснеца, сякаш надлъж и нашир се полюшваше видимо гигантско острие. Химериус се изправи на краката си, но тутакси се сви, затрака със зъби от студ. Беше мокър от главата до петите, излязъл сякаш от някакъв дълбок вир, дрехите му лепнеха за кожата, струваше му се, че е навлякъл тежка желязна ризница на голо. Идеше му да завие с глас, да скача на място, да маха с ръце. Но мълчеше, стоеше, не помръдваше, мускулите му бяха отмалели от слабост, нямаше сили дори да извика, да напълни дробовете си с повече въздух, да напрегне гърлото си. Половин час на земята, мокър до кости — това го беше вкочанило.

И както стоеше изправен, зъзнец, най-напред помисли за коженото наметало. То лежеше в краката му, но не беше негово и затова нямаше право да го мята на гърба си. Наметалото беше чуждо, а той не помнеше в живота си такъв случай, когато да е присвоявал за себе си изгубена или забравена от някого вещь. Така мислеше и в същото време чувствуваше как ръцете му сами се протягат, за да докопат кожата. Обвиеше ли се с нея, вятърът нямаше да го хапе, щеше да пази топлинката, която животът още лъчеше в жилите му. Цяло съкровище беше това наметало! Ако някога има възможност, ако бог е милостив към него, ще си направи една дузина такива пелерини и винаги ще си взима по една, пък и по две, когато тръгва на далечен път. А сега трябва да върви, да се спуща към ниското, да търси пътя, преди да е настъпила голямата нощ.

Той тръсна глава, може би така, както са тръскали глави някогашните Клавдиевци, повтаряйки Цезаровите думи: „*Alea jacta est*“^[1]. Обърна се с лице към запад, откъдето идеше той вледеняващ ветреца, направи няколко крачки и отново застана на място, защото мислите му упорито го дърпаха назад. Той нямаше никакво право да взима оная чужда вещь, тя не му принадлежеше, с позор би опетнил името си, ако дръзнеше да си я присвои. Тя принадлежеше на Бутаул и само той имаше право над нея и никой друг. Но каква сигурност имаше

в това, че Бутаул ще се върне обратно, за да си я прибере? Бутаул не е бедняк, непременно има и други наметала, това не му е едничкото. Какъв стотник ще е, ако няма поне още две-три кожени наметала в шатрата си! Но ако не е твърде сигурно, че Бутаул ще се върне, то абсолютно сигурно е, че утре скитник някакъв ще мине из тия места и ще прибере наметалото, без да му мигне дори окото! Остава ли се такава вещ на земята, за да гние или да я рѣфат дивите зверове!

Химериус се завърна на онова място, където беше лежал, взе пелерината и алчно я уви около раменете си. Ах, той беше носил пелерина от кадифе, везана със злато, но в тоя миг можеше да се закълне сто пъти, че това наметало от волска кожа е най-чудесното, каквото съществува на света.

Постоя някое време в позата на император, които приема триумфалния парад на войските си. После свали своята кадифена шапчица и я захвърли на земята. Все пак, ако Бутаул се върне на това място, за да дири наметалото си, нека да знае, че Химериус го е взел. Подписваше се под кражбата, признаваше греха си, предварително приемаше и се съгласяваше с възмездието, което заслужаваше според законите на страната.

И така, с коженото наметало на гърба си, с чиста съвест и с неопетнена гордост, той отново тръгна на запад, за да търси пътя, който водеше към Славуновите земи.

Тъмнината се сгъсти, звездите пожълтяха, светлината им започна да премигва, да трепти. Нищо вече не виждаше пред краката си, вървеше напосоки. Къде завършваше равната снага на билото и кога се накланяше надолу, към низината — не знаеше, нито пък можеше да забележи.

Измина двадесетина крачки полека, защото тревата беше висока, сплетена, пък и храсталаците го възпираха, трябваше да ги заобикаля. Както вървеше, закопча наметалото под шията си, но студът продължаваше да го щипе и зъбите му непрекъснато потракваха. Студът нямаше да бъде толкова ужасен, ако в душата му не се прокрадаваше и не разплиташе кълбото си един особен страх, непознат и неизпитван до тоя миг. Не знаеше от какво точно се бои, но се боеше от нещо и в това нещо влизаше и тъмнината, и непознаването на пътя, стръмнината, която можеше изведнъж да зейне под краката му, и усамотението, сред което се намираще — по-лошо, разбира се, от най-

отчайващите злини. Защото нито тъмнината, нито непознаването на пътя щяха да го тревожат, ако имаше и *други* с него, ако не беше *един*. Тоя особен страх правеше студа по-лют. Затова ходеше сгърбен, превил глава между раменете си, като че ли носеше някакъв голям товар.

Нямаше представа за разстоянието, което беше извървял, когато най-неочаквано почувствува десния си крак увиснал във въздуха — земята беше изчезнала някъде си под него, и той се преметна с главата напред. На това място скатът се спущаше почти отвесно няколко лакти надолу и за щастие само няколко лакти, иначе непременно щеше да си счупи врата. Под отвесната падина започваше наклон, не особено стръмен, но все пак достатъчно стръмен, за да не може да се задържи нито с ръцете си, нито с краката си, за да се търкаля неудържимо като повалено и изпуснато по голо нанадолнище окастрено дърво. Когато най-после търкалянето завърши, дълго на време, колкото човек да изброи два пъти по десет, той разбра с безкрайно учудване, че костите му не са изпотрошени, че не усеща никъде болки, че дори не се е одраскал, както се случва обикновено при падане, и то от много пониско място. Полежа някое време с лице, обърнато към небето звездите примигваха безучастно, както винаги е било, от памтивека, и всяка от тия стари познайници не искаше и да знае, и да чуе за обидната драма, която току-що беше преживял. Потомъкът на Клавдиевци да се търкаля като пън по някакво си тревясало нанадолнище нощно време, мокър като удавник, с едно наметало от волска кожа на гърба си — с какво бе заслужил, господи, тоя позор?

Изправи се полека, поразкърши унило рамене и се огледа — тук тъмнината сякаш беше по-плътна, по-непроницаема, едно море от чернилка, дъно на кладенец, над чийто отвор блещукаха непостижимо далеч равнодушни и чужди звезди. Къде беше проклетият път, който краката му щяха сами да открият?

Нямаше никакъв път. Но трябваше да върви, да се движи, да не стои закован, за да не усеща жиленето на ония мравки, който пъплеха на рояци по гърба му. Напред, напред, тук няма изток и запад, посоки, ляво и дясно, всичко е каша, забъркана от лепкав студ и непрогледна тъмнина, все едно е някъде, само да се върви, да се върви, преди да настъпи Голямата нощ. Ах, Полярката, тя би могла да му каже нещо, да му загатне някъде да търси новия си затвор, Славуновия свят, но тия черди, отминали към Иструм, са я стъпкали с копитата си, изчезнала е

във въртопа от черни гърбове, космати опашки и пороища от извити рога. Няма посоки, голяма работа, навсякъде е Славунова земя, навсякъде са колибите на тия скити, само да стигне по-скоро до една от тях, за да се просне върху купчинка сено или суха шума и да затвори очи.

Така, като си мечтаеше за купчинката сено, за одър от суха ланска шума, както преди две години, след пируване в крайморската градина на летния императорски дворец за атлазената отмаряща прохлада на спалнята си, така зажадняло вървеше сега, наслуки и слепешком, без да мисли за какъвто и да било път. Ето че за него няма никакво значение дали леглото му ще е от клонища и изсъхнала букова шума, или от нежен пух със зашеметяващи покривки от арабски атлас — нали целта е една и съща, да се затворят очите и съзнанието да вдигне ръце и да се предаде в плен на съня. Напред, напред... Бутаул беше казал, че пътят извивал покрай някаква гора. Чудесно, той като че ли върви направо през тази гора, за по-пряко, за по-бързо, да стигне по-скоро до скитска колиба, макар да не е много сигурен, че тази именно е гората, за която беше споменал Бутаул, и че изобщо това е някаква действителна, истинска гора.

Е, много неща сега се объркваха в душата му, затова и мислите му скачаха безредно. Тресеше го, защото беше лежал мокър на земята, за пръв път му се случваше това, да лежи мокър, под открито небе. А треската прави мъгляво мисленето, който е боледувал — знае, и няма защо да се учудва, че навремени гората му се струваше истинска, а навремени — лъжлива, като сън.

Важното е, че не намираше вече разлика между леглото от шума и леглото от пух. И на едното, и на другото щеше еднакво да се радва, и това, че щеше еднакво да им се радва, беше наистина голямо и неочаквано откритие.

Като мислеше така, той най-внезапно се препъна в някакъв корен и тозчас се намери проснат на земята по очи. Дали защото при падането беше ударил рамото си о ствола на дървото, или извика от уплаха, кой нае, но в същия този миг някъде над главата му изграка като вещица невидима нощна птица. Нейният вик беше хищен, гъгнив, пресипнал, много зловещ. Той бездруго можеше да смути дори самия Славун или който и да е измежду най-храбрите ловци на славянския народ. Химериус за първи път чуваше такова грачене, затова трепна

уплашено и в миг се изправи на колене. Птицата не се виждаше, но той знаеше, че е над главата му, че го наблюдава с жълтите си очи — всичките тия нощни хищници имат непременно жълти, котешки очи.

Докато чакаше да се обади отново, хипнотизиран от близкото ѝ съседство, някъде откъм дъното на гората долетя шум, наподобяващ бягане на някакво стадо, промъкване на глутница, която упорито преследва жертвата си, или дявол знае какво друго, но във всеки случай нещо, от което не можеше да очаква добро. Колкото и да го болеше рамото и да усещаше краката си отмалели и несигурни, той се изправи живо, като професионален войник от гвардейския легион на императора, и търти да бяга в оная посока, която смяташе за противоположна на посоката, откъдето идеше страшният шум.

Няколко пъти се препъва в коренища и храсти, блъска се в стволове на дървета, пада, става, пълзя по колене и най-после, когато почувствува, че не е в състояние вече да поеме нито глътка въздух, просна се на земята като труп, разпери ръце и замря. Светът гореше пред очите му, превръщаше се на изригващи вулкани, разсипваше се на безчислени рояци искри.

Сетне пак се изправи и започна да опипва с ръце първото дърво, което се беше изпречило отпреде му. Стърчеше един по-нисък клон и той се опита да се покатери на него, но не успя. Никога не беше се хвалил с железни мускули, но и тия, които имаше, не можаха да свършат никаква работа — оказаха се безсилни да издигнат тялото му поне на лакът височина.

Тогава се свлече на земята, опря гръб върху грапавата кора на ствола и прегърна коленете си. В ъгълчетата на очите му изплуваха две парещи сълзи. Той ги усети, преглътна и тръсна глава. В края на краищата един потомък на Клавдиевци можеше да се плаши от нощните птици, да бяга като заек от глутницата четириноги, но да плаче...

Той отново преглътна и стисна силно клепачите си. Небето се спусна под клоните на дървото, а най-ярките от звездите окичиха вейките му. Беше лозница със златни гроздове. Той знаеше, че тази лозница е едно видение, измама, но като съзнаваше истината и допускаше да се мами от това, не ставаше по-добре на душата му. Там имаше един юноша, който приемаше с благодарност паничка златен мед, поднасяна му от прегърбен, побелял роб. Знаеше, научили го бяха

вече, че не е достойно синът на патриция да дружи с роб дори когато той е стар и е надзирател на другите роби. Знаеше, но все пак взимаше паничката, усмихваше се на гърбавия и изяждаше меда. Имаше един знатен младеж, който си даваше вид, че слуша с голямо внимание лекциите на теолозите за прочутото Дамаскиново житие, а всъщност мислеше за съвсем друго, повтаряше си наум ония места от едно езическо съчинение, което описваше как Юпитер се превърнал в златорун овен, за да прелъсти овчарката хубавица... И други случаи си спомняше, когато е действувал против законите и обичаите на рода си и е нарушавал вековни привички, и не се е държал като истински потомък на Клавдиевци, които някога са имали вили на Капитолийския хълм. Съзнаваше прегрешенията си, не допускаше да се самоизмамва с доводи, че е постъпвал добре, но и не помисляше да се осъжда. Прегрешенията бяха като оная паничка с мед или като видението на лозницата със златните гроздове. Имаше в душата му още един Химериус, който протягаше ръка за паничката, радваше се на златната лозница и с удоволствие намяташе на раменете си волската кожа на Бутаул. Как щяха да живеят тия *двама* Клавдиевци в страната на Славуна? Какви горчилки ги чакаха занапред и кой от тях щеше да устои на несгодите?

Докато мислеше така, видя как небето отново се надига над клоните. Но звездите бяха оставили едно малко облаче от светлината си, тъмнината не притискаше вече очите му. Не беше страшно да се отдаде цял на съня в тоя златеещ сумрак.

[1] Жребият е хвърлен. ↑

ГЛАВА ВТОРА

Събуди се на разсъмване. Скрит в шумата над главата му, един дрозд чуруликаше прехласнато любовната си песничка, а от съседния габър свирукаше кос, правеше усилия да съчини нещо за пред хората, но си личеше, че не му върви. Каквото и да подхванеше, всичко се нагаждаше някак си към оная еднообразна свирня, с която воловарите подканяха добитъка си на водопой. Но той я повтаряше упорито, натрапчиво, сякаш сто души воловари пояха говедата си, и дроздът не издържа — покрусен помахна главичка нагоре и надолу, сякаш призоваваше и земята, и небето да му бъдат свидетели, разпери криле и отлетя. А косът свирна подире му тържествено и победоносно, подскочи няколко пъти от радост и както правеше всяка заран, започна да оправя черната си перушина перце по перце. Дроздът с песничките си, а той с внушителната си външност на хански ковчезник — всеки по свой начин търсеше успех в прастарата игра на любов.

Химериус, смъкнал наметалото от главата си, слушаше полусънен нежното чуруликане на дрозда и деловата свирня на коса и не можеше веднага да си припомни защо лежи под тая разперена бука, наскреда гората и направо върху твърдата и гола земя. Най-напред му се стори, че е в старата кошара от плетени пръти, където го държаха през първите няколко седмици на пленничеството, защото по онова време ханът отсъствуваше от Плиска. Досами кошарата бяха натъкмени дълги дървени корита и в тях чердите утоляваха жаждата си по пладне и привечер, а гледачите им свиреха почти по същия начин, както сега свиреше косът от височината на своя клон. Затова, като слушаше коса, той си спомни най-напред тая кошара от пръти, първото му жилище-затвор в страната на българите. И си мислеше, че всички българи живеят в хижи като неговата и когато една заран го поведоха към крепостта, за да го представят на хана, много се учуди, защото това, което видя, не приличаше никак на представата, която имаше в ума си. Между дълбокия вал и първата каменна стена, която опасваше града, зеленееше широко поле, оживено от добитъка, който се рееше из

тучните морави, загадъчно и някак непривично с огромните кобилици на бунарите си, вирнали самоуверено гигантски показалци към бездънния купол на небето. Оттатък широкия пояс на стената започваше крайнина, прорязана с окопи, повдигната тук и там от площадките на землените укрепления, кръстосана от високи плетища и завардена с четиристенни кули, наполовина зидани с камък и наполовина изградени от дебели дъбови греди. Като гледаше тая настръхнала земя, която никак не даваше вид, че е лесна за овладяване, а, напротив, показваше зъби и нокти, вълчица, светкаща с очи до леговището си, Химериус си спомни за плановите на Никифор и замислено поклати глава. Много гърла ще прегризе вълчицата, а дали ще се даде, само един бог знае. Както само един бог знае защо варварите бранят толкова ревниво свободата си, когато нямат нищо, което да си струва кръвта, за да бъде защитавано. Сам той никога не би помислил да дохожда с меч в тази страна, предпочита да гледа надбягвания с колесници на форумата, да играе на криеница със съдбата, като залага на зарове, но Никифор казва, че ако Византия не глътне Плиска, ще дойде време Плиска да хване Византия за гърлото така, както дивите готи са забили някога ножа си в самото сърце на цивилизования свят...

Изминаха укрепената крайнина, и като навлязоха в града, Химериус видя, че и българите, както всички хора по божията земя, живеят всеки според състоянието си и съсловното си положение. Най-бедните, може би пленниците, освободените роби и семействата на слугите, изтикани в най-външните градски покрайща, живееха сврени в землянки, ями, издълбани в земята и покрити отгоре със слама. После идеха шатрите, големи и малки, с дворове и без дворове, но всичките пъстри и засмени, шарени, напомнящи някакъв странен, чуден и далечен свят. Където шатрите завършваха, започваха каменни домове с покриви от плочи или греди, сред широки дворове, оградени с високи и дебели зидове. Целият този голям и кой знае защо някак си притихнал град дишаше сред китна зеленина, сред овощни градини, окъпан от щедро слънце, оросен от безброй вадички и ручейчета, които ромоляха покрай стобори и зидове, притулени с папрати, бързови храсти и нестъпкана трева.

Слънцето, тишината и ручейките, и веселите шатри, и щъркелите, които бодърствуваха по на един крак до гнездата си, стъкмени върху

плоските покриви на каменните къщи — това изведнъж помръкна пред очите му, когато най-сетне излязоха на големия площад, откъдето се откриваше изгледът на силно укрепената малка Плиска — престолната твърдина на българския хан. Точно насред площада, гол и покрит с едър калдъръм, безлюден, сякаш всичко живо наоколо беше отдавна замряло — насред площада стърчеше бесилка, а под напречната ѝ греда висеше човек.

И Химериус, като гледаше с ужасени очи обесения, в същия миг си спомни за своята кошара до големия вал и изпита силна болка в сърцето си, че го бяха извели оттам. Беше живял в разкош, сред най-нежни мрамори, завеси и балдахини, но сърцето го заболя за колибата от плетени пръти, която служеше за обор.

Такива мисли и спомени извика в паметта му свирнята на коса. Сега нямаше дори колиба, гората му служеше за дом, ланската шума — за постеля, завиваше се с кожа от вол. Да даде бог сто години на това животно Бутаул! Как щеше да изкара нощта без неговото наметало?

Горе, високо над главата му, короните на буките започнаха да светлеят, невидимото слънце вече багреше върхарите им с мека виделина — една смесица от старо сребро с почервенял бакър. Скоро бакърът ще се стопи и над гората ще ливне, като всяко утро, краткотраен сребърен дъжд. Ставай Химериус, протягай ръце и вземай от среброто, за да го лиснеш на лицето си! Нали така правеше сутрин? Разтваряше завесите на прозорците и протягаше ръце... Е, не за да плискаш със слънце лицето си, много ти беше притрябвало тогава слънцето, а защото главата ти тежеше от снощното вино и трябваше малко свеж въздух, няколко глътки, за да проветриш задрямалия си мозък. Затова протягаше ръце — една сладка прозявка и няколко глътки чист въздух. Хайде, нека влиза слугата, за да вчесва косата ти. Внимавай, Андреас, ако ме скубнеш, ще заповядам на Палистрат да изскубне един цял кичур от брадата ти! И не се подсмивай, защото ще дойде такъв ден, когато аз наистина ще заповядам на Палистрат да те накаже.

Имало е и такива дни, но кой знае къде са отишли. Сега няма прозорци, няма завеси и затова Химериус виждаше слънцето, първите му лъчи, които галеха върхарите, и много му се щеше да протегне ръце, за да си напълни шепите с мъничко топло сребро. Как беше

вкочаняло тялото му през нощта, господи! Всичко го болеше, всяка става, и мускулите, и костите, и пръстите на ръцете. Беше заспал мокър, а сега дрехите му са само влажни и това е добре, защото хората на Славун ще се смеят, ако се яви при тях с мокри одежди. Топлинка, топлинка, нека по-скоро това сребро да покапе през клоните! Той ще го събира капка по капка, както лихваря — сребърните си монети.

Чудно, че оная глутница не беше успяла да го открие. Вълци ли бяха, или рисове? Рисовете не ходят на стада.

А докато чака топлината! Андреас, защо не носиш закуската? Пак ли ще ми донесеш мляко, подсладено с мед, сладкиши от разбит на пяна белтък, бяло месо от пиле, поръсено с нарязани маслини, и вечните фурми, и вечните портокали? Върви по дяволите!

Докато го държаха в онази колиба от плетени пръти, до големия вал, носеха му за закуска мляко, сипано в кратуна, подсолено, неварено. Лъхаше на земя и бърбонки, на козина, но колко вкусно беше, Андреас! Плюя на твоите сладкиши от разпенен белтък! Донеси ми за закуска мляко, диво, варварско, и аз ще те снабдя с билет за комедийния театър, ще ти осигуря място във форума, прилично за мъже къде-къде по-достойни и почтени от тебе!

Ти се пулиш, не вярваш на ушите си? Не допускаш, че господарят ти е възлюбил млякото на варварите — неварено и над всичко отгоре подсолено? И поднесено в съд, кратуна някаква, от каквото дори робите на баща ми не пият? Не ме обиждай, стари глупако, с учудването си, защото ми иде да те прасна по главата ей с тази волска кожа така, както снощи мене ме прасна по главата оня звяр, Бутаул. Добър е бог, ще дойде може би сгодено време да ти обясня как и защо възлюбих и суровото мляко на варварите, и мръвките им от недопечено конско месо. А сега аз нищо особено не мога да ти кажа по този въпрос, защото и на мене самия нещата не са ми ясни. Обирай крушите си и не прави жалостива муцуна заради силните думички, необичайни за моя говор, на каквито ти не си свикнал. Знаеш ли, че започна да ми прави удоволствие да изговарям подобни думички? Трябва да свикваш. Слугите нямат право да показват жалостиви муцуни. Това разваля доброто настроение на господарите им. Научи се да търпиш!

Химериус въздъхна. Ах, да имаше една кратуна с мляко! Той се изправи с мъка и с още по-голяма мъка поразкърши вкочанелите си

рамене. Как боляха тия простинали кости и вдървени мускули! Слънце искаха, но проклетото си правеше оглушки, свикнало беше да се разхожда по върхарите. Долу, измежду гладките стволове и прогнилите хралупи, лъкатушеше рядка, белезникава мъглица. Където случайно я докосваше промъкнал се през шумата слънчев сноп, там се подпалваше тутакси разноцветен огън, просияваше небесна дъга. Но тоя огън не можа да зарадва дори очите му — не топлеше. По-рано, преди да падне в плен, когато му се случеше да наблюдава тая игра на слънцето с мъглата, в душата му запяваше хор от ангели, възнасяше благодарствени химни към твореца, който беше изчислил и създал това чудо на цветовете. Сега хиляда такива чудеса би разменил за два истински въглена.

Като нямаше възможност да размени всичките смайващи дъги за два истински въглена, той реши да търси слънцето. Градски човек, без какъвто и да било опит в горските работи, по инстинкт чувствуваше, че може да срещне слънцето само на някоя по-големичка и открита поляна. Или в края на гората, където, според онова животно Бутаул, извиваше пътят за Славуновите поселища.

И така, беше дошел от изток, на тая страна трябваше да търси и пътя за Славуновата земя, и спасителното слънце. Точният изток мъчно можеше да се намери, поради гъстата шума и клонищата, които закриваха небето. Но през пролуките им лъщяха тук и там късчета синева — най-ярките и най-светлите от тия късчета сочеха изтока, защото в утринните часове силната светлина идеше само от изток.

Краката му тежаха, едва ги влачеше, сякаш мъкнеше топузи, като осъдените. Виеше му се свят, някакво лято зверче скачаше в стомаха му, хапеше го със зъби. От вчера сутринта не беше преглътнал зальк каквато и да било храна. Опря рамо на едно дърво и се замисли: кога е било това „вчера“? Ако се намираше в Константинополис, разстоянието от днешното до вчерашното щеше да се равнява на една шепа време. Ръката е бръкнала в сребърна купа, пълна догоре със скъпоценни дреболии, и сетне, когато разтваря пръстите си, върху дланта блестят бисерчета, утринната Венера се е разпаднала на мъниста и всяко зрънце прилича на капка роса. Но той не е в Константинополис, златния Полис, столицата на света, а е на враждебна варварска земя, сурова и дива. Затова времето, прекарвано в тази страна, не е шепа скъпоценни дреболии, а железни топузи,

закачени за краката вериги, които правят пътя от вчерашното до днешното по-дълъг от всичките пътища, тръгнали през планини и полета за златния Полис.

Хайде, каква полза от тия сметки, времето в Константинополис има една дължина, в Плиска — друга, а тук, в преддверието на Славуновите поселища, то с вълчица, която го дебне на всяка крачка, от всеки храст със святкащи, изгладнели очи. Господи, оня звяр в стомаха му трака със зъби, хапе, дращи с нокти. Нищо не е слагал в устата си от вчера, отпреди сто години, и това е непоносимо, и това не може и не бива повече да се търпи. Чуваш ли, Андреас?

Ето ти случай да докажеш, че си верен слуга, нахрани господаря си? Не искаш? Добре ти е да се излежаваш на слънце и да се заглеждаш мижешком в голото място под туниката на Ниса, когато тя се навежда над ведрото, за да гребне вода... Малко ще ти бъде, дъртако, ако заповядам да те увесят на някое дърво с главата надолу. Да мърлявиш голото място под туниката на Ниса с късогледите си старчески очи! Какво от това, че си ме държал на скута си още по времето, когато съм лазил. Ще те обеса с главата надолу, защото съм гладен, зверски гладен, унизително гладен, господи, прости ми! Не ме интересува никакъв Андреас и никаква Ниса, да вървят по дяволите, нищо не искам да зная за тях! Глътка мляко, късче месо, макар и конско, макар и сурово!

Да ям, да ям! Една недопечена мръвка от конски бут е по-сладка от всичките голи хубости на Ниса, защото аз съм опитвал и едното месо, и другото, робинката Ниса самичка ми е предлагала, и зная кое как изглежда и какво е на вкус. Парче месо, парче месо, всичко друго е суета, както е казал Еклезиаст, както са ме учили, че е казал Еклезиаст, дяволите да го вземат!

Свлече се на земята, върху шумата, и улови главата си с ръце. Пред очите му играеха червени и виолетови пламъчета, челото му пареше, а по гърба му отново плъзнаха мравките, на гъсти рояци. Лесно му е било на тоя Еклезиаст да разправя, че всичко е суета, защото е бил сит и пресит, какви ли меса не е ял и какво ли не е имал на трапезата си! За преситения всичко може да изглежда безсмислено, излишно, глупаво, отегчително, но я изтегли блюдото из ръцете му, разлей виното му, изсечи овошките, които има в градините си, заколи кокошките му, разпилей зърното, складирано в хамбарите му, и тогава

го запитай него, преситения, дали всичко, което си му отнел, е суета. Ако ти каже „суета“, ще те излъже, защото гласът, с който ще произнесе тази дума, ще бъде плачлив, защото ръцете му ще треперят, а очите, с които ще те гледа, ще бъдат непременно очи на ограбен и съсипан човек... Еклезиаст, лъжец, позъор като треторазреден актьор! Или разплут от срамни болести женолюбец, който вече не е мъж, за да обладава, или дъртак с изгнили зъби, безпомощен да сдъвче дори къс варено пилешко месо!

Ах, да се мернеше кокошка отнякъде, ей така би извил шията ѝ, би отскубнал главата ѝ, макар това никога да не е вършил по-рано, нито да е смятал способен да го извърши. Ще я оскубе, изчисти и в краен случай, ако не намери огън, ако не успее да си накладе, ще я стопли до гърдите си (струва му се, че са нагрети като пещ), ще я затопли до гърдите си и пак ще я изяде. (Дори ще схруска и изгълта по-дребните костички, защото една кокошка — това не е бог знае колко голямо ядене за един здрав и прегладнял мъж.)

Една кокошка сред букет от алени и виолетови пламъчета! Химериус се засмя — много пъти беше виждал печени кокошки, полегнали в сребърни тави, гарнирани с всякакви видове цветни зеленчуци и плодове, но жива кокошка! Ах, жива кокошка не беше виждал кой знае откога, от онова детско време може би, когато прескачаше във вътрешния двор на вилата до морето, за да получи от ръцете на беловласия роб паничка златен мед... И това беше в реда на нещата, защото по булевардите на Константинополис живи кокошки не се разхождат, нито около форума, нито около театрите и дворците! Къде можеше да види жива кокошка?

Сега проклетницата стоеше отпреде му и се пъчеше нахално и лукаво, като търговка на млади момичета. Нищо, той знаеше, че това е от огъня, който пареше челото му, видение, предизвикано от слабост и глад. Ето, поклаща глава, вдишва по-дълбоко въздух и от кокошката не остава дори перце: има само храсти, грапави стволоче на високи дървета, гора, глуха и дива варварска гора.

На изток, на изток! При слънцето, което ще го стопли, при пътя, който ще го заведе в страната на Славуна!

Химериус се изправи, погледна към върхарите, сплетени над главата му — наляво се мяркаха лъскави сини прозорчета, обилна

светлина ручеше през тях, натам трябваше да върви, към слънцето, към утринния час на деня.

Ето тъй, тук шумата изглеждаше като че ли утъпкана и гората не беше толкова дива и усойна. Отгоре идеше повече слънце, на места лъкатушеха слънчеви пътеки — сигурни признаци, че някъде наблизко завършва тоя затънтен горски свят. Още малко, двадесетина крачки, можеше да заложи волското си наметало, че след двадесет крачки ще излезе най-послед на белия божи свят!

Крачките бяха толкова, не се излъга в броя им, а белият божи свят представляваше една широка поляна, почти равна, зелена, потопена в светлина, заляна с прозрачно сребро. Тази поляна се усмихваше свойски, мамеше очите, предлагаше гръдта си, накичена с жълтурчета, с лайкучка, с безброй лилави, морави и розови диви цветчета. Ела, легни, отпусни се сред дъхавата морава, затвори очи, послушай се в жуженето на горските пчели и преди да се унесеш в блажения сън на праведниците, благослови твореца за милостта му, че те е извел до тоя малък земен рай! Или ще дръзнеш да твърдиш, че в твоя царствен Полис има такива чудеса? Хайде де, толкова се срещат, колкото девственици ще намериш в публичния дом зад градската Митрополия!

Такива чисти и прелестни чудеса не се срещаха в царствения Полис — там имаше много улици с дървета, булеварди от камък, озеленени с шпалири от кестени, градини, опасани с железни огради, където вечер свиреха оркестри и младите хора от народа танцуваха на поляни като тази... В парка зад императорския дворец, да, но там градинарите подстригваха тревата ако не всеки ден, то поне всяка седмица, цветята бяха подредени на редове и във фигури, имаше много наперени и горди помежду им, от Италия, Африка, от островите: князе, княгини и принцове, с корони, огърлици, чалми, но опорочени, ах, развратени от погледи и похотливи ноздри, и нито едно цветче — прелестно заради невинността си, девствено поради отшелническия си живот!

Химериус съзерцаваше тази хубост с натъжени очи. Преди две години, видеше ли я, щеше тутакси да си спомни възторжени стихове от някогашни поети или сам би съчинил нещо наум. Ето го Пан, застанал наред поляната, свири с малката си флейта, а зад храсталаците надзъртат нимфи с пламнали погледи, нетърпеливи да се

отдадат на дълго очаквания сватбен танц с Бакхусовите синове. Или нещо подобно, но във всеки случай поетично и необуздано, еретическо, не за пред хората, подходящо за пияни актьори. Сега никакъв Пан не се мяркаше пред очите му и никакви красавици с голи гърди. Тревата си беше трева, цветята — жалки лайкучки, мизерни жълтурчета и разни други овчарски пъстротии. Да беше негова и да имаше кому, цялата тази поляна с удоволствие би продал, и без да трепне сърцето му, за една кокошка, да речем, или за коматче пшеничен хляб! И за какъв дявол му беше притрябвала, нали търсеше изток, пътя, който се виеше покрай гората и водеше за Славуновите поселища, където има къщи, огън, добитък, където доят мляко и месят погачи, и жарят месо... Тъй, слънцето блести откъм дясното му рамо, вървял е, глупакът, на север, излъгали са го ония сини прозорчета помежду върхарите или пък очите му са невежи, проклетите му градски очи! Дето за миг могат да разпознаят арменката от антиохката, нубийката от египтянката, развратената хетера от по-малко развратената, а тук, в гората, са като провинциални дръвници, доведени и изоставени в пъпа на празничния константинополски пазар. Да върви на север вместо на изток, посред бял ден, какъв герой, какъв мъж!

Като помисли така, той изведнъж се сепна — сякаш до ушите му беше долетял отнякъде си железният смях на хана: „Какъв човек си ти, какъв мъж?“ Господи, неговият собствен мозък повтаряше думите на хана, толкова надълбоко се бяха вдълбали в душата му! Когато ги чу за първи път, сякаш усети върху сърцето си ония насветлени до червено железа, с които жигосваха робите по раменете — толкова бяха унижителни, толкова го притискаха към земята! Но той беше потомък на Клавдиевци все пак и когато го запитаха какъв човек е, събра мъжество в сърцето си и отвърна:

— Патриций, син на патриций!

Кой знае защо, ханът каза тогава, че у тях, българите, млякото си е мляко, а суроватката — суроватка. Суроватката дават на псетата, а никой не казва на суроватката — мляко...

Да, сетне имаше много подходящи случаи, за да се увери сам, че е за псетата, а ето и сега — луташе се из гората като момиче, не можеше да налучка посоката, откъдето беше дошел! „Какъв човек си ти, какъв мъж?“

Буца заседна в гърлото му, очите му се напълниха със сълзи. С какво беше заслужил божията немилост? За това ли го беше възненавидял бог, задето не четеше с голяма охота житиетата на светиите?

И както стоеше оклюмал, натъжен и почти разплакан, изведнъж разтърси глава, сви юмруци и погледна с омраза към небето. Житиетата ли? Ще почакаш! Ще почакаш, и още колко!

Извърна се към един храст, за да утоли стоешком една своя естествена нужда, предоволен от богохулството си, от смелостта си, но отчаян като човек, който сам скача в пламъците на ада и тогава — пак изведнъж — нададе победоносен вик, един варварин, достоен за наметалото си от волска кожа! Дори забрави последното копче на кадифения си панталон... Защото от този храст се усмихваха право в очите му горски ягоди, планински ягоди, приветствуваше го надеждата, която не изглеждаше много смутена от богохулните думи и срамния му жест.

Нахвърли се върху плодовете с вълча стръв, макар и да го бяха приучвали още от дете да не дава воля на лакомията си дори когато е прегладнял. Да вървят по дяволите навиците, доброто възпитание, толкова е хубаво да усеща устата си пълна и рубинения сок в ъгълчетата на устните си, и гърлото му да преглъща, да преглъща! Та това е по-приятно от целувката, мили поети, от любовната целувка, която се купува с чисто злато!

Имаше ги навред тия диви горски ягоди и Химериус пълнеше шепите си, ядеше, не повдигаше глава. А когато слънцето изскочи на няколко лакътя над гората и започна да припича, той неусетно се намери в дъното на поляната. На това място ромолеше ручей, скрит сред тревата и папратите, и по-надолу, където имаше падинка, пълнеше плитко езерце, няколко стъпки широко. Сгорещен под наметалото си, което не смееше да свали, той застана до сами езерцето, за да си отдъхне, преди да се напие със студена вода. Погледна в огледалната възсинкава повърхност и от почуда отвори уста. Едва не се стъписа. Лежеше в краката му — малко скъсена, разбира се — фигурата на някакъв варварин, наметната с кожа, раздърпана на гърдите, с разчорлена коса и ококорени очи. „Господи, аз ли съм това?“ — прошепна Химериус и у същия миг почувствува угризение, задето изрича името господне, защото си спомни, че преди

малко го беше най-безсрамно похулil. „Но тогава бях гладен! — оправда се Химериус. — И после, аз отдавна съм казал, че тази работа с четенето на житиетата няма да я бъде!“ Като помисли така, той реши, че е уредил задоволително малката свада със своя бог и отново отправи погледа си към водата. „Това е толкова патриций — въздъхна Химериус, загледан печално в образа си, — колкото аз съм девственият свети Йосиф неспособният мъж на пресвета дева Богородица, майката на Исуса Христа!“

Безсилен да промени положението си, да внесе мъничко подобрене в окаяната си външност, той се търкулна на припек върху тревата и затвори очи. Наоколо му жужаха диви пчели, миришеше сладко на затоплен бъз, поточето мърмореше приспивно над главата му. „Какъв свети Йосиф съм аз? — засмя се в полусън Химериус. Той беше напълнил стомаха си с чудесни горски ягоди, чувствуваше се отлично. — Един бог знае колко такива като Ниса са зачевали от мене, да не броим хетерите! Тях света Магдалена, покровителката, ги е научила на най-чудното изкуство: да се любят, без да връзват плод!“ Пак се засмя, но този път съвсем несъзнателно, защото сънят вече го носеше, отнасяше го към синьото си царство...

Събуди се в преизподнята. И така му се падаше! Усетеше ли се в добро разположение било от хубаво ядене или от силно вино, или поради печалба от някое рисковано обзалагане, тутакси започваше да отпуска езика си и в това си увлечение не знаеше мярка: сядаше редом до света Богородица и най-интимно слагаше ръката си върху коляното ѝ. С Блажения Августин играеше на зарове, предлагаше му най-скъпата от любовниците си, за да му уреди среща със света Магдалена. Така и сега — преди да заспи, намекна нещо за свети Йосиф, нещо, което засягаше достойнството на мъжа, и ето че небето беше решило да си отмъсти. Нека най-после и патрициите да си знаят езика! Един здравеняк светец, главорез сигурно, преди да се похристиянчи, връзваше ръцете му с дебело въже. Не чакаше да се пробуди съвсем, а си вършеше работата и по това се познаваше, че е от долен плебейски произход. Защото един патриций никога няма да връзва заспал или полусъбуден човек. Може да му пререже гърлото или да забие копието си в сърцето му, но да го връзва в едно състояние на полудрямка, полусън... „Хей, така ли ви учат горе в рая?“

Химериус дойде на себе си, извърна се по гръб, сви колена и ритна силно простака в слабините. Простакът изрева и се претърколи, но пък друг изникна изневиделица и като повалено дърво се сгромоляса отгоре му. Каква тежест, господи, и каква ужасна, отровна миризма на лук! После една ръка се стовари върху лицето му, тежка и грапава като дъбова цепеница, и всичко се превърна в тъмнина.

Развиделяването започна постепенно, бавно се разтваряха завесите, които прикриваха светлината. Когато краищата им напълно се отдръпнаха, Химериус видя най-напред поточето — то си беше същото, ромонеше все същите си тихи и несмели припеви. А той седеше до поточето и усещаше, че някой го подпира отдире с коляното си. Косите и лицето му бяха мокри, устата му се пълнеха с кръв. Един мъж стоеше до него, встрани, и затуляше слънцето. Защо му взимаха слънцето? Какво искаха тия изчадия на ада от него?

Избърса брадата си, по която се стичаха струйки кръв, и повдигна глава.

Така се срещнаха двамата за пръв път. Седналият, патрицият, беше нагизден в кадифе, но изглеждаше смачкан, окалян като прасе, жалък и смешен с това наметало от волска кожа на гърба си. Изправеният, макар и облечен в космати кожени гащи и в дълъг кожух с вълната отвън, наметнат на голо, приличаше на някакъв местен Херкулес, стъпил по господарски на земята и сякаш враснал в нея като млад дъб. Той имаше дълги коси, но прави, лицето му беше широко, грубо, с могъщи челюсти на месоядно животно, осветено от големи, студено съсредоточени кестеняви очи. Не можеше да се каже, че очите му бяха лоши, зли, нито пък беше разумно да се обзаложи човек, че от тях следва да се очаква само добро. Но едно изглеждаше съвсем сигурно — че умеят да бъдат според случая или ужасно лоши, или прекалено добри. В тоя момент, като наблюдаваха странното човешко същество, което седеше на земята с окървавена муцуна, прилично много на ромеец, но с българско бойно наметало на раменете си, те като че ли се колебаеха какво по-точно да изберат — благия мир или цепеницата. Защото тоя мъжага наистина държеше в лявата си ръка чепата небелена тояга, дебела колкото цафарата на възрастен мъж.

Химериус избърса с ръкав кръвта от лицето си, дантелената му маншета почервения. „Сега приличам на един гаден месарин“ — мина

му през ума. От някакъв тъмен ъгъл на душата му подскочи разярено кученце, изквича и го захапа за сърцето.

— Див варварин! — просъска злобно Химериус. — Животно, дива свиня, шопар!

Тук не беше Константинополис, за да прескочи до съседния дюкян за нови дантели.

Тогава мъжагата извърна глава към другаря си и произнесе на славянски с мек напевен глас:

— Тоз човек, чичо Добрета, май че кълне и двама ни на кучия си ромейски език. Как гледаш ти на тази работа?

Той поразмърда кривака си, сякаш чакаше и от него някакъв мъдър съвет.

Побелелият и попрегърбен чичо Добрета, който и на стари години не отстъпваше по ръст на младия си спътник, поклати глава и прекара бавно пръсти през брадата си, сплъстена на бели вълнисти фъндъци.

— Дали ни кълне, или казва нещо друго — отвърна чичо Добрета, — аз, момчето ми, не мога да отсъждам. Не ща да си кривя душата! Ей ги! И духът на гората, и духът на тази рекичка. Надничат из храстите и слушат. Слушат ни какво си приказваме! Ако объркам и напразно наклеветя човека, горският дух ще помъти очите ми и вляза ли в гората, никога не ще мога да изляза от нея. А духът на таз рекичка, колкото и да е дребен, ще се заплете в краката ми някъде и ще ме удави, както има една дума, в педя вода. — Той се подпря на тоягата си, чепата като на по-младия, но не толкова дебела, и продължи, сякаш нищо особено не беше се случило и никакъв чужденец не седеше в краката им: — Защото клеветата е грозен грях, Хилвуде, тя изяжда невинния, както гъсеницата листото, и затуй, както съм чул от други старейшини, а те от Славуна, ханът на българите режел езиците на клеветниците, а някои, сигурно за по-тежки клевети, направо обесвал или продавал в робство и аз, ако ме питаш, намирам туй за много справедливо.

— Нито те питам, нито ме е грижа да знам какво прави ханът на българите с тия, дето клеветят! — отвърна мрачно Хилвуд. — Той помълча някое време, със свъсени вежди, сърдит — кой знае защо, спокойните думи на чичо Добрета бяха изведнъж помрачили хубавото му настроение. — То си е негова работа — добави той и стисна здраво

тоягата си. Бездруго той имаше предвид работите на българския хан. — Ако ще да реже и главите на своите си хора, все ми е едно!

Тогава Химериус, който беше понаучил донякъде славянския език и който изведнъж започна да симпатизира на стария и да ненавижда Хилвуд, не можа да се сдържи:

— Ти си един глупак! — отяде се той. Очите му клъцнаха като змийчета широкото лице на гиганта. — Не знаеш ли, дървеняко, че законите на българския хан важат и за тебе? Или си мислиш, че като живееш далеч от Плиска, ханската власт не може да те стисне за гушата?

Ако всички горски и речни духове бяха изневиделица и отведнъж изскочили отпреде им, чичо Добрета и Хилвуд нямаше да се изненадат толкова — и двамата зяпнаха с отворени уста и очите им едва не се изцъклиха от страх и почуда. Ромейски велможа, с българско бойно наметало, говори на славянски и над всичко отгоре кори славянин на славянска земя и защитава ханските закони! Това беше прекалено сложно, объркано и противоречиво.

Мозъците им заработиха трескаво и въпреки че двамата се различаваха много и на години, и по характер, изводите, до които стигнаха, не се отличаваха особено едни от други. Разсъждаваха горедолу така:

Ромейски велможа — трябва да се пречука веднага, разбира се!

С българско бойно наметало — откраднало го е кучето, за да се предреши. Да се пречука веднага!

Говори на славянски — научил е езикът им, за да ги шпионира. Да се пречука веднага!

Кори славянин на славянска земя — смърт, разбира се!

Защищава ханските закони — Добрета ги приемаше донякъде. Хилвуд не ги приемаше никак, но и двамата бяха съгласни, че византиец не бива да бърка в тия работи, а щом като е решил да бърка — да се пречука и край.

Мислите им бяха много напрегнати, изписваха се по лицата им като по книга и за Химериус не беше трудно да ги разчита. Затова в същия момент, когато те уловиха здраво тоягите си, за да действуват, той с отчаян жест разтвори наметалото си и изсумтя насреща им като ранен рис:

— Не смейте, говеда!

Медната плочка на хана ги зашлеви по очите като камшик. Можеха да си мислят едно или друго за неговите закони, но като видяха плочата — усетиха сякаш ръката му и се стъписаха, както кучетата се стъписват пред дебелията тояга.

Химериус изгаряше от желание да подхвърли в лицата им какви ли не обидни думи — в края на краищата бяха го нападнали по време на сън, недостойно, подло, дори кучетата не правеха така. Кучетата лаят, ръмжат, тракат със зъби, обикалят около заспалия, но не го захапват. А тия двамата... И особено по-младият! Две години прекара в плен при българите, но нито един българин, от най-долно потекло до велможите им, никой не го беше обиждал по такъв мизерен начин, макар и те самите да бяха варвари. Ах, дръвници такива! Сълзи излязоха в очите му от мъка и яд.

Чичо Добрета, който първи успя да се съвземе, пристъпи крачка напред и издълбоко се прокашля:

— Кой си ти — рече — и как си попаднал на наша земя? — Понеже Химериус не бързаше да отговори, той порови в брадата си и продължи: — И как си се сдобил с печата на хана?

— Може да го е откраднал — проломоти намръщено Хилвуд.

— Аз съм патриций и син на патриций! — Химериус впи очи в лицето на гиганта.

Той се изправи и сви юмруци.

— Хм — каза Хилвуд.

— Как си се сдобил с печата на хана? — повтори чичо Добрета.

Ето че това диво животно го взимаше за крадец. Ако имаше кинжала си със златната дръжка! Нищо че говедото беше с две глави по-високо от него!... И в същото време се размисли. Каквито и да бяха тия варвари, съдено му беше да живее с тях. Колко? Само ханът знаеше и небето над него. Година, две, десетилетие, а може би и цял живот. Господи, помилуй. Повтаряше се историята на бедния Овидий. Внимание!

Каза им, че е нещо като личен пленник на хана, но не съвсем пленник, а по-скоро заложник, макар че и тази дума да не е най-точната. Всъщност княз Славун го е виждал в малката Плиска и той, разбира се, ще да е запознат с неговото положение. Сега ханът го е проводил в земята на Славунa, в поселищата им, да поживее сред тукашните хора и сам да се грижи и за прехраната си, и за облеклото

си, и да се надява само на своите ръце, докато отново го извика обратно в Плиска. Някой ден ще го изпрати в Константинополис, в родината му, то се знае, но кога ще стане това, само един бог знае. Защото само бог може да чете мислите на вождовете, на избраниците, които управляват хората и от негово име се разпореждат със съдбините на народите си.

— Ние си имаме свои божества и твоите богове нито признаваме, нито искаме да ги знаем! — прекъсна го грубо Хилвуд.

— Така да бъде — каза примирително Химериус, а в себе си помисли: „Дивак, ходи по-лошо облечен от нашите свинари, пък горделив като патриций! На какво отгоре?“ И допълни: — Дали приемаш, или не приемаш моя бог, то си е твоя работа, в границите на нашата империя живеят много и всякакви народи, ние никому не налагаме насила вярата си. Но този печат — той потупа с длан медната плочка, — този печат ти си длъжен да тачиш, ако държиш кожата ти да е цяла и ако искаш да имаш още дни. Разбра ли?

Хилвуд го измери с очи, както вълкодава — наеженото от злоба мъниче, помълча, сетне вдигна рамене:

— Все едно че те няма — рече той. — Живей си, щом като на българския хан му харесва да си жив!

Той се извърна настрана, измъкна из пояса си един дълъг нож с костени чирени и започна да дялка с него края на тоягата си, по която бяха засъхнали буци кал.

— Плочката беше скрита под наметалото ти и затова ние не я забелязахме — каза чичо Добрета. Той се засмя: — И добре стана, че ни я показа навреме, иначе моят сестриник Хилвуд щеше да ти види сметката!

— А сетне, ханът — неговата сметка — Химериус показва с ръка.

Сега и чичо Добрета го изглежда, както оня, големият пес — мъничето.

— Ти си един смахнат човек! — каза той. — Много глупав човек! Откъде ще знае ханът кой те е свършил? Мъртвият не говори, па макар и да е византиец! А свидетели няма. Кой ще е свидетел? Гората? Гората си има свой език и него го разбират само птиците. И не всичките, а само някои птици. Ако постоиш по-дълго време при нас, ти ще научиш кои от птиците разбират езика на гората. Тъй че не ще се намери нито една жива душа, която да каже на хана или на неговите

хора: Ето, Хилвуд закла византиеца, а старейшината Добрета не си помръдна дори пръста, за да му попречи.

— Още не се е родил тоя, дето ще се опитва да ми пречи! — избоботи под носа си Хилвуд.

— Такава е думата — каза чичо Добрета. — Никой не ще свидетелствува, че ти си сторил тая работа.

— Хм — каза Хилвуд и за някое време престана да дялка тоягата. Той отново мереше византиеца от главата до петите и очите му бяха на ръба между доброто и злото.

„Дъртият хитрец го насъсква — помисли Химериус, — както овчарят насъсква кучето си!“ — И най-неочаквано почувствува да ляга върху раменете му някакъв огромен воденичен камък. Ония цветни кръгчета отново започнаха да скачат нагоре и надолу. „Омръзна ми, господи!“ — изстена някаква струна и той полека се отпусна на земята. Мамят се тия глупци, ако си мислят, че се бои от тоягите им. Бои се само за едно — да не му вземат земята. Кой казва, че голата земя била твърда, убивала?

— Сега вече ние няма да ти сторим зло — продължи приказката си чичо Добрета. — Ти ни показа печата на хана, а ние сме дали дума на нашия княз да тачим тоя печат. Но ако Хилвуд беше те заклал, аз ти казвам, че до утре заранта от тебе щяха да останат само купчина кокали. — Той се облегна на тоягата си и весело намигна по посока на гората. — Чувал ли си диви свини да ядат мъртъвци? Не си? Пък аз ще ти кажа, че в нашата гора има стадо диви свине, които биха изхрупкали и жив човек, само да им падне!

— Има такива свини — каза Хилвуд, който отново беше се заел с тоягата си. — Слушал съм, че нападат и хора.

— Те по нищо не се различават от другите диви свини — каза чичо Добрета. — И козината им същата, и опашките, и зурлата.

— Козината им била по-щръкнала — каза замислено Хилвуд.

— Аз съм убивал свини с щръкнала козина! — чичо Добрета поразкърши рамене. — Всякакви свини съм убивал, но кои от тях са били стръвници, не знам.

Химериус си спомни за снощното трополене на копитца по мократа шума. „Как ли щяха да ме оглозгат!“ — помисли и се усмихна. Усмихна се, защото в същия миг едно червено балонче излетя пред очите му, голямо като мехур на гигантска риба, съвсем прозрачно.

Такова балонче не беше виждал никога в живота си. А покрай ушите му се плъзгаха думите на Хилвуд: „Четината на стръвниците е пощръкнала на гърба, като на таралеж, така съм слушал да се приказва.“ Чичо Добрета му отговаряше нещо с равен и провлачен глас, но кой знае защо, неговите думи не стигаха до ушите му, превръщаха се в някакво монотонно речене или по-скоро на жужене като песента на дивите пчели. След това му се стори, че земята протяга ръце — невидими, но много топли, защото ги усещаше. Обвиха се около него и го понесоха нанякъде. Миришеше на топла, сочна трева.

Чичо Добрета и Хилвуд почти не повярваха на очите си. Приказваха си за свинете стръвници, а той изведнъж се търколи на земята.

— Ти да не си го чукал по-ячко? — попита чичо Добрета.

Хилвуд снизходително поклати глава. После каза:

— Само го цапнах по лицето, ама едва-едва!

Двамата помълчаха.

Чичо Добрета захвърли тоягата си, доближи до него и коленичи. Внимателно го попипа по гърдите, по шията, наведе ухо, за да послуша дали диша.

— Прилошало му е — каза той. — Избила го е пот и по челото, и по клепачите му. Когато видиш някого със студени капчици пот по клепачите, да знаеш, че той не е добре.

— Ще зная, чичо Добрета. Видя ли някого така нареден, ще зная, че е тръгнал на път.

— Е — каза чичо Добрета, — той може да не е тръгнал за онуй място, откъдето никой не се завръща, по оня, най-дългия път. Когато човек поеме тоя път, клепачите му стават възсинкави или пък пожълтяват, добиват цвета на стара, престоляла лой. У нашия ромей, както виждаш, клепачите не са нито синкави, нито жълти, а са побледнели само. У него животът си гори, значи главнята не е угаснала. Е, пламъчето го няма, затова е и тая пот по клепачите. И аз ще ти кажа защо: стомахът му плаче от глад, а сърцето — от умора и страх.

— Хм — поклати глава Хилвуд, — а на мене не ми се стори много страхлив.

— Той прикрива страха си с гордост — каза чичо Добрета. — Трябва да знаеш, че хората от неговата черга са горделиви. Заради

произхода и положението си, иначе за нищо не ги бива. Ако го накараш да накладе огън в дъждовно време и под открито небе, нищо няма да направи. Гмурне ли се в дълбокото на някоя река — ще се удави, а нито една рибка няма да извади. Тури му жива риба в ръцете — ще се изплаши и ще я изтърве. Накарай го да излезе с копие срещу глиган — все едно е да го пратиш на сигурна смърт. Пипни го по раменете, по ръцете — мек като момиче. А пък горделив, горделив!... И защо, за какво? За нищо ги не бива такива хора, а държат главите си като князе.

— И нашият Славун гледа отвисоко — каза Хилвуд.

— Това го научи от българските боили! — Чичо Добрета направи кисела гримаса и лицето му заприлича на спечена дива ябълка. — И аз ще ти кажа, Хилвуде, че ти не бива така да приказваш, на всичко да вдигаш крак, като куче!

— Каквото ми е угодно, туй правя! — намръщи вежди Хилвуд.

— Правиш! — Чичо Добрета дръпна ядосано брадата си. — Аз съм виждал Славун да разбива с цепеница главата на мечка стръвница, виждал съм го в битка с ромеите как работи със секирата си!

— Е, хубаво! — каза Хилвуд. — Сега пък върти опашка пред българските първенци.

— Ти си още много млад, за да съдиш тъй или онъй за Славун! — Чичо Добрета разроши брадата си и изсумтя: — Няма още свой дом, палето му с пале, а взел да приказва за велики работи!

— Ще ми дадеш храненицата си Вита за жена и аз ще си направя свой дом! — Хилвуд се засмя и очите му избягаха през девет реки и планини от злото. — Стените му ще дигна от ей такива трупи — той показва с ръце, — а вътре ще го постеля с вълчи и мечи кожи. И на Вита ще е меко, и на децата ще бъде топло! — Той се засмя, въздъхна щастливо, защото си представи може би колко ще бъде удобно вътре и на Вита, и на децата, после се наведе, сграбчи Химериус за раменете и го метна като агънце на гърба си.

— Къде го понесе бе? — викна уплашено подире му чичо Добрета.

— Вземи кривака ми! — отвърна Хилвуд.

ГЛАВА ТРЕТА

Когато се пробуди, Голямата мечка вече се възкачваше по лявата издуптина на тъмния небесен купол. Тя не бързаше твърде, защото звездните хрусталаци, сред които се промъкваше, бяха много и нагъсто и затрудняваха пътя ѝ. На двадесетина разкрача до него гореше голям огън, оттам идеше неравна глъч, смесица от тежки мъжки гласове и женски гласове, които не изглеждаха нито много нежни, нито пък звучаха някак особено грубо. Лежеше завит с наметалото си (Да си жив сто години, славни стотнико Бутауле!), слушаше глъчта на хората, знаеше, че се намира на по-малко от хвърлей камък до тях, но му се струваше, че е накрай света и сам повече откогато и да било досега. Доведоха го на смрачаване и тогава целият род на чичо Добрета се юрна да го разглежда като някаква рядка и невиждана птица. Въртяха го най-много жените, опипваха кадифеното му елече, една сбръчкана старуха отпра дантелата на яката му, голо тумбесто момченце впи зъби в златното копче на маншета му като пор. Щяха да изпокъсат съвсем дрехите му, да го оскубят, изщипят, въртяха се като развеселени дяволи наоколо му, а той нямаше сили да се брани, светът се люлееше пред очите му и всички лица се сливаха в едно неясно и разкривено лице. Виеше му се свят от слабост, защото беше гладен до смърт, изтърва из ръцете си рибата, която Хилвуд му подхвърли, когато бяха при подмолите. Току-що се беше свестил и Хилвуд му подхвърли шарана, за да го оглозга и залъже глада си. Двамата ловяха риба, гмуркаха се в ямите под коренищата и търпеливо пълнеха едно дълбоко кошле, плетено от зелени върбови пръчки. Но той изпусна рибата във водата, защото беше хлъзгава и скачаше ужасно в ръцете му. Никога не беше имал работа с жив шаран! Хилвуд се ядоса, махна с ръка и му обърна гръб. Но чичо Добрета се показва по-снизходителен: той разпра със зъби корема на един шаран, изкорми го с два пръста и любезно му го подаде, за да яде. В края на краищата те нямаха време да кладат огън, нали бързаха, а той можеше да посмуче малко от месото на шарана или да сдъвче едно или друго по-тлъсто парченце — това даваше сили все

пак, беше повече от нищото. Макар и изкормена, тази люспеста твар продължаваше да мърда отчаяно с опашката си и това гърчене накара червата му да се свият на топка — той се потърси, извърна се настрана и повърна. Повърна зелените и незрели ягоди, които беше изгълтал заранта.

Чичо Добрета изсумтя обидено, погледа го някое време така, както вълкът гледа хилавото си и за нищо негодно вълче, което вълчицата му, кой знае защо, още не е удушила, после захвърли изкормения шаран в кошчето и отново нагази във водата. Към залез-слънце двамата поеха пътя за колибите. А той се тътреше подире им с походката на пиян човек. Когато най-сетне стигнаха и светът излезе шумно насреща му, той изпитваше само едно желание, всичко у него беше се превърнало на едно страстно и непреодолимо желание — да се тръшне на земята и да забрави, че е жив.

Сега, като си припомняше унижителната сцена на посрещането, тая тайфа побеснели от любопитство жени в кожи, в ризи от сукно и кълчища, старухата, която с алчни пръсти отпра дантелата от яката му, виковете, крясъците, ощипванията — струваше му се наистина, че е някъде на края на света, че по-нататък няма хора, че тия хора са най-последните, най-изостаналите представители на човешкия род. Такива бяха първите му впечатления и затова се чувствуваше безнадеждно сам, макар и на двадесетина разкрача от него да гореше голям огън и около огъня весело да приказваха много мъже и много жени. Къде можеше да ги сравни с българите! Когато вървеше по тихите улици на Плиска, между цветните шатри или в сенките на смълчаните каменни къщи, жените, които срещаше, млади и стари, или се преструваха, че не го забелязват, или правеха равнодушни, безизразно студени лица. Мъжете го изпращаха със сурови и надменни очи, дори децата млъкваха и се отдръпваха от пътя му, когато минаваше край тях. Да, българите умееха да се правят по-важни, по-надменни, по-жестоки, отколкото бяха всъщност, възправяха непреодолима стена между себе си и чужденците, а тия хора тук се отдаваха на първичните чувства, вършеха всичко, което им беше по угода, и никому като че ли наум не минаваше да се показва по-важен, по-жесток или по-недостъпен, отколкото беше всъщност. Хилвуд го гледаше отвисоко, но му подхвърли риба, за да яде, старейшината Добрета кипеше от негодувание заради тази негова непривична гадливост, а жените не се

успокоиха, докато не пипнаха кадифето и сърмата на дрехите му, докато не се увериха с ръцете си, че не е момиче, а мъж като всички мъже. Господи, как щеше да живее с тия хора? И българите бяха варвари, но имаха своята Плиска, кули от дялан камък, пазар, където можеше да си купи сто лакти атлазена коприна или бъчва със старо, престояло вино... А тук? О, света дево Марийо!

Когато го доведоха, колкото и да не му беше до зяпане, все пак можа да види туй-онуй и това, което видя, не само че не развесели очите му, а потопа, както се изразяваше един техен поет, сърцето му в униние. На една огромна поляна, оградена от всички страни с тъмни и вековни букаци, бяха наклевали като квачки и в полукръг пет-шест ниски колиби, плетени от клони, мазани с глина и покрити отгоре с дебел слой сплъстено сено, потъмняло от времето и дъждовете. Имаше още и няколко пристройки, затрупани с шума, и тъгъл за добитъка, ограден с ниска ограда от нагъсто забити неодялани колове. Такова беше царството на чичо Добрета — много сиромашко и неугледно, за да се надува от гордост тоя пуяк Хилвуд. Ах, на какво отгоре? В най-западналите тесалийски чифлици слугите и сезонните работници живееха със семействата си в по-добри къщи — стените им бяха от кирпич, имаха си комини и по един прозорец, а пък сградите на господарите... от дялан цветен камък, със слънчевите си веранди, с мраморните си колони, с подовите мозайки на преддверията си... Та всеки един от слугите в тия чифлици имаше хиляда пъти повече основание да се надува, пък вървеше смирено по божията земя и не вдигаше очи! Чуваш ли, Хилвуде? А ти гледаш на света с очите на великия Цезар. Засрами се, глупако! Какъв Цезар си ти с твоите кожени гащи и с твоя коптор от пръти и слама!

Ето в какъв свят трябваше да живее, в какъв свят го беше изпратил ханът, тоя железен и загадъчен човек... Господи, помилуй!

Химериус се надигна, може би за да се прекръсти, да се оплаче горчиво на своя бог, а може би го беше заболял гърбът — лежеше на твърда и гола земя. Но в мига, когато се възправяше, наблизко до него започна грозно да ръмжи някакъв пес, голям колкото теле, изглежда, защото ръмженето му беше гръмовито, яростно, разклащаше нощта и караше звездите да треперят от страх. „Само това ми липсваше!“ — замръзна Химериус и тозчас се свлече като труп на земята. По булевардите и площадите на Константинополис не беше срещал

овчарски псета, но знаеше от приказки, че са много опасни, че ненавиждат смъртно чужденците и че не разбират от никакви шеги. Откъде се беше взел проклетникът? И колко такива като него бдяха сега в мрачината и молеха бога да скочи на краката си, да направи крачка-две нанякъде, за да му видят сметката! „Господи, спаси!“ — прошепна Химериус и още повече се натъжи. Докога трябваше да лежи като умрял? Ей вие, Добрета и Хилвуде, къде се губите, дяволи? Нали уж сте любопитни хора, защо не дойдете по-наблизо?

Идеше му да се разреве, да извърне лице към небето, да свие юмруци и да изрече най-богохулните думи, каквито му дойдат наум.

И докато обмисляше какво да предприеме, да ругае ли бога, или да вика *ония* на помощ, за да го отърват от четириногия вампир, усети въздуха да се пълни с една позната, замайващо сладка, бъдеща живот и радост миризма. Най-хубавата от всичките най-хубави миризми на света!

На огъня жареха овен. Въртяха на шиш тлъст овен и миризмата на печеното месо, на съскащата върху жаравата лой, тая упойваща миризма правеше нощта да се гърчи като вълчица, примираща от глад. Месо, месо! Ноздрите му се разшириха, бояха се да не изпуснат глътчича сладък въздух, звездите гаснеха, святкаха, като че ли под небесния купол беше излязла вихрушка. Господи, спаси! Той забрави четириногия вампир, който го дебнеше в тъмното, надигна се на лакът, отвори уста. Месо!

Да можеше всичките си царедворски парфюми да размени за късче горещо ожарено месо! Ето ги фарфоровите съдинки с извити шийки, украсени с благородни камъни, благоуханните масла, нарцисът, жасминът. Взимай, Хилвуде, какво се двоумиш, дръвнико, изливай това на главата си и бягай в двореца, при куртизанките, при хетерите, всяка от които струва по шепа злато, ах, само ми подхвърли в замяна късче топло месо!

Той впиваше пръстите си в земята, задъхваше се, вълчицата лазеше по корем, обезумяла от тази мамеща, подлудяваща миризма.

Някой тръгна към него, може би Хилвуд, защото приличаше на Одисеевия циклоп, закриваше половината огън зад гърба си. Той държеше в ръката си голям къс месо, много голям, плешката на овена сигурно, идеше насам, към него, и стъпваше като бог. И плешката

имаше позлатени краища, защото огънят блестеше отдире ѝ, озаряваше я със сиянието си.

Химериус се изправи на колене, протегна ръце. Кучето изръмжа свирепо, но той не го чу. И не можеше да го чуе, защото беше потънал в очите си, а очите му следяха плешката и не даваха дори половин бакърена пара за кучето.

Човекът спря, замахна с ръка и плешката тупна на няколко само крачки до Химериус. Той се хвърли към месото отчаяно и слепешком, като удавник, който гледа да се улови на всяка цена за някаква спасителна дъска. Същото направи и кучето — то изскочи из тъмнината, жълто, по-малко от теле, разбира се, но едроглаво и със святкащи очи.

Тоя пес и Химериус стояха един срещу друг, а помежду им ухаеше опечената овнешка плешка. Химериус не можеше или не искаше да чака — той се наведе и сграбчи месото. Тогава кучето, настръхнало, извило гръбнака си като тетива, разтвори челюсти и подскочи — чу се щракане на зъби, вик и две тела се запремятаха върху тревата вкопчени едно за друго, врагове на живот и смърт.

Кучето хапеше, ръфаше със светкавични удари със зъбите си каквото му попадне: парченца кадифе и пръски кръв хвърчаха на всички страни. Но и Химериус не се даваше — с окървавени ръце на касапин той докопа най-сетне гръкляна на животното, сви обръч с пръстите си и натисна, натискаше с всичките си сили, душеше сръчно, като че ли беше правил такова нещо много пъти през живота си.

Кучето риташе, извиваше се под него, хъркаше и скимтеше глухо през ноздрите си. Сетне движенията му отслабнаха, станаха похлабави и по-меки. Химериус продължаваше да стяга врата му, за да го удуши, и усещаше с пръстите си как животът на това космато същество изтича, отначало на бурни тласъци, а после все по-немощно, сякаш се изцеждаха последните капки вино от гърлото на вече изпразнена бутилка. Той не можа да дочака най-последната капка — отвращението от това съприкосновение със смъртта разхлаби ръцете му — отпусна шията на животното и се отдръпна назад.

Приседна на коленете си и пое дълбоко въздух. Сега му се стори, че нощта се гърчи и че звездите бягат из небосвода, изтръпнали и обезумели, коя накъдето види. Жълтото куче дойде някак на себе си и като лазеше по корем, натежало, натъпкано сякаш с камъни, изчезна

бавно в тъмнината. Дори не обърна очите си към овнешката плешка, която лежеше на земята непокътната и забравена.

— Хм — каза замислено Хилвуд, който беше наблюдавал мълчаливо и безучастно тази битка, — аз си мислех, че нашият Панас ще надвие ромея, че ще прегризе гърлото му, пък то не излезе нищо.

Химериус извърна глава потресен — тия думи му се сториха поужасни от острите зъби на кучето. Такива думи обикновено предизвикваха в душата му смут, недоумение, но накрая всичко завършваше с една не много силна и не твърде дълготрайна тъга. Между хубавите ястия се случваше и лошо и той въсеше вежди и се сърдеше, но не взимаше работата надълбоко, защото беше уверен, че следващото блюдо ще бъде непременно чудесно. Имаше ли смисъл да помрачава за дълго настроението си? Но сега, след като беше гледал смъртта в лицето, победител в един неравен двубой, още опиянен от успеха си, той не беше склонен да се примирява с никакви лоши ястия, а очакваше заслуженото, макар и от един дивак. И затова, като чу Хилвуд да съжалява, че Панас не го е надвил, че не прегризал гърлото му, той изпита непреодолимо желание да плюе в лицето му и да го зашлеви с най-мръсната дума, каквато беше научил в Плиска от конярите на Славун.

Ах, тази вечер Химериус беше неузнаваем. Дори най-близките му приятели и любовници не биха повярвали на очите си, ако някой им кажеше: „Та това е той, същият, нашият мил и деликатен, безгрижен и нежен Химериус!“ Ах, милият и деликатен Химериус, който не беше стъпкал дори една по-голяма буболечка през живота си, да се бори на живот и смърт с огромен див пес заради някаква си недопечена както трябва овнешка плешка? Какво говорите, какво говорите? Не може да бъде!

Химериус се надигна, за да удари Хилвуд по главата с онази най-мръсна дума, която беше научил от слугите на Славун. Но Дали защото губеше много кръв от раните си, стори му се, че до сами гиганта стои някаква млада жена, девойка може би, с кожухче без ръкави и с широка пола от бяло сукно, която едва покриваше коленете ѝ. Той беше уморен, губеше кръв и поради това не вярваше кой знае колко на очите си, но все пак можа да забележи, че косите на девойката са разпуснати и стегнати под тила с нещо като панделка, че около кръста си има широк колан от кожа и че гърдите ѝ са малко по-издути от тия на Ниса.

За да се увери, че девойката не му се привижда, а е истинска и стои наистина до рамото на оня дръвник, той потърка очите си, но от това нещата не се поправиха — ръцете му бяха кървави и тая топла и лепкава кръв го заслепи съвсем. „Господи, спаси!“ — мярна се в ума му, но устните му останаха неподвижни, пък и сам той не знаеше дали всъщност се оплаква на бога, или го моли за нещо. Тъй или иначе, но той изведнъж забрави онази дума. Колкото и да беше станал неузнаваем за приятелите си, той си беше пак същият оня Химериус, стесняваше се да произнася мръсни думи пред жени. Свенеше се от неприличните изрази дори когато оставаше на тъмно с най-евтините си любовници. А тази жена, девойката с кожухчето без ръкави, той виждаше за пръв път.

— Ако Панас беше сдал този човек, аз щях да му счупя главата! — възнегодува девойката.

— Не си права — каза Хилвуд. — Панас пази овците от вълци. — И като видя, че доводът в полза на кучето не затрогна особено девойката, важно допълни: — И от неканени гости! — и кимна многозначително към Химериус.

Момичето го изгледа едновременно учудено и насмешливо: хайде де, ти сериозно ли говориш това? А? Тоя ли човек ще ни открадне овците?

— Вита — каза Хилвуд, комуто не стана много приятно от странния начин, по който тя разговаряше с него, — Вита — рече той, — не ти ли се струва, че вече е време да се прибираме при огъня?

— Е — повдигна рамене Вита, — отивай, кой те спира?

— Хм — поклати глава Хилвуд, — то се знае, че никой не ме спира. — Той се прокашля, макар и да не му се кашляше, и запита: — Ти не чу ли какво каза одева баща ти за тоя чужденец?

— Нищо не съм чула — отвърна Вита.

— Каза да не се грижим много-много за него. Утре щял да ходи при Славуна, за да пита какво да го правим.

— Аз бях при извора, чистех овена — Вита повдигна ръце и приглади косите си. — Значи, така е казал, да не се грижим много-много за чужденеца?

Хилвуд кимна с глава.

— Хайде, върви при огъня и му кажи, че аз ще се погрижа малко-малко за него!

Тя се изсмя звънко, но смехът ѝ тутакси секна. Голяма работа, че татко Добрета казал нещо си, ще потърка нос о рамото му и старецът ще се разкисне. Но как да се наредят работите така, че и Хилвуд да не се засегне? Тя не иска Хилвуд да се засегне, пази боже, нали някой ден ще му бъде жена!

— Ти недей да забравяш, че този чужденец е наш враг! — промърмори мрачно Хилвуд.

— Тъй ли? — плесна с ръце Вита. — А пък аз съм слушала татко Добрета да казва, че само тия, които идват с оръжие при нас, само те били наши врагове!

— Хм — изсумтя Хилвуд. — Византиецът, дори когато е без оръжие, пак е наш враг!

Каква упоритост, мили сестрици русалки, окото му все в опаката страна гледа! Ей, Хилвуде, ти си водач на дружина, във военно време думата ти е закон, но сега е мир, нямаш власт над никого, нито пък някой мисли да те слуша. А аз съм дъщеря на старейшина, и баща ми е бил син на старейшина, и ти си правиш криви сметки, ако се надяваш, че ще ти се кланям като на татко Добрета за било и не било. И ако татко Добрета нямаше бели коси, щеше да види и той едни поклони, макар че ме е отгледал и че съм му осиновена дъщеря. Внимавай, Хилвуде, хората от моя род не са свикнали да чупят гръбнак, дори жените, и не ме гледай отвисоко, защото всички знаят на половин ден път отук, че те надстрелях на лък!

Тя сложи ръце на хълбоците си, високи като у сърна, и тропна с крак:

— Враг, не враг, този чужденец ни е гостенин, дошел е при нас доброволно и с мир. Така ли е?

Хилвуд не отговори.

— А щом като ни е гостенин — продължи Вита, — ние сме длъжни да го нахраним и напоим, да му намерим сушина под навес и да му дадем черга да се завие. Това иска законът на дедите и ти трябва да се подчиняваш. И да не ме гледаш като вълк, а да знаеш, че Вита няма да отгледа деца от мъж, който не уважава законите на рода!

Тя отпусна ръце от хълбоците си и бързо тръгна към огъня. Хилвуд изсумтя, помърда с рамене, сякаш отърсваше нещо от себе си, после въздъхна тежко и с широки крачки се запъти към мястото, където беше изчезнал жълтият пес.

Вита се завърна с паница медовина, няколко парцала бяла овнешка лой и две стиски изсъхнала възморава трева. Тя сложи тия неща на земята, коленичи и скръсти ръце под гърдите си.

Месецът току-що беше възлязъл над гората и сега поляната сияеше потопена в дълбока сребърна вода — поне на Химериус се струваше така, защото той беше изгубил много кръв и светът не изглеждаше съвсем истински пред очите му.

Той попита Вита за името ѝ, после каза, че е чел някъде за нея, може би у Овидий, но не знае дали това е точно, или си мисли, че е така, защото тия неща са ставали преди много векове, а човек не може да помни всичко и особено случки, които са отминали кой знае кога. Вита му даде да пие от медовината, той отпи няколко глътки и веднага попита от кое заведение е купила това питие, за да изпрати Андреас да купи и за него. Тя му каза, но съвсем тихо и кротко, да не дрънка глупости, а да изпие паницата докрай. Тогава Химериус я увери, че ще изпие още една дузина такива паници, щом като това ѝ прави удоволствие. Като го слушаше да приказва така, Вита изпитваше желание да се засмее, колкото ѝ глас държи, но се сдържаше, защото мислеше, че бълнува поради раните си. Да се смее човек на друг човек, който страда от раните си, това не беше хубаво, нямаше сърце за такъв смях. И после той каза, че ще изпие една дузина паници с медовина, щом като това ѝ правело удоволствие. Виж ти! Може би приказките му бяха налудничави — как тъй ще изпие толкова медовина, пък и отгоре на всичко за нейно удоволствие! — но тия думи прошумяха покрай ушите ѝ като оня полъх на южния вятър, който всяка пролет топеше снеговете и будеше в кръвта ѝ някаква странна, чудновато вълнуваща тревога. Ах, мили сестрици русалки, какви хора имало по тоя свят!

Погледна ръцете му, от които още капеше кръв, и поклати глава:

— Излиза ли се срещу такъв звяр, какъвто е Панас без една подебела тояга?

— Не знаех, че тоя ваш Панас е толкова лош! — въздъхна Химериус.

— Той можеше да ти прегризе гърлото като нищо — каза Вита.

— Да — кимна Химериус, — и ако го беше разкъсал, сега нямаше да разговарям с тебе?

Вита усети горещина по бузите си — нещо, което се случваше за пръв път с нея — и затова се разсърди:

— Я си протегни ръцете да те превържа! — намръщи се тя, но кой знае защо гласът ѝ беше станал някак особено топъл и тих. — И вече да не се разправяш с Панас! — Тя имаше в ума си Хилвуд. Бъдещият ѝ мъж можеше да го пребие заради жълторунтавия пес. — Панас е зъл — каза тя, — зъбите му са вълчи!

Държеше ръката му и се чудеше — откъде идеше силата у тия пръсти, тънки като вретенца, за да придушат Хилвудовия вълкодав? Мъжки, пък като на момиче и по-деликатни дори! И докато им се чудеше, тя изведнъж се сети, че беше забравила да донесе парцали — с какво ще превърже тия кървящи рани? Да изтича до колибата? Ами ако през това време Хилвуд пръкне отнякъде?

Ох, сестрици, колко е трудно понякога на жената!

Тя се огледа, после, без да му мисли много, откъсна парче от ризата си и бързешком го разполови на две.

Така, така! Най-напред от тревата, изсъхнала на слънце, съсирваща кръвта, сетне — парче прясна лой отгоре и накрая — стягай здраво с това късче от ризата! Освен нас двамата нали никой друг няма да знае откъде е?

Тя му се усмихна и тъкмо навреме, защото светът беше започнал отново да се люшка и да се превръща в разноцветни светлинки.

— По-добре ли ти е? — долетя гласът ѝ чак от другия край на гората.

Сред тоя хаос от люшкане и светлини имаше една добра и хубава усмивка и един съчувстващ, угрижен глас. Всичките усмивки на хубавиците, които познаваше, бяха събрани в една усмивка и всичките добри гласове, които беше чувал през живота си, сега звучаха в един глас. Ей, Химериус, твоята робиня Ниса е императрица в сравнение с тази дивачка, какво правиш? Забрави ли, че си потомък на Клавдиевци, които са имали свои вили на Капитолийския хълм?

— Ще те облека в атлаз и кадифе — каза Химериус. — На шията ти ще окача огърлица от бисери. Ниса е само спомен, а Клавдиевци са сенки. Да вървят по дяволите! Бутаул ми даде наметалото си от волска кожа, а ти — парче от ризата си. Аз съм по-богат от лихварите, които имат мраморни къщи. Ако не ме пребие твоят Хилвуд, ще стана лихварин и ще раздавам пари назаем. Но знаеш ли какви ще са моите пари?

Всъщност той не каза нищо. Дори не помръдна устните си. Те бяха посинели и той ги стискаше, за да не охка.

После дойде чичо Добрета. Вита свършваше вече с превръзката на лявата му ръка. Старейшината донесе една огромна пръстена паница, пълна догоре с мръвки от печения овен. Под мишницата си стискаше дебел комат ечемичен хляб. Попита Вита дали Панас не е видял сметката на някоя от по-важните жили и като разбра, че кучето не е прегризало нито една, развесели се и каза, че тази работа щяла да мине и замине за ден-два. Повечето ромеи, каза той, били градски хора, изнежени, че и кучетата им приличали кои на котки, кои на лалугери, истински се срещали много рядко. Нека Химериус да не си мисли, че той не познава ромеите — ехе! Краката на чичо Добрета са газили ромейска земя чак до Солун! Но това са други работи и нямало защо да ги разправя сега — Химериус му е гост и той не иска да го огорчава. И друг път да не се закача с кучетата, защото тия кучета са истински и може да пати лошо от тях.

Докато чичо Добрета приказваше така, Вита срещна на няколко пъти очите на Химериус и макар срещите да бяха къси, все успяваше да му каже някои неща. Татко Добрета е бърбърив, той може да реди думи до среднощ, но ти си мълчи, не му отговаряй. Химериус разбираше този език на очите, отдавна го беше научил и сега с радост откриваше, че той е един и същ навсякъде — и в Константинополис, и в дивата земя на Славуна. Нека говори, каквото си ще — нито ще го слушам, нито ще му отговарям. На мене ми е добре, защото ти си до рамото ми. Защото превързах раните ти? Не, защото си до мене. Случва се всеки ден да седя до Хилвуд, но той не ми е казвал това. Знаеш ли, че аз не съжалявам за тази малка схватка с Панас? Внимавай, татко Добрета ще забележи, че не го слушаш!

— Виждам, че си капнал за сън — кимна с глава чичо Добрета. — Когато човек позагуби кръв, все го избива на спане. Хайде, дъще, вземи паницата, а аз ще вървя напред, за да покажа на тоя чужденец къде ще спи. Ще го настаним под навеса до нашата къща. Там сме настлали сено за добитъка, хубаво сено, току-що прибрано от поляните — той отново се извърна към Химериус, — на него ще спиш като на царски одър. Пък Вита ще ти донесе черга, за да се завиеш. Аз имам една черга, дебела три пръста. Тъкала я е покойната ми жена. Тази черга ще ти дам за завивка.

— Тя е много четинеста — каза Вита. — Ще го боде.

— Може да боде, но е топла — настоя чичо Добрета. — Ти слушай аз каквото ти казвам! Ромеецът е изнежен, не е спал никога на открито, а тук е планина, заран става студено.

— Добре! — Вита повдигна рамене, даваше си вид, че ѝ е все едно. — Ами да сложа ли под чергата един кат от бялото сукно? — Тя се прозина: тази разправия с чужденеца я отегчаваше донемайкъде. — Ако сложа отдолу един кат бяло сукно, чергата няма да го боде — допълни тя.

Чичо Добрета се ухили, подръпна Химериус за лакътя и лукаво му смигна:

— Виждаш ли каква ми е умница моята Вита?!

ГЛАВА ЧЕТВЪРТА

Химериус се събуди на зазоряване. Брадати морски разбойници, които до един приличаха на Хилвуд — рунтави гиганти като него, — забиваха дълги гвоздеи в ръцете му, разпъваха го на кръст. Всъщност те го бяха повалили върху някакъв под и го коваха за дъските, палуба може би на проклетия им пиратски кораб. Но най-любопитното се състоеше в това, че като го коваха за дъските, те пееха много прочувствено и жалостиво, и всички в хор, позната черковна песен, същата, която свещениците виеха на распети петък в началото на голямата литургия. Но и това не беше най-интересното, защото тази тълпа от хилвудовци бяха може би предрешени попове, макар че на распети петък поповете обикновено не разпъваха никого, а горко оплакваха злодеянието, извършено над божия син. Както и да е, най-чудноватото беше това, че сред жалостивото виене на мъчителите му изведнъж прозвъня един сребърен женски глас — на Магдалена сигурно, защото само тя можеше да пее толкова сладко популярната в константинополските кръчми песенчица.

*... В брачната стая леглото
било твърде широко
за младата жена.
За младата жена.
И ей тъй се въртяла тя —
сама!
Тра-ла-ла, ла!*

И Ниса припяваше тази песничка, когато го виждаше от кухнята да минава през двора. Палубата се полюшна, голяма вълна беше връхлетяла кораба. Разбойниците хилвудовци изчезнаха. Остана само сребърният глас на Магдалена. От потъмнялото небе се изсипа дрезгава предутринна светлина.

До камарата сено, където лежеше, беше коленичила Вита. Той я позна не изведнъж, защото под широкия покрив на навеса имаше още нераздилен сумрак.

— Магдалена! — прошепна Химериус.

Той се усмихна. Устните му бяха напукани и усмивката не изглеждаше особено весела.

— Не съм никаква Магдалена, а Вита — каза натъртено девойката.

— Вита — поправи се Химериус.

За Магдалена беше в реда на нещата да пее кръчмарски песнички, защото тя беше една евтина уличница, скиташе около публичните домове край Тържището.

— Ние всички отиваме на сенокос — започна бързо Вита. — Тук остават само няколко баби и един старец. Ако ти омръзне самотията, иди да се поразговориш с него, той е приказлив.

— Разбира се — каза Химериус, — ти не си Магдалена, а Вита. Магдалена е направена от бои и лежи в позлатена рамка, а ти си от месо и дъхът ти е топъл, усещам го по лицето си.

— Ние ще се върнем привечер — продължи Вита, но се поотмести настрана, но не много. — Ето тук — тя посочи с ръка — ще намериш нещо за ядене, не е бог знае какво, отделих го от нашата храна. — Тя се изправи, постоя някое време замислена, сетне се извърна и тръгна бързо към изхода. На входа се спря: — Татко Добрета отиде да търси Славуна. Князът бил излязъл на лов и днес ще пладнува в селището на старейшината Войсил. Селището на Войсил е на половин ден път оттук — най-много!

Тя говореше бързо, сякаш беше закъсняла — косачите стоят с торбите си на рамо и всички я викат от двора в един глас.

— Радвам се, че татко ти Добрета ще се върне до довечера — каза Химериус, като я изпращаше с очи.

Фигурата ѝ се открояваше срещу светлината, хълбоците и краката като че ли поглъщаха двете трети от височината ѝ. Тя носеше пак същото кожухче без ръкави, същата широка пола, която едва прикриваше коленете ѝ, но беше стегнала косите си с червена кърпа превързана отпред на гушата. „Гледай ти — учуди се Химериус, — по същия начин носят кърпите си и нашите селски момичета!“ Случайно ги срещаше в Константинополис в пазарен ден, когато пресичаше

площада на Тържището, за да излезе от Теодориховия булевард... „Много хубаво ти стои тази кърпа!“ — искаше да ѝ каже Химериус. Трябваше да ѝ подхвърли нещо приятно, но не можеше нищо друго да измисли.

— Откъде ги вземате тия украси? — попита той. — Като всичко наоколо ви е само пустош и гори!

Тя се усмихна някак снизходително-ласкаво, пооправи кърпата си и повдигна рамене.

Света Богородице, това варварско момиче оправяше кърпата си от грубо сукно по същия начин и почти със същите движения, както правеха това неговите приятелки с арабските си воали, украсени с бисерни мъниста и златни висулки!

— Ако се видим довечера — отвърна Вита, — ще ти кажа откъде вземаме нашите украси. Но и старецът Мусокий може да ти обясни някои неща.

— Защо „ако се видим довечера“? — Стори му се, че самотата започна отново да наднича из ъглите с мишите си очи.

— Защото — тя вторачи големите си кестеняви очи в него, — ако не чакаш добро от Славуна, полезно ще бъде за тебе да не дочакаш никого от нас!... Поемай пътя през планината за топлите полета. Аз затова съм ти приготвила повечко храна!

Усмихна се, кимна с глава и си отиде.

После в двора закипя глъч за малко време, сплитаха се мъжки и женски гласове и не можеше да се определи кои вземат връх. И накрая всичко утихна, животът изтрополя шумно нанякъде, а при колибите остана само тишината, за да дочака изгрева и да прави дружинка на Мусокий, който вече не виждаше света, но помнеше много неща.

Излегнат върху миризливото прясно сено, наследникът на Клавдиевци, като нямаше какво друго да прави реши да сложи малко ред в душата си — да отдели миналото от настоящето, по-раншния Химериус от сегашния, за да разбере защо осъмва тоя ден в колибата на чичо Добрета, и ако може — кой знае! — да проникне поне малко, няколко стъпки, в онова, което го очакваше занапред.

* * *

Денят няма свършек, гроздето е кехлибарено, сладкият му сок лепне по устните ми. Както лепнат по бузите ми целувките на мама и на кърмачката ми, гъркиня от остров Тасос, посестрима на Титаните, с гърди хълмове, с напевен и мек къдрав глас, най-добрата жена на света. И с хубави очи, каквито няма никоя друга жена. Очите на мама виждах рядко, бяха все забързани, като че ли ги очакваха някъде. Може би ги чакаха: тя се застояваше рядко във вилата ни, пътуваше от едно наше имение до друго, а понякога отиваше и до манастирите, в планината. Нейните очи бяха усмихнати, целуваха ме, но все ми се струваше, че не мислят много за мене. А гъркинята не ме изпущаше от погледа си, дори когато се запилявах надалеч от града, към лозята или към развалините на древното Аполоново светилище... Денят няма свършек, защото полето около Аполония е широко, по пътя минават хора, точат се коли, игрите с връстниците нямат край. Тоя дълъг ден, окъпан с топъл и влажен въздух, малко напрашен от конете, които пренасят ябълки с кошове, лъхащ на южно вино, току-що започнало да кипи! Как ще има край?

Ти ме питаш девойко, къде е Аполония, искаш да знаеш дали този град е голям и красив като вашата Плиска. Е добре, докато бях юноша, той беше най-красивият град, макар учителите ми да казваха, че има несравнимо по-красиви и много по-големи градове. Аз не им вярвах, затова моята Аполония беше най-хубавата в света.

В Аполония няма дворец като двореца на вашия хан, нито толкова войска, няма ровове, укрепления като вашите, стражеви кули. Гражданите на Аполония живеят в зидани къщи на по един и два ката, никъде няма да видиш кожени шатри като българските, нито ще срещнеш някъде хора, облечени в кожени дрехи. В Аполония има театър с триста места за сядане, има покрит базар, централна магистрала с мраморни плочници. Но всичко това в сравнение с Константинополис е плява и слама, мила моя! Толкова е жалка Аполония в сравнение с Византион, колкото са жалки вашите мизерни колиби в сравнение с мраморния палат на хан Крум! Но тогава аз не бях виждал Града на градовете, централния му площад, където можеше да се събере цялата наша Аполония, булевардите му — прави като полета на дългопереста войнишка стрела; и форума, и паметниците, и магазините с витрини, обкичени със златни гроздове, и пристанището му с кораби, дошли от всички краища на света... Бях

едно невежо момче и сигурно затова бях влюбен в моята бедна Аполония! И сигурно затова гроздето беше кехлибарено, въздухът — толкова сладък и денят нямаше свършек и лъхаше на вино, което буйно кипи...

Търпение, мила, не ми се сърди, че се унесох по минали неща, сега ще чуеш къде се намира Аполония. Почивай си върху сламата и слушай. Нека оня дръвник Хилвуд, той да реже тревата. Рязането на тревата си имаше своя дума, другояче се казваше, но както и да е.

И така... Моят роден град се намира на югоизточния бряг на Стримонския залив, на няколко часа път по море от остров Тасос. Знаеш ли колко маслиненни гори и златни лозя имам на този остров? Имам на този остров аз, защото сега всичко е мое — и горите, и лозята. Баща ми почина малко време, преди да се случи това нещастие с мене. Аз съм единствен наследник и затова *всичко* е мое.

Впрочем какво приказвам... Аз съм един бездомник, който няма дори покрив над главата си. Аз имам волското наметало на Бутаул (Дано бог му даде сто години на този чудесен човек!) и това наметало е едничкото ми богатство. Дрехите ми са скъсани, моите кадифени и копринени дрехи... А други нямам. Ти ми се усмихваш насърчително? Казваш, че ще ги закърпиш? Какво пък, за такава усмивка аз бих късал всеки ден по един чифт патрициански одежди!

Внимание! Ето го първия извод: трябваше съдбата да ми отнеме всичко — звание, чин, богатство, — за да разбере, че една добра усмивка струва повече, много повече от дузина най-скъпи златотъкани дрехи! А в Константинополис по време на силата си за такива усмивки плащах най-много по четвърт златна монета — толкова, колкото струва сърмената маншета на единия ми ръкав...

И тъй, думата ми беше за Аполония. Слушаш ли ме? Ако някой тръгне от нашия град и върви все на изток, по крайбрежната земя, той непременно ще стигне след една седмица до Константинополис. Пътят по море е по-къс — през Хелеспонтския провлак и Пропонтидско море. Ако корабът е бързоходен и вятърът попътен, до Византион ще доплаваш най-много за три денонощия.

Света Богородице, аз ти говоря за попътен вятър и от кораби, а ти не си виждала море! Сложи ръка над очите си, момиче, ей така, за да си правиш сянка от слънцето, и си представи света, който виждаш до кръгозора — представи си този свят само от вода, дълбока, колкото е

разстоянието например от тук до небето, до онова малко облаче, дето се рее в синевата. Представи си, че тази вода се разлива и оттатък кръгзора и още толкова, и още много пъти по толкова... Това е морето. Нашият кораб е една голяма лодка, в която могат да се поберат всичките ви колиби. Не се страхувай, вълните го полюляват, но той няма да се обърне. Мини под голямото платно и застани тук, близо до носа. Чуваш ли как клокочат вълните? Това е много необозримо, тоя свят е безкраен, ти се смущаваш от тази първа среща с величието на природата, търсиш ръката ми, искаш да я намериш, но се боиш от тежкия и мнителен поглед на твоя бъдещ съпруг. Нека не го сърдим, рано е още да го сърдим, онова проклето куче изхапа ръцете ми, нямам сили да издърпам котвата от водата. Почакай, бъди търпелива!

Когато навърших шестнадесет години, баща ми реши — както би сторил всеки наследствен патриций, който има много земя и много пари — да ме изпрати в Константинополис, за да продължа образованието си във Висшата императорска богословско-философска школа.

Баща ми, мила, беше богат, забележителен, рядък човек! Едно изключително съчетание на златото с духа, съчетание на златната търговска монета с лирата или с палитрата на артиста! Той изнасяше от Константинополис жито, зехтин, добитък, имаше свои кораби, които командуваше братът на майка ми — бивш моряк, голям началник някога от военноморската флота на империята. Баща ми държеше своя кантора в Константинополис и своя конюшня с породисти коне и отбрани колесничари, защото беше луд по конните състезания и цар на обзалаганията. Той залагаше огромни суми и кой знае как, почти винаги печелеше. На всяко голямо състезание първите награди вземаха неговите коне.

Всъщност той отделяше малко време за търговските си работи. Със сделките се занимаваха двамата му управители в Аполония и Константинополис, а стоките пренасяше по море вуйчо. Баща му кръстосваше света, за да търси чистокръвни коне, за да купува и препродава скъпоценни камъни и синеоки хубавици с тъми коси. Най-очарователните камъни задържаше за себе си, а някои от тях щедро подаряваше на хубавиците в които се влюбваше. Към иконоборците и иконопочитателите нямаше никакво отношение. Малко искаше да знае и за решенията на Никейския събор. Той имаше душа на езичник,

обичаше живота и красивите неща в живота, но за да може да ги има и да им се любува, преструваше се на порядъчен християнин, даваше пари на църквата и тя затваряше очите си пред езическите му безобразия. В тази игра печелеха и двете страни.

И така, когато навърших шестнадесет години, той ме заведе в Константинополис. Записа ме в императорската школа, нае ми самостоятелна къща в най-тихата и аристократична част на града и ме предостави на грижите на своя управител, един стар и мръсен арменец, хитрец и мошеник — баща ми го презираше, знаеше, че го лъже в сделките, но не можеше без него. Тоя тип имаше връзки с търговците от комай целия източен свят.

Така започнах самостоятелния си живот... Нищо не ми липсваше, за да се чувствавам нещастен. Две готвачки се грижеха за храната ми, глезеха ме със сладкиши и всякакви лакомства. Един пазач и двама слуги се грижеха за спокойствието ми, за облеклото ми, пребиваха се, за да изпълняват всичко, каквото поръчвах, каквото ми идваше наум. Това им беше работата — да ми служат, защото бяха мои слуги, но каквото вършеха, вършеха го от сърце. И в ония години, и покъсно винаги съм се отнасял със слугите си меко, не ги биех, пусках ги да си поскитват, правех им малки подаръци. Изобщо приятно ми беше да ги гледам доволни.

Точно тъй. Бивах щедър с тях, но струва ми се, че това го правех най-вече заради себе си. Когато им давах пари например, аз не се съобразявах с нуждите им, с положението им поотделно, малко ме беше грижа кой от тях е по сиромаш, кому трябва да се помогне повече. Вадех монети от кесията си, подхвърлях им ги на пода и трябва да ти кажа, че ми ставаше хубаво и весело на сърцето, като ги гледах как се боричкат помежду си и с какво настървение ги събират.

Но тъй или иначе аз никога не биех слугите си, дори в ония, юношеските си години, аз не ги клеветях на Асадур. И баща ми не биеше и не изтезаваше нито слугите, нито робите си, но затова пък той умееше да се държи господарски с тях, някак началнически благосклонно. Да се държа като голям господар, да принуждавам — без думи и без поглед — по-низшите от мене да гледат в земята, когато стоят отпреде ми, това изкуство, мила, не успях да изуча и до ден-днешен. Може би защото в жилите ми тече кръв от кръвта на майка ми,

а тя беше по произход най-обикновена жена от народа, дъщеря на богат лозар.

В императорската школа изучавах богословие, риторика, старогръцки и латински език, история и малко математика. Ще умра от смях, ако си помислиш, че по богословието съм бил усърден, дори прилежен ученик, че тая наука за божествените работи изобщо ме е привличала някога или че съм изпитвал някакъв по-особен интерес към трогателните житиета на няколкото дузини прочути светци. Аз, грешникът, син на още по грешни родители, правнук на деди, които никога няма да седнат нито отдясно, нито отляво на Отца на утрото след Страшния съд, защото са обичали много силно и виното, и жените, и парите, аз, грешникът, нямам нито за аспирица слабост към такива възвишени неща, като аскетичния живот и самоограничението и други спасителни за душата добродетели от тоя род. Да ме прости бог! Самоограничението например е една непостижима добродетел за обикновения смъртен, особено в годините на младостта, и аз затова си мисля, че то е чисто и просто един мит. Бих се обзаложил на талант злато срещу една бакърена аспра, че и самоограничението на Богородица е една измислица, и аз ще ти кажа защо. Ето как е станала тази работа, мила. Едно време Зевс се е превърнал на лебед, за да прелъсти Леда. Бас държа, че нашият бог се е превърнал на цвете, за да го притисне Мария до гърдите си. А после работите са се развили така, както стават в живота, както бог е наредил от памтивека, та чак до деня на Страшния съд.

Ти, мила, имаш ли слабост към лебедите? Не си виждала лебед? А кои цветя най-много обичаш? Всичките цветя?... Е, не ми се сърди, че се смея. Просто ми е смешно, затова се смея, а за тебе не мисля нищо лошо. Ти си едно чудесно момиче! Аз ще ти подаря наниз от истински маргарит, от истински бисери, запомни!

И така, в часовете по богословие аз се мъчех да си представя как е изглеждала в действителност Мария, какви са били, да речем... очите ѝ. Те сигурно са били като твоите, сини. И невинни, макар и да не са имали нищо против да не бъдат чак толкова невинни... Усмиваш се? Великолепно! И жените в моята страна се усмиват, когато стане дума за такива неща. Само че моите приятелки правят тия усмивки пооткрити, по-предизвикателни, а ти извърщаш срамежливо глава и гледаш встрани. За такава непресторена деликатност знаеш ли, у нас

плащат много пари! Има хора, които предпочитат една стеснителна любовница от народа пред професионалната куртизанка. Въпрос на възпитание и култура, мила!

Та ставаше дума за богословието... Ние бяхме богати момчета, преситени с всякакви видове удоволствия. Дрехите ни бяха от коприна, кадифе и сърма, тъпчехме се със сладкиши, избрани от настойниците ни, робинки правеха всичко, каквото трябва, за да ни въвеждат в изкуството на любовта. Такива ученици мъчно възприемат философията на самоограничението, житиетата на светците им изглеждат като съчинения, написани от смахнати автори, а самите светци — някакви недействителни същества или същества от друг свят, доста непонятен за земните им представи. Така стоеше работата с богословието, а що се отнася до историята и езиците, прощавай! Нещата имаха друг вид. Имаха много по-привлекателен вид, макар че проклетите падежи, акузативи и герундиуми правеха понякога живота ми по-черен от мастилото, в което топах перото си. Но какво значение имат трудностите, когато човек обича! Аз обикнах света на Ахил и Одисей, на Медея и Едип, на Еней, на Архилох и Вергилий, ако щеш — и акузативите легнаха покорно в краката ми, като добри и съвестни слуги. Какъв свят се разкриваше пред очите ми, мила!

Аз живеях в хубава къща, но тя имаше все пак четири стени. Извън тия стени водеше за школата един широк булевард. Школата беше просторна, но всичкият ѝ простор пак се ограничаваше от четири стени. Такъв беше моят свят — стени, булевард и пак стени. А историята и езиците ми разкриваха една вселена, изпълнена от горе до долу с блясък, с мъжество, с какви ли не дръзновени дела на силни мъже, на мъже с железни мускули и велики умове. С една дума, разкриваха за въображението ми онова, което липсваше в живота ми, а може би и онова, към което се стремеше кръвта ми, без умът и мускулите ми, разбира се, да са достойни за него. Защото аз не вършех почти никаква по-тежка работа и моите мускули бяха меки, умът ми имаше само една задача — да пресмила и да запомня чутото от преподавателите, прочетеното в книгите.

Така безметежно и кротко изтекоха в школата тия три години. Когато завърших, господарят император ме зачисли в свитата си. Той назначаваше в свитата си синовете на управителите, наследниците на големи имена, та поради тия си предимства и аз бях удостоен с

вниманието му. Императорът, като всеки император, искаше да има около себе си свои хора, тоест хора, близки нему по благородството на произхода си, синове на знатни бащи, на велможи, на богати земевладелци, чиито земи дори с кон не можеш обходи за един ден! Такива кавалери му бяха нужни, неговата сила черпеше сок, живина от силата на старите и благородни фамилии, които тачеха свято законите на дедите, владееха много от най-хубавата земя и изнасяха със свои кораби зърно и вино за близки и далечни народи. Така поради произхода и имуществото си аз попаднах и свитата на императора, а не по своя воля или заради свои някакви царедворски стремежи. Много ми бяха потрябвали! Имах си достатъчно пари, за да живея удобно и весело и без тая царедворска чест.

Но веднъж попаднах в свитата, надянал на раменете си кавалерската пелерина, обул краката си в червени ботуши, трябваше да свиквам! Школските часове се сменяха с часове на дворцови празненства, с неделни литургии в патриаршеската катедрала, с тържествено съпровождане на императора по константинополските булеварди. Специалисти от императорската гвардия ни учеха да боравим със сабя и да стреляме с лък. Сабите и лъковете бяха изящни, но леки. В жилите на конете ни течеше буйна арабска кръв, но рядко се случваше да яздим извън градските стени. Събуждахме се, замръквахме и нощувахме *вътре*, в града.

Рядко се сещах вече за родния край, за вилата край морето, за лозята. Тия неща като че ли се изличиха от съзнанието ми, изчезнаха зад някакви далечни хоризонти. Спомнях си за тях само когато боледувах, когато горях в огън, но това се случваше много рядко. Откъсне ли се човек от родното си място, започва постепенно да го забравя, нали? Но аз започнах да забравям постепенно и книгите, които бях обикнал по време на следването си в императорската школа, и славния Ахил, и стиховете на тъжния Архилох... Зарей се оттатък хоризонта, в страната на сенките, целият някогашен мой свят, който имаше сладкия вкус на полския мед, богат със златисти залежи, с прашни пътища, по които скрибуцат каруци, натоварени с кехлибарено грозде, изпълнен с образи на безсмъртни герои, със смехове и глъч на хора, които събират дърва от гората, за да накладат големия вечерен огън...

Всеки месец Асадур слагаше на масата ми по една кожена кесия, натъпкана с хубави и весели пари. Парите се грижеха за всичко. Парите се грижеха за сърмената ми якичка и за златните везма по ръкавите на кадифената ми блуза. Осигуряваха ми любовни ласки, лично място на хиподрома, отлежало силно вино. Доставяха ми удоволствието да се обзалагам на големи суми, да хвърлям зарове, без да потрепва ръката ми. Сърма, конни надбягвания, весела любов, зарове, празненства в двореца, пиршества вкъщи или у приятели! Константинополис е чудесен град, а когато човек има пари, става божествен. Предлага всичко, каквото може да измисли въображението на един императорски кавалер!

Е, стига с тоя твой някогашен свят! Да живее императорът, бог да даде сто години на мъдрия патриарх! Днес ще изгаряме на клада сред форума икоборците, утре — иконопочитателите. Но търговецът ще си търгува, а слугата ще служи. И виното ще има цвят на разтопено злато, смесено с рубин, и ще е лъвски силно. Да живеят кавалерите на императора, ура!

Ах, свят ми се върти от тия кучешки зъби и от изтощението, и от бялата кожа на коленете и ръцете ти! Вие, славянките, не носите гладко остригани кожени гащи като българките и това е толкова хубаво, толкова хубаво!

Ти се изчервяваш? Слава богу, доживях да видя едно момиче, което да се изчервява от смущение!

И така, започнах да обиквам нещата, с които живеех. Какво казах — обиквам? Може би това не е най-точната дума, Най-точната дума е навярно — свиквам.

Свиквам, свиквам! Какъв къдравичък, смирен, жизнеспасителен глагол! Кланям му се, но си мисля, че ако го нямаше, хората щяха да живеят като богове. Защото боговете не *привикват*, не познават това състояние на привикване, а принуждават природата и всичко живо да се приспособява към тяхната воля и към техните вкусове и привички. Щастливци! Но аз съм беден смъртен и отдавна щях да съм в страната на сенките, ако не се подпирах с патерицата на тоя безобразен глагол!

И така, започнах да свиквам с нещата, сред които живеех: сърмата, якичките, церемониалната езда, заровете. Златната птичка на щастието беше кацнала на рамото ми. Какво повече искам от съдбата? Имах вече всичко, което е нужно на един млад човек, за да бъде

щастлив. Радвах се на добро здраве, имах достатъчно пари и чудесна служба.

Работите се развиваха от добре по на добре, но кой знае защо, по едно време започнах да забелязвам, че нещо в живота ми не върви. Уж всичко е на мястото си, а нещо скърца. Например събудя се нощем и макар да съм спал само час или два, осъмвам с ококорени очи. Сядам с приятели да пия, поднасят ми силно вино в златен потир, а виното не ми се услажда. Дори не усещам какво пия. Приятелите се смеят, веселят се от душа, а аз седя сериозен и разсеян като на литургия в императорската катедрала. Спечеля голяма сума на комар или при обзалагане на хиподрома, прибирам парите в сърмената си кесия, а не изпитвам никаква радост. Загубя ли — пак същото, никаква мъка не гложди сърцето ми. Като че ли парите нямат цена и не са от злато и сребро, а са някакви търкалца, направени от най-долнопробна тенекия. Печеля или ги губя — все едно, безразлично ми е донемайкъде. В едно такова чудновато състояние изпаднах — няма ветрове, няма цветове, мътилка някаква, свечеряване край блато в глуха гора.

Но понякога — и това е най-чудното от всичко! — понякога мътилката се проясняваше, здрачевината се вдигаше и тогава пред очите ми се появяваха стари, забравени неща. Ей тъй, изведнъж се засмиваха например слънчевите валози около моята родна Аполония, с къшлите на пастирите, с овчите стада, белнали се тук и там като разхвърляни бобени зърна. Каква хубост, господи! Лозята, маслинените горички в падините и тоя бял път, който се виеше в подножието на зелените хълмове! Скрибуцат коли, теглени от виторози волове, а между ритлите, в дълбоки копани — златночервени ябълки, зрели смокини, кехлибарено грозде... Въздухът ухае на мека, тиха есен. Весели хора крачат зад колите, пеят момичета, но най-прелестно от всичко е това протяжно, унасящо скрибуцане на високите колелета.

Ето какво ми се присънваше най-често понякога и аз се усмихвах, защото имах чувството, че потъвам в някакви сладки звуци. А моите сътрапезници си въобразяваха сигурно, че се усмихвам на виното, което искреше в златния потир.

Понякога си припомнях вечерните огньовете, които лумваха сред смълчаните валози по време на гроздобер. Погребаното езичество възкръсваше и звездите се смееха — нали повечето от тях носеха имената на герои, живели в славните езически времена! Какви нощи!

Ловките и силни младежи печелеха момичетата, отвличаха ги в сенките, а непохватните и слабите ближеха раните си на светлото, при огньовете. В света имаше ред! А тук, в столицата на столиците, един смахнат или един гърбав може да измъкне хубавицата от обятията на Аполон дори, стига да има висок чин и в кесията си — златни монети; или да се ползува от благоволенieto на императора — все едно. Защото благоволенieto на императора винаги се превръща в хубави пари или във висок чин.

Как да не милея за ония нощи! И в моята Аполония парите си бяха пари, и първенците не отстъпваха властта си за чепка грозде, но заедно с това имаше весели нощи на открито, празници за много хора, щастливи часове, когато природата царуваше, и силният, находчивият, макар и да нямаше пауново перо на шапката си и златни монети в кесията си, печелеше и в игрите, и в любовта, и можеше да се смее безгрижно, като бог...

Сега съм пленник, моите благороднически одежди са се превърнали в дрипи, излеждавам се върху купчина сено сред някакво затънтено в пуцинаците славянско селище, но си мисля: ех, ако бях цар! Това е мой навик — да си представям разни хубави небивалици. Ако бях цар! Добре. Ето ме с червени ботуши и със скиптър, и с царствена диадема. Слушайте, слушайте! Връщам на демоса чудесните стари празници, езическите, празниците на нашите прадеди. Отнемам правото на пауновото перо. Нека за това право се състезават сръчните и силните, простите хора, които нямат знаменити и влиятелни приятели! По дяволите и това струпване на хората от всички страни в Константинополис! Небето над Константинополис няма звезди, а луната над тоя град изглежда жалка и забравена като кандило в параклис... Какво струва човек, който не вижда звездите, не забелязва луната, който не кладе огньовете по гроздобер и не празнува празниците на дедите, който вижда буйни коне само на хиподрома и слуша пойни птички само в градската градина? Такъв човек не струва повече от една бакърена пара. Аз съм цар и не искам моите поданици да приличат на жалки бакърени пари!

Върнах се веднъж вкъщи, в моя разкошен дом с мраморни стълбища, и до разсъмване не затворих очи. Каква тъга, господи.

Въртях се в леглото, мъка притискаше сърцето ми, а защо тъгувах, за какво, откъде беше долетяла скръбта — не знаех. Нищо неприятно, но ми се беше случило, пари не дължах никому, с никого не бях се карал. Чудно, чудно! Златото си стои непокътнато, заключено е в железен сандък с девет железни ключалки, а стопанинът се чувства ограбен. Мъчно му е, като че ли крадци наистина са го съсипали, пък златото си стои в сандъка непипнато.

Така, като се душех в това мрачно настроение, аз изведнъж си спомних ония слънчеви валози около моята стара Аполония и белия път, който се извиваше в подножието на ниските заоблени хълмове. (Изглежда, че нарочно съм търсил за какво да се уловя, та да се измъкна някак от тресавището на лошите си чувства!) Дочух скрибуцане на колелета, песни, глъч. Каква позната картина! Стиснах клепките си, за да избяга видението от очите ми. Над хълмовете се спусна нощ, белият път изчезна в тъмнината, но в дълбините на небесния купол изгряха рояци златни звезди, Най-малката от тия звезди беше голяма колкото орех. Безброй златни орехи по небето. Къде можеха да се сравняват тия звезди с константинополските! Тукашните приличаха на жалки мъниста от калугерска броеница.

По мекия път вървяха девойки и младежи, пееха любовни песни. Песните достигаха до слуха ми, но самите младежи и девойки не виждах, защото нощта беше непрогледна като всяка истинска нощ. И затова ми се струваше, че пее нощта или земята, или може би пееха звездите. Кой знае! Всичко беше сплетено, а един възел, изглеждаше прелестно, по-великолепно от оня тържествен празник, когато императорът сам наметна върху раменете ми червената гвардейска мантия и ме направи свой придворен велможа.

Ето какви видения ме навестиха през тая безсънна нощ. Въсъщност това бяха спомени — минали неща, прехвъркнали през юношеските ми години като рояк прелетни птици, дошли и си отишли.

На другия ден главата ми тежеше като камък, сякаш бях пил и препил. Не ми се приказваше, скитах разсеян нагоре-надолу, сърдех се на слугите и робите за дреболии. Отказах се от обяда си, вечерта хапнах няколко маслини, а до виното не се докоснах. Изпих чаша вода и почувствах в устата си отвратителен вкус — беше блудкава, нагарчаше.

Легнах си, без да се разсъбличам, като че ли след малко щях да изляза на разходка. Но аз знаех много добре, че няма да излизам никъде. Хитрувах — нали никога не бях се прибирал вкъщи преди полунощ! Нищо не беше станало, за бога, аз си бях същият.

Загасих лампата и разтворих прозорците. Тая юлска нощ беше задушна, тъмна, канеше се да вали. Някъде на изток, далеч, отгатък провлака, бушуваше буря. Небето над тая страна проблясваше, червените повлекла на облаците приличаха на раздиплена боядисана вълна. Но гръмотевици не се чуваха, нищо не разклащаше неподвижната и тежка тъмнина.

И ето, аз отидох отгатък провлака, където топлият дъжд се изливаше на водопади от небето. Запокитих всичките си дрехи — малко ме беше грижа къде! И както бях гол, започнах да скачам да се пляскам по бедрата и да креця от удоволствие колкото ми глас държи. Като един див варварин, презрян скит. И колкото повече ме шибаха водните камшици по плещите, по гърдите, толкова по-весело ми ставаше, по-приятно — усещах тялото си леко, гъвкаво, тетива на ловджийски лък! Хуу, бях станал изведнъж див варварин, презрян скит и ми беше толкова хубаво, толкова хубаво!

После намерих една лъскава секира, изтичах в храсталаците, насякох клонища, шумак и си стъкмих малка, но уютна колибка. Беше ми тясно вътре, ниско, затова седях на колене, сгушен. Дъждът плющеше по шумата, наоколо клокочеха и бълбукаха вадички, а при мен беше сухо, аз имах покрив над главата си, който ухаеше при това на габър, на свежа гора. Аз си бях сам измайсторил една отлична колиба, с ръцете си, сам бях съумял да си създам подслон и затова ликувах, пъчех се от гордост, самодоволството скачаше в кръвта ми като луд жребец. Хуу, ето какво значи да си мъж, да имаш здрави мускули и да умееш сръчно да въртиш секирата! Какво знаете, какво можете вие, кадифени кавалери на пауновото перо, потни и разкиснати в тоя час под вашите пухени завивки? Ах, мъже от тесто, във вашата кръв никога няма да препуска лудият жребец!

Къде ли не скитах тая нощ!

Когато се завърнах, забелязах, че навън вали кротък дъжд. В стаята ми нахлуваше мирис на мокър кирпич; напечените през деня каменни булеварди изпущаха стипчивия си дъх.

През следващите дни началството започна да ме поглежда накриво: ту униформата ми не била в ред, конят ми не бил оседлан както трябва, изоставал съм от строя по време на езда... Нещата взеха да скърцат и извън службата. Никакво ядене вече не ми харесваше, скучаех, станах заядлив. Скарах се с държанката си заради нищо и никакви пари. Беше си купила някакъв нищожен накит, сребърна брошка, струва ми се, но аз ѝ казах да върви по дяволите, да се маха от очите ми, казах ѝ, че не ми трябва любовница, която ще ме доведе в края на краищата до просяшка тояга. Случаят с тази сребърна брошка изуми всичките ми приятели и познати, защото аз бях наистина един голям прахосник и с лека ръка пилеех десетократно по-значителни суми. Но най-лошото беше това, че аз сам съзнавах грозотията на постъпката си, ругаех се заради идиотските си думи, а пред външния свят вирех нос и си подсвирквах, тоест „наредих глупачката както трябва, на мене не ми минават такива!“

С една дума — бях загубил равновесието си, приличах на човек, изпуснал юздите на коня.

А работата всъщност беше много проста. Пристигне провинциалист в Града на градовете и за кратко време стане повече вълк от изпечените столични вълци. Гладната му и силна примитивна кръв няма насищане. Такъв изпреварва за невъобразимо къс срок конкурентите си и накрая сполучва да се намести отдясно на самия император. А друг, като дойде в Града на градовете, отначало гледа всичко с възторжени очи, стареа се от всичко да опита, пие с пълни шепи виното, което замайва главата, сетне бързо започва да се пресища и да тъгува за простите неща на родния си край. Бях, изглежда, от тази категория пришълци.

Затова боледувах. Някои не привикват с новите неща за един ден, дори когато тия неща са приятни и чудесни.

Болестта, като повечето болести, щеше да мине и отmine с течение на времето и аз щях напълно да свикна и с константинополския въздух и с начина на живот, който прилягаше на един императорски кавалер. Но в ония дни всичко ми беше толкова опротивяло, така се бях затъжил за простите неща, че когато ми се отдаде стоден случай да замина с вуйчо си по море за месец-два, рекох си: „Няма да се върна тук цяла година! Цяла една година, па ако ще би да загубя завинаги пауновото си перо!“

* * *

Корабът на вуйчо беше хвърлил котва в пристанището на Созополис, разтоварваха жито, пък аз бях решил да погледам морето от високо, от зелените хълмове над града. Нищо друго, нищо повече, зелените хълмове винаги са ме привличали, напомняха ми моята родна Аполония. Аз ги сънувах в душната си стая, белите пътища, които опасваха снагите им, лозята и червените летни къщи, сгущени сред маслиновите горички. Нищо повече, исках да се върна десет години назад, да усетя сладостта на ореховите ядки, натопени в мед, най-простият десерт на света. Затова бях тръгнал към зелените хълмове, имах време, долу сваляха житото, а после щяха да товарят бъчвичките с виното и зехтина. Така, на хвърлей камък от крепостните стени, развеселен от лудата миризма на бъзовите храсталаци, на смокиновите дръвчета, на напечената от слънцето мащерка, замаян от топлия дъх на припеците, изведнъж и като насън, съвсем като насън видях наоколо си качулати мъже, с копия, с къси мечове със святкащи продълговати очи, със закривени надолу ужасни мустаци. Изскочиха от шубраците като рисове, а в крепостта твърдяха, че наоколо е чисто, че войниците на хана са оттатък хълмовете. Бяха съвсем сигурни, че са оттатък хълмовете, затова се реших да предприема тази малка разходка, иначе щях да си остана в кръчмата срещу кея. Може да си в кръчмата и в същото време да скиташ къде ли не, по всякакви височини и да виждаш всичко, зависи от виното. Ако не бях усетил ремъците, с които ме свързаха, сигурно щях да мисля, че тия мъже с кожени шлемове са излезли от приказките, защото в крепостта говореха съвсем сериозно, че българските отряди са разположени много, много надалеч. Поведоха ме към своите и макар тази работа да приличаше на сън, почувствувах в сърцето си страшна жалост за кораба — разтоварваха житото и аз можех да си седя в кръчмата, а ето че сега вървах с вързани ръце, глупаво, пленник на варвари. Тази жалост за кораба беше първото чувство, което изпитах, когато ме поведоха нататък, през хълмовете. А сетне ме налетяха угризенията, като лешояди: защо ми трябваше да дохождам в Созополис, нали можех да остана в кое да е друго пристанище, по островите или на малоазиятския бряг. Гъсто червено вино, момичета по избор, зарове, разкази на скитници, които

кръстосват целия свят. Морските ветрове бяха отвели от душата ми онова лошо настроение, можех отново да сложа пауновото перо и да наметна на раменете си кавалерската мантия. Странствуванията и малките приключения бяха възвърнали предишния ми апетит и доброто ми самочувствие и ако бавех завръщането си в Константинополис, беше само заради тази все още неуталожена жажда по зелените хълмове и белите пътища. Хълмове и пътища, разбира се, това не изразяваше нищо от същността на работата, но все едно! Нима видът на една опечена овнешка плешка може да утоли глада на изгладнелия? Както и да е, да си стоя в кръчмата срещу кея и в същото време да скитам по хълмовете, да слушам песничките на кръчмарските момичета и да се унасям в скрибуцането на колите, натоварени със сладко грозде и смокини. Защо ми трябваше да излизам си крепостта!

След жалостта по кораба, който нямаше да видя вече, и хапливите угризения за лекомислието си, тия лешояди, които често ме налитаха, но които винаги съм мразел, след всичко това заприиждаха пристъпите на страха. Отначало леки, като плитките крайбрежни вълни, те облъхваха душата ми със смущение, нали беше настъпила такава неочаквана промяна в положението ми — свободният гражданин, патрицията, кавалерът на императора, отличникът на Магнаурската школа вървеше с вързани ръце сред група първобитни варвари! Сетне вълните се надигнаха, както става по-навътре от брега, извисиха застрашителни гребени и в кръвта ми настъпи тревога — накъде ме водеха проклетите качулати дяволи? Какво можех да очаквам от тия рисове с продълговати очи? Щяха ли да изявят почит към моето магнаурско образование и да се държат с мене като с представител на цивилизования свят, на духовната му елитна прослойка, или поради службата ми при императора ще им се прище да ми одерат кожата и да я напълнят със слама? Това, че можеха да ми одерат кожата като нищо, беше напълно възможно, защото, каквито и да бяха, тия типове не пасяха трева и знаеха много добре какви чувства изпитва моят император и към тях, и към господарството им. Тях мечтаеше да избеси до един, страната им да превърне в гробище и това гробище да нарече Северна провинция. Нали бях слушал речите му във форума и на големите паради! Що се отнася до мене, аз малко исках да зная за тия негови големи проекти и не за това, че варварите бяха мили на сърцето ми, по дяволите! Една Северна провинция, това

си беше в реда на нещата. Но аз не исках да си блъскам главата с неговите големи проекти, защото, казано откровено, не изпитвах интерес към тия неща, предпочитах да си пия виното в приятна компания, да ходя на театър и да залагам на конните надбягвания. Така че от гледище на справедливостта варварите не трябваше да ме държат отговорен за завоевателските помисли на моя император. Но как да им го кажа, как да им изясня, че аз не се бърках в работите на моя господар, а бях само кавалер в свитата му, едно пауново перо за украса! Нито те разбираха езика ми, нито аз знаех техния...

Е, ако не беше гвардейската ми униформа, можех да ги излъжа някак. Сега трябваше да се разплащам за слабостта си към кадифето и сърмата, за баретата с перото, за червения колан с герба на императора. Нали бях в отпуск, защо ми трябваше да се кича с тия наперени доспехи! На това място сред уплашените си мисли усетих, че се изчервявам: какъв позор! Ето че започнах да се отричам от себе си и да се превръщам в лъжец само поради тоя страх за кожата си. Недостойно и грозно дори за един най-обикновен човечец от простолюдието!

От тоя миг нататък моите страхове се удвоиха: плаших се за участта си, за живота си, защото не ми се умираше. Но се плаших и за достойнството си: ще намеря ли достатъчно сили, достатъчно храброст в душата си, за да се държа пред тия варвари като истински мъж, гражданин на една велика империя?

В първите часове на пленничеството си мислех за тия неща, гледах някак да не изпусна юздите. Отговорях: „По обществено положение аз съм патриций, служа в свитата на императора.“ Обяснявах: „В отпуск съм, пътувам за собствено удоволствие.“ Те ме гледаха съсредоточено, мълчаливо, но в очите им нямаше дори искрица доверчивост. Глупости, глупости! Те ме гледаха със съсредоточена ненавист, мълчаливо — защото не отдавах никакво значение на думите ми, а в ястребовите им очи блестеше чудовищна увереност. „Ще избълваш истината, негоднико, когато започнем да отпаряме кожата ти, почакай!“ Така отговоряха на моите обяснения, макар и без думи, и аз ги разбирах и затова твърде бързо, за унизително кратко време изпаднах в състоянието на човек, когото водят някъде си, при някого си, за да бъде наказан със смърт.

Колкото и да ми се щеше да греша в заключенията си, но изводът беше точно такъв, проклетите варвари ми го подсказваха, нямаше

смисъл да се правя пред себе си на наивник.

Вървахме по лоши пътища, изкачвахме хълмове, слизахме в равни полета, после отново поемахме козите пътеки, навлизахме в усойте на безлюдни и гористи планини. Меките подметки на моите гвардейски ботуши скоро се протриха, разцепиха се на много места, нали не бях ходил никога бос — стъпалата ми се разкървавиха, започнах да куцам и да залитам като сакат. Минахме през някакво жалко селище, тия качулати типове намериха някакво дръгливо муле и ми предложиха да го яхна. Отказах, беше под достойнството ми, те язدهха силни и охранени коне. Но развързаха ръцете ми и това беше хубаво, толкова ме трогна, че веднага бръкнах за кесията си, да ги почерпя. Уви, не намерих никаква кесия, дявол знае къде беше изчезнала, някъде по пътя или още в кръчмата срещу кея, когато плащах на кръчмаря.

Сетне ми предложиха от месото, което вадеха изпод седлата на конете си, ръфаха го с ужасно настървение. Разбира се, аз се отказах от тази мърша, макар че бях изгладнял до припадък. Те трябваше да разберат, че аз имам достойнство, че един кавалер на императора не яде сурово конско месо дори когато умира от глад.

Като се отдалечавахме непрекъснато от пътищата, които лъкатушеха в близост до крайбрежието, в края на деня навлязохме в усойничаво планинско дефиле, между стръмни скатове, покрити с гъсти и стари букови гори. Навремени тесният път вървеше срещу течението на една скоклива и гърмяща бистра рекичка, която на някои места правеше дълбоки сини вирове. Някоя хубавица не ме е мамила към обятията си както тая студена вода! Скършен от умора, с подбити и разкървавени крака, струваше ми се, че ако се гмурна в някой от вировете, ще изпитам най-върховното успокоение, каквото може да изпита човек, преди да се раздели завинаги със земния свят.

Но ние вървахме, вървахме, катерехме се по това нанагорно дефиле, докато синкавият здрач започна да се слива с прииждащата из долините тъмнина. Над главите ни изгряха мигащи сребърни звезди.

Тогава началникът, който водеше конвоя, избра за нощувка една малка полянка, няколко стъпки над реката. Войниците бяха шестима. Спънаха конете, едни отидоха да кастрят шума, а други се затириха наблизко в гората да секат дърва. От шумата си приготвиха нещо като постели, колкото да не лежат съвсем на голата земя, а с насечените

цепеници и клонища накладоха голям огън. После насядаха около огъня, изровиха малко от жарта и натъкмиха отгоре ѝ парчета от конското месо.

Приседнах на няколко крачки от огъня, сетне, като видях, че никой видимо не ми обръщаше внимание, проснах се по гръб и затворих очи. Светът се люшна нанякъде и в същия миг и аз се понесох сред облаци от святкащи звезди.

Носех се нагоре и надолу, полюшван в невидима гигантска люлка, но през всичкото време до ушите ми плискаха гърлените гласове на войниците, слушах приказките и смеховете им, а миризмата на обжарваното месо връхлиташе отгоре ми като изгладняла хидра, която има хиляда глави.

Когато мръвките бяха опечени, войниците започнаха да ядат с ужасяващ апетит. Не бих могъл да се закълна, че се хранеха деликатно, къде ти, те вършеха тази работа енергично, по мъжки, без припряност, но и без всякакво суетене. Ядяха съсредоточено, почти мълчаливо, и понякога някой от тях ми подхвърляше по нещо, може би кокал или мръвка, но аз лежах неподвижен, правех се на заспал, държах още на кавалерското си достойнство. Свят ми се виеше, гладът ръфаше стомаха ми, хапех устните си, за да не ревна с глас.

Свършиха бързо с яденето, звездите едва бяха започнали да златеят над главата ми. Пламъците притихнаха, откъм дефилето повя студен, бръснещ ветрец. Побъбриха още малко, после всеки се изтегна на постелята си. Ах, всеки от тях се зави с дебелото си наметало от волска кожа! Колко ли беше хубаво под тия пелерини, сърцето ме заболя от завист...

Петима спяха, шестият стоеше на пост. Той ходеше тихо напред-назад и когато се доближаваше до огъня, острието на късото му копие блесваше като сърпа на изгрялата месечина.

На няколко крачки по-надолу гърмеше реката.

Пламъците угаснаха, жаравата захвана да тлее. Бръснещият вятър сякаш разгаряше блясъка на звездите, никога не бях допускал, че под тоя мигащ светлик може да бъде толкова студено. И както зъзних и се въртях ту на една, ту на друга страна, търсех място къде да сгуша ръцете си, за да ги стопля поне мъничко, докопах една от мръвките, които ми бяха подхвърлили — като че ли сама се навря под дланта ми. Мигновено я ухапах, безумна стръв пламна по всичките ми жили,

дори не усетих сладостта ѝ. Още докато преглъщах, зашарих по тревата, бяха ми запокитили няколко парчета, добре си спомнях, това не беше излизало от паметта ми, въпреки че мислех за звездите, за копието на часовия, което блестеше като рогчето на месечината, и за други неща. И кой знае дали щях да търся със същото усърдие, дори ако бях уверен, че вместо мръвки и кокалчета наоколо ми са захвърлени пламтящи рубини...

Три парчета месо и един кокал, света Магдалено! Какво блаженство! Ближех кокала, защото трябваше да имам вълчи зъби, за да го схрускам, ближех го и примигвах, дишах възбудено, сякаш имах до устата си устните на най-сладострастната хубавица от харема на арабския халиф! Каква сладост в тоя кокал, каква сладост, а се мислех допреди един ден само за сит и пресит на всякакво месо.

Сетне, кой знае защо, усетих в угълчетата на очите си парещи искри, като някога, в детските години. Спазма сви гърлото ми, обърнах се с лице към земята, захапах някакви горчиви стръкчета, за да не захлипам с глас.

Когато и това мина, над душата ми като че беше простряло криле спокойствието, всичко почиваше в мир. Бях един обикновен човек, като всички обикновени човеци на земята. Пропълзях до жаравата на огъня, която все още мъждукаше, без да изпитвам чувство на срам от часовия, угризение, че върша нещо недопустимо за един човек с достойнство. Топлината облъкна лицето ми, света Магдалена ме беше приела в скута си, земята приличаше на голяма люлка. Мярна се още веднъж пред очите ми онова рогче на месечината, после всичко потъна в кротка тъмнина.

На развиделяване тръгнахме отново на път. Яхнах Мулето и когато спряхме да починем, малко след изгрев, не се отказах от месото, което ми предложи началникът на конвоя. Изядох го почти сурово, както беше седяло под седлото на коня. Гадеше ми се от възкиселия му вкус, но устоях, дори си казах „чудесно, чудесно!“, като да бях извършил нещо наистина невероятно.

На втория ден, късно вечерта, пристигнахме в Плиска. Затвориха ме в тази колиба, плетена от пръти и мазана с кал, където по-рано бяха прибирали добитък за нощувка. Първата нощ беше ужасна, имаше толкова мръсотия, че се овалях като прасе. Но на другия ден ме накараха да изрина купищата бърбонки, донесоха няколко наръча

прясно сено и аз го разстлах срещу прозореца, срещу зарешетената дупка, която служеше за прозорец, приготвих си легло. Стана сравнително хубаво, но кой знае защо, като се отпуснах на сеното, пак усетих оная спазма в гърлото си, въгленчетата в очите. Не ми беше весело, напротив.

Срещу моята колиба имаше чешма с няколко чучура, дълбоки и дълги каменни корита, винаги пълни със студена и бистра вода. Тук водеха на водопой волове и овци, тук ме довеждаше и моят пазач, да наплискам лицето си и да изплакна глинената съдинка, в която ми носеха храна. Мога да се закълна в паметта на дедите си, че тия часове при чешмата бяха най-прелестните, каквито бях преживял дотогава, несравнимо по-хубави от най-хубавите часове, прекарани по константинополските крайбрежни булеварди или във форума, или на големите паради. Защото тук, на открито, при чучурите и каменните корита, аз за пръв път разбрах истинската цена на слънчевата топлина, истинската прелест на простора, на синевата, на радостта да гледаш на воля, надалече, докъдето погледът стига... Какви часове!

Тук идеха пастири, воловари, често се случваше някой от тях да извади от торбата си бучка сирене или коматче ръжен хляб и някак ядосано да каже: „Вземи, вземи!“ Зад грубите думи личеше простодушна, добра усмивка и аз взимах сиренето или хляба и на свой ред казвах: „Благодаря, благодаря!“ — отначало неловко, разбира се, защото не бях привикнал да разговарям с толкова прости и първобитни хора. После, колкото дните вървяха напред и се нижеха в еднообразна върволица толкова по-малко започнах да обръщам внимание на пропастта, която ме отделяше от тях. Всъщност нещо беше се случило, нещо беше запълнило пропастта, дойде такава време, когато аз ги чаках да пристигнат и се радвах, като ги виждах. Научиха ме да дялкам и да шаря тояжки, да дълбая паници, да познавам кой вятър носи дъжд и какво ще бъде времето утре и другиден според летежа на птиците. Пък аз, поусвоил вече езика им, разказвах за големите къщи в моя град, колко е просторна земята и какви черни хора живеят някъде си, оттатък морето. И си мислех след тия добри срещи защо наистина техният хан ще поиска да ме обесят и защо, дявол да го вземе, моят император възнамерява да ги изтреби до крак. Когато бях в Константинопол и ходех с пауново перо на шапката си, струваше ми се тогава, че е в реда на нещата варварите да се изстребват, макар че за тия

работи мислех много малко и че що се отнася до самия мене — аз не изпитвах никакво желание да изтребвам когото и да било. Сега, като нямах вече пауновото си перо, нито злато, нито чин, а живеех в коптор и носех на гърба си някакви мръсни кадифени парцали, сега тази работа ми изглеждаше невероятно глупава и ненужна. Защо техният хан трябваше да ме беси и защо моят император трябваше да ги изтребва? Нали взаимно ние не си причинявахме зло, всеки гледаше своите си неща, а когато се срещяхме случайно — приказвахме си за птиците и за времето? Другояче щеше да стои този въпрос, ако аз бях дошел в земята им със зли цели, а пък те, от своя страна, дрънкаха с оръжие по границите и заплашваха народа и градовете ни с гибел. Тогава, разбира се, ханът щеше да е в правото си да ме беси и моят император щеше да е в правото си да ги изтребва...

Такива сложни и мъчни мисли минаваха през ума ми, когато те ме учеха да дълбая паници, а пък аз им разправях за черните хора оттатък морето. Но си мълчах и не споделях тревогите си, защото все едно тия въпроси щяха да се решават от най-големите господари, ние можехме само да дялкаме тояжки, да си приказваме за времето и за птиците и да гадаем кога ще нали дъжд...

Така се нижеха дните, от колибата — до чешмата с чучурите, защото ханът все още отсъствуваше от Плиска, а пък аз бях важен човек, кавалер на императора, и само той можеше да нареди да ме обесят. Ако бях с по-нисък чин, войник или малък началник, въжето отдавна щеше да свърши работата си, щях да се преседя в света на сенките, преди да се науча да дълбая паници, да пера сам ризата си и да шаря върбовите тояжки с вземо.

Нощно време, като слушах как плъховете топуркат наоколо ми, през тия слепи часове, които сякаш нямаха начало и край, мислех си за разни чудновати и много странни неща. Ако по онова време, когато имах пауновото перо на шапката си и се чудех при кое от момичетата да прекарам нощта яли с кои от приятелите си да играя комар, ако по онова славно време някой беше ме попитал, и не на шега, какво например бих предпочел — незабавна смърт или живот в колиба, сред варвари, — щях тутакси да отговоря: смърт. Така щях да отговоря, без да се колебая дори за миг.

Чудесно, Химериус! Достоен отговор за човек, който има на шапката си пауново перо и носи на колана си императорския герб.

Само че, както си лежах на сплъстеното сено и шътках на плъховете, оня Химериус, предишният, макар да стоеше пред очите ми, изглеждаше отдалечен на невъобразимо разстояние, може би някъде си отгатък Херкулесовите стълбове. И макар ние двамата да бяхме всъщност един човек, аз като че ли не бях твърде съгласен с неговото мнение за незабавната смърт. Защо трябва да се бърза толкова много наистина! Човек може да издълбае една паница, една гаванка, да нашари някоя и друга пръчка, може просто да си полежи на тревата, до чучурите, загледан в синевата — това е толкова хубаво, защо да се изпуска? Не, оня Химериус, дето надничаше откъм Херкулесовите стълбове, с перото на шапката си, той не познаваше тия малки радости, не допускаше, че за цивилизования човек може да има все пак някакви радости и в земята на варварите, затова бързаше към смъртта. Негова си работа! Пък аз, колкото се учех да правя по-изкусно паниците, толкова повече изпитвах желание ханът да се позабави още някой и други ден...

Такива чудновати мисли ме спохождаха нощем, когато сънят бягаше от очите ми — разговарях и спорех с двойника си, макар че ние бяхме един човек. Само че оня беше облечен в блестящи одежди от кадифе и сърма и като че ли току-що ушити в придворната шивачница. Освен това, като всеки потомствен велможа, той имаше малко надменен вид, въпреки че по характер не беше горделив, и много държеше на честта, достойнството и прочее неща от тоя род, защото беше кавалер на императора и гражданин на най-цивилизованата страна в света. И аз бях кавалер на императора и гражданин на най-цивилизованата страна в света, но за разлика от моя двойник нямах блестящ вид, напротив, а за честта и достойнството, и прочее неща от тоя порядък — срам ме е да си призная — напоследък бях престанал изобщо да мисля. Когато ме извеждаха при чешмата с многото чучури, на слънце, бързах да се порадвам на синевата, кротка като погледа на света Магдалена, на простора — ширнал се на юг до виолетовите снаги на планините, нашарен щедро от хората и природата със златни и зелени бои. Душата ми преливаше от благост и умиление, като че ли за пръв път виждах истинско небе и истински простор, в християнски олтар се възвемаха на възбог езически химни, славех слънцето, тревите, любовта, която ми липсваше, а за честта и достойнството и за прочее неща от тоя порядък нищо не ми идеше наум. Какви часове,

прелест, пленник беше оня Химериус, с перото си, пък аз бях — макар и за броени мигове — свободен човек!

Може би това беше налудничавост, кой знае. Защото за каква свобода става дума, когато моят пазач не ме изпущаше от окото си и всичкото място, където ми беше позволено да се разхождам, не надхвърляше десетина стъпки около чешмата, напред и назад. Но ония дни бяха необикновени, промяната в живота ми — внезапна и неочаквана, с обичайните мерки мъчно можеше да се определи кое е разумно в душата ми и кое е налудничаво. Химериус, предишният, имаше известно основание да ме гледа учудено и да поклаща глава...

Така вървеше времето, силата на лятото вече се източваше, Орион, божественият, започна да наднича вечер в зарешетената пролука на моя прозорец. И ето, едно септемврийско утро трябваше да оставя зад гърба си колибата и чешмата и да тръгна по оня път, който отдавна ме чакаше: дойдоха войници, качулати и с каменни лица, и ме поведоха мълчаливо към града. Беше настъпил ужасният ден, защото всяко начало имаше и своя край.

* * *

Сред големия безлюден площад, покрит с едри бели камъни, стърчеше бесилка, а под напречната ѝ греда кротко висеше обесен човек. С вързани на гърба ръце и малко подгънати в коленете крака той тихо се полюляваше наляво, надясно и кой знае защо, тъй като не духаше отникъде вятър, никакъв полъх не долиташе от тъмнеещите се на юг планини.

Както вървахме, гледах да отвличам вниманието си от онова, което щеше да стане, може би до обяд или по-скоро, но като минахме през площада и видях бесилката с обесения, разбрах, че съм загубил играта. Тогавя улових предишния Химериус за ръка, казах му, че всичко е било глупост там, при чешмата, на поляната, и го помолих да ми повтори думите си за честта и за достойнството. Колкото и да бях изнемощял от слабост и страх, трябваше да покажа на тия варвари, че в жилите ми тече римска кръв.

Тая пустота, изцъкленото синьо небе, големите черни птици, които безмълвно прелитаха над бесилката, за да изчезнат някъде

наблизо, като сенки, приличаха на зловещ сън, на ужасна приказка, измислена от жесток човек. Измислени, недействителни ми се сториха и високите каменни зидове, и назъбените стражеви кули, които се мернаха пред очите ми откъм източната страна на площада. Войниците пред сводестия вход на крепостта, с кожени шлемове, с дълги копия в ръцете си — и те приличаха на привидения, цветни фигури, пръкнали от страниците на отколешен пергамент.

Това мое чувство за недействителност се стопи и изчезна в същия миг, когато усетих нечий юмрук да ме ръга в слабините. След шарените шатри, бърбарите ручейчета покрай стоборите, спокойните каменни къщи и притихналите овощни градини, след тоя свят на весели цветове с гнезда на щъркели до комините видът на тази ужасна бесилка се стовари като камък отгоре ми, от безлюдното и черните птици въздухът като че ли изведнъж се изпари. Коленете ми отмаляха, забавих стъпките си, стори ми се, че съм попаднал внезапно в страната на сенките, макар че слънцето грееше много ярко над главата ми. Затова крепостната стена и стражевите кули, и войниците с кожените шлемове ми се видяха недействителни. Но всичко дойде на мястото си и придоби истинския си вид, когато усетих под ребрата си юмука на войника, който ме водеше.

Входът на вътрешната крепост се затваряше от огромна двукрила врата, широка около пет стъпки и достатъчно висока, за да пропусне отгатак зида човек, възседнал кон. На дебелина имаше повече от два лакътя, беше обкована от горе до долу с железни блокчета и шини. От двете ѝ страни се издигаха витите фасади на стражевите кули. Ние минавахме под каменния свод на тоя мрачен проход и излязохме в един огромен двор, залян от слънце, застлан със ситен и равен калдъръм. Имаше някакви постройки от двете страни, ниски и учудващо дълги, но очите ми бяха тутакси грабнати от няколко четвъртити масивни кули, които препречваха източната окрайнина на двора. Горната част на тия кули беше дървена, от дялани греди, подаваше се с бойниците си малко напред, а долната част, каменната, висока около два човешки боя, беше облицована с разноцветни мраморни плочи. Между две кръгли колони, под тежък сводест корниз, извезан с орнаменти, лъщеше желязна еднокрила порта.

Не беше необходима особена досетливост, за да разбере, че ме водят при хана. Защото насреща си виждах сгради, внушителни и

величествени за тоя получергарски град, достойни за славата на човек, който упражнява върховна власт. Но ако видът на бесилката ме беше ударил като камък по главата, изгледът на двореца, който се мерна пред очите ми, веднага след като минахме през входа на крепостната стена, изпълни душата ми с изненада и изумление. Разбира се, тоя дворец не можеше да се сравнява с двореца на моя император, отстъпваше и на някои други официални сгради, но все пак взимаше очите и което беше най-важното и се хвърляше от пръв поглед — внушаваше уважение като прославен воин, стъпил здраво на могъщите си нозе.

И какъв воин, света Магдалено! Никак не даваше вид, че е само временно застанал върху тази земя. Напротив, напротив! Тежките каменни блокове, арките, мраморните колонади — това гледаше гордо и с някаква непоклатима увереност в бъдните времена.

Вървах, накъдето ме водеха, по сенчести коридори със сводове от малахит, по широки стълбища, покрити с разкошни кадифени настилки, през полутъмни студени зали, където светлината се цедеше като че ли капка по капка от тесните пролуки.

Оставиха ме да почакам в едно кръгло преддверие със зарешетени прозорчета, с дивани, със сърмени възглавници, с мечи кожи на пода. После ме заведоха при хана.

Той беше в работната си стая и изглеждаше много зает. Дори не ме погледна, когато прекрачих вътре, а продължаваше да разглежда един малък дървен макет.

Ханът държеше в ръцете си дървения макет и внимателно го разглеждаше. Тази играчка наподобяваше от пръв поглед колесарка или талига, но при повече вглеждане личеше, че е модел на някаква бойна машина, може би таран или нещо друго, което прилича на тарана. Всъщност аз нямах много ясна представа за устройството на тарана, знаех само, че е на колелета и че служи за разбиване на крепостни стени, но не ми беше известно с каква точно и по какъв начин се извършваше тази удивителна работа. Когато бойната техника дефилираше пред фронта на гвардията ни, на големите и тържествени паради, теглена от безбройни впрягове волове, катъри и роби, аз предпочитам да зяпам цветния букет отсреща, където аленееха разкошни млади устица и святкаха като пламъчета лъчезарни и лакоми очи. Какъв букет, какъв букет! Макове и божури, зной, а бойната техника с катърите и воловете — по дяволите, тя си минаваше,

скърцаше, правеше мокро по настилката на булеварда и други неща, но аз не ѝ обръщах внимание, гледах насреща божурите и маковете.

Та колкото и да не разбирах от бойни машини, стори ми се, че ханът държи в ръцете си макет на таран. Голяма работа, това не може да ме учуди, пък и нямах настроение за дивене след онази бесилка на площада. Но ханът!

Колчем си мислех за него в моята плетена от пръти кошара, все си го представях нисък, трътлест, кривокрак, в кожени гащи, с валчесто лице и закривени надолу мустаци. С котешки студени очи, понякога свирепи, понякога лукави, винаги лъхащ на кисело кобилино мляко. А хан Крум беше такъв мъж, че пред него моят император щеше да изглежда бездруго като чучело, напълнено със слама. Тоя човек имаше снага на дискохвъргач, на олимпийски първенец — висок, тънък в кръста, с могъщи рамене и прекрасна шия. Ръцете му бяха силни, ужасни, ръце на войник, който можеше с един удар да разсече човек на две. Но силата в тях беше някак стаена, обуздана, спокойна — два леопарда, прибрали се в леговищата си след сполучлив лов.

Лицето му беше слабо, скулесто, устните — тънки, прави, почти безцветни, като на богослов. Очите му бяха тъмни, напръскани със златисти точки, засенени с дълги, леко извити мигли. По израз приличаха на ръцете — спокойни, съсредоточени и като че ли вечно претеглящи нещо на много чувствителни везни.

Разбира се, има различни видове спокойствие и за да не бъде разбран криво, искам веднага да уточня. Има спокойствие, зад което се простира свят, изпълнен с милосърдие, размисъл, доброта. Такива са били вероятно очите на Христос — мъдри, всеопрощаващи, добри. И Мария Магдалена, лекомислената, и тя е заслепявала с добротата и великодушието на милосърдните си очи. Но има спокойствие, което прикрива свят от огънове и вулкани, зад чието мълчание скърцат зъби и съскат стрели. Очите на хана бяха тъкмо такива — измамна кадифена завеса над един тревожен и буреносен свят.

Тоя великолепен езичник беше облечен в меден византийски халат, поразтворен небрежно на гърдите и пак така небрежно пристегнат на кръста с тънък шнур. Под халата блестеше синя блуза, стегната около шията с тясно огърлие, бродирано със златна сърма. Панталоните, сини като блузата, бяха скроени по войнишки тип —

тесни, почти прилепнали за бедрата, пъхнати под коленете във високи, червени ботуши.

Само една подробност от ханското облекло изглеждаше необичайна, причудлива за окото на ромееца: синята конусообразна шапчица, украсена с дълъг и провесен надолу червен пискюл. Каква шапчица, господи! Пясъци и пустини, диви племена, варварски пълчища, които тъпчат с копитата на конете си блясъка на Капитолия! Тази островърха шапчица напомняше неприятни неща.

И така, поради почудата си от вида на господаря, предизвикана от изненада и удивление, аз не успях да разгледам веднага залата, където бях въведен. Но още като прекрачвах прага, почувствувах, че влизам в помещение, приглушено, засенчено, потънало в полутъмнина, отрупано с килими и възглавници, застлано с цветни дългоруности кожи. Само предната част на това помещение, мястото, където стоеше ханът, беше ярко осветено от силна слънчева светлина. Тя струеше през един продълговат прозорец, изсечен под тавана, и падаше оттам като водопад над огромна дъбова маса, покрита със зелена атлазена покривка. Върху масата лежаха няколко пергаментни свитъци, пера за писане, глинено шише с мастило и по средата — усукан дебел камшик с жълта костена дръжка. Ханът стоеше на това осветено място в струите на светлия водопад, който се спущаше от прозореца, а другата част на залата и всичко, което беше вътре, изглеждаше забулено в сумрак.

Дали от тежките очи на хана, от чудноватата ли обстановка или поради онова, което очаквах да чуя — присъдата, — изведнъж усетих прималвяване във всичките си стави, в коленете си, каменният под като че ли омекна под краката ми. В ушите ми пищяха някакви далечни свирки, водопадът, който се спущаше от прозореца започна да се обагрят с виолетови и малинови бои. А може би това беше от слабата храна, месо не бях вкусвал цяла вечност, само едно мляко и понякога, много рядко, комат клисав хляб! Кой знае! Беше позорно за един римлянин да усеща каменните плочи омекнали в слънчевата светлина шарена, затова допрых ръка до челото си, потърках го и се престорих на човек, който малко иска да знае къде са го довели и какво искат от него.

Челото ми беше студено и мокро от пот.

После очите ми се спряха върху лицето на хана и в тоя миг почувствувах сърцето си сграбчено от ръка, която не познава милост. Неговите очи ме пронизваха като студени остриета, претегляха ме колко струвам. Бяха уверени в себе си, в справедливата си и безпогрешна преценка, както палачът е уверен в опитната си ръка. Раздва и главата на осъдения се изтърколва върху камъните. Играеш на мъжество? Не се преструвай, не мога да понасям лъжците. В тоя момент ти си една оскубана кокошка и нищо повече, и хич не се насилвай да показваш поза на орел!

— Дайте на тоя нещастник чаша вино! — каза спокойно ханът.

Такава беше истината, той ми я каза открито с очите си и аз признах справедливостта му, поклоних му се до земята. Какъв мъж съм аз, господи? — удрях се по челото и плачех с глас като бито и изхвърлено на улицата пропаднало момиче. Защото, ако бях мъж, истински римлянин, коленете ми нямаше да треперят и погледът му щеше да отскочи от моя поглед, както отскача мечът от закалените плочки на войнишкия щит. Ако бях такъв герой, за какъвто исках да се представя, нямаше да мисля как изглеждам и как да изглеждам храбър, нямаше да играя роля, а щях да се държа достойно и просто като всички действително храбри мъже. Такава беше истината, в тоя миг за пръв път в живота си почувствувах, че не ми достигат сили, беше унижително, слабостта винаги унизява, пък аз бях представител на цивилизования свят — горко ми, горко ми! Късах кадифената си блузка, бродираната си кавалерска блузка, с якичката, с дантелките, но от това не ми ставаше по-добре...

Всъщност аз не правех нищо. Стоях на прималелите си крака и гледах тъпо в зеления атлаз на масата.

После отпих една глътка от виното, което ми поднесоха, и когато понечих да върна чашата, ханът с едно кимване ми заповяда да изпразня чашата до дъно. Аз се подчиних на господарската воля и изпих всичкото вино до капка. Запрепускаха коне, жребци, повя топлият вятър от юг. Каменните плочи застинаха неподвижни под краката ми, водопадът се избистри.

Сега щеше да започне разпитът и аз се прокашлях тихичко, за да изчистя гласа си — така ни беше учил нашият преподавател по реторика. Трябваше да се воюва някак, бесилката и човекът, който се люлееше под напречната ѝ греда, не излизаха от съзнанието ми.

Случва се паметта да се върне назад, по отдавна изминати пътища, и в миг само да възстанови онова, което е видяно и преживяно в предишни времена. Най-вече, когато човек очаква някакъв фатален похват в живота си или стои надвесен над вечното мълчание, пред самия враг на смъртта.

От господаря на българите не чаках милост, нали моят император се заканваше да изстреби до крак варварите, които бяха дръзнали да образуват държава в държавата му. Каква милост! Аз бях човек на императора, тъй ми се падаше. Нима вие, ромеите, ще пожалите някого от моите, ако го спипате в земята си? Ще го погалите по главата, но със сатър или просто ще го запалите насмолен, както правите с обсебените от дявола. Ти си виждал такива неща на площада пред патриаршията и макар да ти е ставало гадно и да си затискал носа си, сам дори една мишка не би подпалил, мислил си ги тия живи факли за справедливи и за неизбежни. Щом като вие ще запалите моя човек, защо аз да не метна въжената примка на шията ти? Въжетото във всички случаи е по-добро от огъня, както аз съм по-добър и по-милостив от твоя господар. Бъди благодарен и отдай възхвала богу за моята доброта. Ако палачът те подръпне по-силно за краката, когато увиснеш на въжетото, ти ще умреш сравнително бързо, а на кладата работата е по-друга, особено в безветрие и при влажни дърва. Ханът е като нубийския лъв, свиреп е само когато го предизвикат, иначе той е свикнал да пресмята и да обмисля жестокостите си, всекиму да отдава заслуженото и със справедлива мярка. Горко ми горко ми, как можах да попадна в тази страна, проклетите зелени хълмове! Но сега трябва да играя ролята на храбрец, да бъда мъж, да имам пауновото перо на шапката си, гледайте — кавалерът Химериус не се бои от смъртта и малко иска да знае, никак не иска да знае за тоя варварски господар. Ах, само земята да не пропадеше под краката ми!

Неговите тъмни очи пронизват хаоса, който е в душата ми, един обречен на смърт моли небето за помощ, кавалер от свитата на императора размахва храбро шапката с перото, всичко е огряно от пронизващия блясък на очите му. Бърша с ръка студената пот от челото си. Исусе, спаси!

Достойнството, честта. Хиляди пъти бих продал душата си на дявола за една шепа твърдост. Гледайте кавалерът Химериус знае да умира достойно, защото е син на най-цивилизованата нация в света,

защото е завършил Магнаурската академия и може да пише, да превежда и дори да говори на латински език. Ах, само проклетата земя да не бягаше под краката ми! Шепа твърдост. Нищо повече, само шепа твърдост.

Ханът заповяда да ми поднесат вино. Тоя железен човек беше прозрял в душата ми, беше доловил от какво имам нужда, за да играя по-добре ролята си: земята да не се клати под краката ми, да изглеждам храбрец въпреки студената пот по челото си. Нали трябваше да изслушам една присъда, хлопване на врата, зад която цареше вечното и студено мълчание? Доброто вино превръща дори заека в храбрец.

После времето се разтегна, вратата зееше отворена. Чаках хлопването, но ханът като че ли ме забрави, заемах място в залата, без да съществувам. А той отново взе дървения макет в ръцете си и се извърна към неколцина мъже, които излязоха като оживели привидения из смрачената част на залата. Бяха гърци, познах ги по лицата и по облеклото. Към тази група се присъедини и един белобрад арабин, прегърбен, сух като мумия. Водопадът заливаше тия хора със зелени отблясъци и понеже ушите ми бучаха от виното, не чувах нищо от приказките им, всичко изглеждаше някак недействително, като сън. Действително беше само хлопването на вратата, което очаквах, но и то не идеше, бавеше се, аз стоях все още зад прага.

Така, като очаквах тоя разговор за макета да свърши най-после, видях, че към мене се приближава един огромен мъж, почти исполин, светлоок, наметнат с бяло наметало, общито по яката с лисичи кожи. Тоя русокос Херкулес застана наблизко, започна да ме мери с тежък поглед от петите до главата и аз забелязах, че е славянски тип, че мустаците и брадата му са посивели доста и че в сините му очи блещукат незлобливи, присмехулни огънчета. Дъхът му миришеше ужасно на вино.

Той направи още една крачка, протегна ръка и аз усетих върху рамото си, една желязна лопата, с такива лопати моряците изгребваха житото от трюма на вуйчовия кораб. Той опипа рамото ми, пръстите му бяха като куките за абордаж, зави ми се свят от болка и от винени пари. Чух го да мляска, да сумти в брадата си, но не можеше да се разбере дали се смее или ръмжи по мечешки. Може би се смееше, защото ме потупа дружелюбно по гърба. Помислих си, че там ще

останат синини, но какво значение имаше, нали стоях на прага и вратата щеше много скоро да се хлопне подире ми.

После видях пред себе си хана, леопардите в очите му скърцаха със зъби, лежаха си спокойно, сигурно още мислеха за дървената играчка. Тя беше сега на масата, приличаше на един голям плъх върху колелета, но нямаше опашка. Исполинът погледна хана и направи с ръка жест около шията си, примка, но незлобливо, очите му се смееха. Ханът поклати глава, сетне го чух да казва, че за това има време и че никога не ще бъде късно, ако потрябва. Русокосият се засмя с глас и пак ме потупа по рамото и този път може би по-силно, а ханът плесна с ръце и ония леопарди в очите му скръцнаха със зъби. Долетя някакъв придворен човек, във военна униформа: заслужавал двадесет пръчки по голо, задето ме въвел в залата с тия дрипи на гърба ми! Светът отново започна да се люшка и да се носи нанякъде. Предишният Химериус прошепна в ухото ми да правя безразлично и отегчено лице, но аз го пратих по дяволите, погледът ми се замрежи. Весела мрежа, през която всичко изглеждаше чудесно и като че ли направено от сребро. Сетне ханът каза да ме заведат в шивачницата и където е необходимо, за да заприличам на човек, с когото може да се разговаря по човешки. И леопардите се прибраха в леговищата си. Светът се носеше кой знае накъде, мяркаше се между сребърните неща пауново перо, една могъща десница ме поведе към вратата. Оттатък прага имаше живот, вечното мълчание беше изпъзляло надалече и макар че ми се гадеше от винените пари, както се бях облегал на онази десница, дочух наблизко сладкия глас на света Магдалена, моята закрилница: пееше богохулни езически песни...

* * *

И така мила, не зная дали си обърнала внимание на това, но когато оня Химериус, с перото, прошепна в ухото ми да направя безразлично и отегчено лице, за да почувствува ханът колко съм храбър и че малко държа на милосърдието му, не зная дали е обърнал внимание на това, но аз пратих по дяволите този човек, престорих се на глух. Не ми трябваха неговите наставления. Откакто бях стъпил на варварска земя, той неотстъпно вървеше подире ми и това му правеше

чест, нали не беше привикнал на суров и примитивен живот! Непрекъснато вървеше подире ми, спътник като собствената сянка, от която човек не може да избяга. Трогателно, трогателно! За такава вяроност се заплаща с чисто злато. Е добре, но той не вървеше подире ми безмълвен, послушен, кученце, което следва господаря си през огън и вода. Носят господаря за гробищата, а кученцето припка след ковчега, смирено и с подвита опашка, дори не му идва наум да вдигне крак, за да се разпише някъде из пътя. Къде ти! Оня Химериус, с перото, изтъкваше много упорито присъствието си, напомняше постоянно за себе си, наставляваше ме, съветваше ме, държеше се като опекун, понякога надигаше глас доста настойчиво, по командирски. В Константинополис през най-добрите дни, когато лакомо поглъщах каквото ми паднеше от пищната трапеза на развлеченията, на патрицианските удоволствия, аз го слушах като най-примерен ученик, подчинявах му се, оправях крачката си в строя според неговата свирка. После вкусните неща от трапезата започнаха да ми поомръзват; той ми говореше нещо, пак наставнически, и аз пак го слушах, но му се подчинявах някак пряко сила и с много тъжно чувство в душата си. Идеше ми да затворя вратата си под носа му и ако не го правех, не го правех, защото не ми стигаше достатъчно смелост, пък и не знаех какво ще се случи по-нататък, как ще живея, след като той остане зад вратата. Затова крачех според свирката му, слушах го, продължавах да бъда примерен ученик, а тъгата в душата ми растеше, надигаше се, една помътняла река излизаше от коритото си. Ах, тоя човек с пауновото перо на шапката си! Той ме държеше във властта си или аз се оставях да бъда във властта му, все едно, трябваше да се хитрува, за да не потъна в мътилката. Така, като го слушах и изпълнявах заръките му, аз си мислех за зелените хълмове, ходех по белите пътища, превръщах се на див варварин, ревах, „Хуу!“ през дъждовните ноци и размахвах секира като пиян скит. Но да тръшна вратата си под носа му — не се решавах, пък и не ми достигаха сили.

Той ми каза да направя безразлично и отегчено лице и аз го пратих по дяволите, защото вече имах опит, бяхме на варварска земя, случвало се беше на няколко пъти да му посочвам пътя. Спомняш ли си оная ноц, при реката, водеха ме за Плиска? Той заповяда да не докосвам месото, което войниците бяха ми подхвърлили за вечеря, но аз не го послушах, а оглозгах хубавичко мръвките и както виждаш, от

това не излезе нищо лошо. Ако не бях се превърнал на куче, за да гложгам, кучетата непременно щяха да видят сметката ми на другия ден. Тъй или иначе, но оня Химериус, с перото, беше надвит, за пръв път не изравних крачката си според свирката му. Една победа, разбира се, но ми се плачеше, защото го обичах, тъжно е да празнуваш победа над човек, който ти е мил.

На другия ден реших да яхна онова дръгливо муле, а той се противеше ужасно, кълнеше ме да не опозорявам честта на дедите си, в края на краищата аз бях патриций, кавалер на императора, мулета и катъри яздеха само хора от трета ръка. Имаше право, не му възразих, но все пак ягнах мулето — Плиска беше далеч, а от изранените ми и подути крака течеше кръв. Като ме видя върху кльощавия гръб на добичето, той закри с ръка очите си, срамуваше се за мене, за достойнството ми и това ме накара да изляза от кожата си. „Слушай — казах му, — ако има някой виновен за тоя позор, не го търси на друго място, а погледни себе си. Не си привикнал на дълъг път, краката ти са изнежени, никога не са стъпвали боси на земята. Ти направи от мене свое подобие, когато исках да поскитам някъде навън, по хълмовете, по белите пътища, по-далеч от шумотевицата на столичните булеварди и площади, ти казваше, че това е несериозно, лекомислие, препоръчваше ми една разходка по крайбрежния булевард и заповядваше на робите да оседлаят най-гиздавия, но и най-кроткия от конете. Така ме учеше да живея, по твой вкус и разбирания, затова сега съм негоден за по-мъчен път.“ Той не отговори нищо, продължаваше да крие очите си, изглеждаше съсипан от огорчение. Отминах, и в сърцето ми преля жалост. Казах си: защо му се сърдя? Нима е предполагал някога, че ще попадна във варварска страна, че ще спя на гола земя и ще изкачвам усойни дефилета?

Исках да ти кажа, мила, че преди да ме отведат в оная ужасна зала, с водопада, който се спущаше от прозореца, ние с него бяхме имали вече доста разпавии, пред хана не стоеше послушният ученик на кавалера с перото. Пред господаря на българите стоеше човек, усъмнил се в мъдростта на учителя си, но не съвсем, позагубил вяра в достойнствата му, но с още очарование в сърцето си от някои негови отделни схващания и постъпки. Веднъж протяга умолително ръце и шепне с много любов: учителю, помогни! Друг път той го отпраща при дяволите с очи, в които няма дори капчица топлина.

Аз ще ти разкажа, мила, ние ще имаме сигурно много време да си приказваме така, един до друг, сами, докато ти си в планината и събираш сено с оня дръвник Хилвуд, а тук, в селището, е останал само старецът Мусокий, който нищо не вижда, но знае много неща за изминалите времена; аз ще ти разкажа как ханът на българите ми даде възможност да прозра голямата истина за оня човек с перото, моя двойник, и как си мисля сега, че съм се отделил завинаги от него, особено след снощната случка с вълкодава Панас. Зная, че Хилвуд не изпитва добри чувства към хана на българите, но какво пък, и аз не изпитвам добри чувства към твоя Хилвуд. Вълци да го ядат макар! Няма да лея сълзи по него. А ти, мила, не ме кори за лошия език. На раменете си нося волската кожа на стотника Бутаул, кадифената кавалерска пелерина е само спомен, спомен. И после, аз победих Панас, ти видя с очите си това, такъв ужасен звяр, а победителите не говорят с копринени думи, с думи от старо тънко сребро. Но приказката ми беше за хана, за господаря на българите, тоя красавец с продълговати очи, полубог, с него и света Магдалена би сгрешила, но тайно, много тайно, за да не я изгонят от книгите за светците. Какъв господар! Казах ти вече, моят император и телом, и особено духом прилича на сламено чучело в сравнение с него. Слушай, слушай, аз ще ти разкажа някои неща за тоя велик човек, за чудните дни, които прекарах в сянката му, и ти ще разбереш защо оня Химериус, с перото, вече е напълно отчаян от мене. Ела по-близо, старецът Мусокий не вижда нищо, ние сме сами, и докато ти събираш сено в планината, аз ще ти разкажа много, много неща...

ГЛАВА ПЕТА

Ти се усмихваш, усещаш, че хитрувам, „много неща“ са една примка — ще попаднеш в нея и аз ще те задържа по-дълго при себе си. Може би е така, кой знае, самотата е по-страшна от острите зъби на Панас, гледа ме с миши очи от всеки ъгъл, а като стоиш при мене, ето какво става, сеното ухае, навесът се превръща в сребърна къщичка, птички чуруликат, отпред на поляната, зайци играят на „прескочикобила“. Затова подхвърлих примката, да няма миши очи от всеки ъгъл, да не се запилееш някъде с оня дръвник, както събирате сеното. Ти се усмихваш, бездруго не ти е минавало наум да излизаш навън, излишни са били малките хитрини с тази примка. Е добре, утре аз ще се поразходя из гората, ще убия две лисици и ще ти ги подаря, за да си направиш ново кожухче. Само че някой трябва да смъкне кожите им, това е една неприятна работа, която не умея да върша както трябва.

Царственият ден на хана започваше с изгрева на слънцето и завършваше със залеза. От залез-слънце до полунощ, когато си лягаше, той живееше с радостите и грижите на човек, който няма нищо общо с управлението на държавата.

Всяка от стражевите кули завършваше в най-горната си част с открита площадка, оградена с парапет от облицовани правоъгълни камъни. В момента, когато слънцето изгряваше на хоризонта, двадесет души тръбачи, застанали като статуи върху площадките и обърнати с лице към четирите посоки на света, двадесет души тръбачи надигаха огромни рогове и със страшен вой, който оповестяваха началото на новия ден. Тоя вой, който сигурно караше мъртъвците да потръпват в гробовете си, продължаваше доста време, предълго време за несвикналите уши, докато слънцето източваше целия си бляскав диск над смълчаната и тиха равнина.

През мъгливо и облачно време тръбачите получаваха указание кога да надуют роговете си от нарочен човек. В централната стражева

кула имаше една малка зала, където дежуреха на смени началниците на дворцовата охрана. Тук оня арабин с бялата брада беше измайсторил часовник по подобие на ония, които бях виждал вече в Магнаурската школа и в тържественото преддверие на императорския дворец. Два еднакви затворени съда като кълбета, направени от прозрачен кристал и съединени помежду си с тънко общо устие, последователно си разменяха едно и също количество лъскав дребнозърнест пясък. Дежурният по охраната следеше преливанията, броеше ги и на едно определено число, което съвпаднаше приблизително с изгрева на слънцето, нареждаше на помощника си да даде знак на тръбачите да свирят. Така в добро и в лошо време ханските сигналисти приветствуваха неизменно, гръмогласно и с една ужасяваща тържественост раждането на новия ден.

Преди да затихнат тръбите, ханът беше вече на крак. Спалнята му блестеше с разкошната си наредба — златни свещници, сребърни корнизи, плътни килими и кадифени завеси, редки и скъпи кожи! Но самият той спеше на просто и тясно дървено легло, жалък одър, покрит с още по-жалки овчи кожи. Съпругата и другите му жени имаха отделни спални, а той спеше в своята като sameц.

Обличаше се бързо, сръчно и без ничия помощ. Плискаше лицето си със студена вода, после пъргаво се спускаше на двора, за да избъбри сутрешната си молитва в малкия дворцов храм. Струва ми се, че това траеше толкова, колкото да се изброи примерно до двадесет, но без припряност.

Излязъл от храма, той се мяташе на коня си — оседлан от личния му коняр, с червено седло и червени юзди. От дясната страна на седлото, прикрепено на подходящо място, винаги стърчеше късо бойно копне с позлатено острие и с триъгълно атлазено знаменце под острието.

Така, придружен само от първия си телохранител, ханът пресичаше малкия двор, копитата на конете отекваха като удари на чукове и тишината като че ли се губеше страхливо зад малахитовите колони.

До голямата порта го очакваше конен отряд от шестима добре въоръжени конници, водени винаги от личната му охрана. Конниците повдигаха копията си за почест, подреждаха се по двама и шествието начело с хана бавно се изнизваше през сводестите врати на крепостта.

Отрядът стигаше до широкия ров, който опасваше града, по най-късия път, като се движеше в лек и равен тръс. Минаваше през подвижния мост, покрай дървените укрепления, окопите и валовете и накрая излизаше на открито поле, прихлупено в далечината от порозовелия хоризонт. Тогава ханът пришпорваше белия си жребец, навеждаше се над гривата му и се понасяше в лудешки галоп нанякъде, по моравите, като вятъра от изток, който не търсеше пътища. Препускаше, летеше, спущаше се в падини, изкачваше ниските заоблени хълмове. Великолепното пауново перо, закичено на кожения му шлем, чертаеше невидими линии по небето, дръзки предизвикателства, които караха християнските светци да тръпнат от страх. А варварите, извели вече стадата си на утринна паша, потънали до колене във високата жилава трева, с криваци, с вити кинжали в широките си поясници, гледаха с прехласнати очи тоя змей и в зениците им святкаха отблясъци на далечни пожари — опиянение някакво ли или отражение на червеното небесно зарево...

Когато слънцето се изтърколваше по небето на един остен път и на изток въздухът още розовееше, ханът се завръщаше в двореца си, пак в оня спокоен тръс, и ранобудните занаятчии и търговци по главната улица славеха с благодарствени и признателни поклони железния господар. Те не го бяха виждали да беснее из полето, да предизвиква и да плаши светците на християните, вярваха, че спокойният тръс, с който минаваше покрай кирпичените им дюкяни, е признак на непоклатима склонност към строг порядък и мирен живот.

Придворните хора и близките му закусваха разточително: медени питки, пилафи, залени със сироп, подсладени пирожки от бяло пилешко месо, каймак, разбит с пчелен мед... Той изпиваше само една чаша силно изстудено мляко.

Сетне отиваше в приемната си зала да раздава правосъдие. Обвиняемите гледаше по привичка с безизразни очи, но дойдеше ли ред до свидетелите — заприличваше на рис, който дебне жертвата си. Към престъпниците се отнасяше с презрение, изпитваше гнусливост, когато заповядваше да ги бесят или да отсичат ръцете им. Но спипаше ли някого от свидетелите в лъжа, оплиташе ли се някой, или не успяваше да докаже думите си с показанията на други свидетели — тежко му на такъв! Рисът излизаше из скривалището си, скърцаше със зъби, показваше хищни нокти, от очите му изхвърчаха искри. Смазал с

погледа си нещастника, той се замисляше някое време, защото всички обикновени наказания му се виждаха меки като памук. Ах, тежко на свидетеля, който не успяваше да докаже думите си! Понякога го продаваха в робство, режеха ушите или езика му, но случваше се често да го окачат за брадата на остър ченгел. Света Магдалено!

Веднъж, като беше в добро настроение, се осмелих да го запитам откъде извира и защо е тая вълча жестокост спрямо лъжесвидетелите. Той веднага отговори:

— Няма да се озлобя, нито ще се разсърдя заради въпроса ти, макар че като ме питаш така, ти всъщност ме клеветиш. За клеветничество аз продавам в робство и режа езика, сигурно си имал случай да се увериш в това?

Казах му, че съм имал случай да се уверя в това, и той кимна доволно с глава.

— Според мене — започна ханът — най-големите злини в живота са лъжата и клеветничеството. У нас крадецът краде, подтикван обикновено от сиромашия, убиецът и блудникът убиват и блудствуват поради глупост или природни недостатъци. На крадците отсичам ръцете, а убийците беся, за да бъде имотният сигурен в имота си и никой да не се плаши, че ще стане жертва на някого си, било за блудстване, отмъщение или грабеж. Затова наказвам и като наказвам — не се горещя, просто върша работата си, за да има в страната спокойствие и мир. А какво са лъжците и клеветниците? Изроди, които с мърсуване на езика си гледат да се домогнат до облаги — имот, а най-често — власт, защото, който има власт и е по душа мръсник, той се сдобива много лесно и с имот. Като са некадърни да си пробият път по честен начин и с честни средства, тия хора викат на помощ лъжата и клеветничеството. Намислил съм например да издигна някого на висока служба. Но идва друг, който има достъп до двореца ми, и казва: „Какво си решил, господарю? Да прикъташ змия в пазвата си! По-добре ми отрежи главата, за да не доживея деня, когато тоя подлец ще ти види сметката.“ И започва да изрежда как оня поддържал връзки с еди-кой си род, който пък имал вземане-даване ромеите, и как тия хора се сговаряли, за да ме катурнат някой ден от ханската власт... И ето, ако му повярвам, аз ще изпратя оня човек на заточение или ще наредя на хората си да го следят тайно, а на високия пост ще издигна тогова — нали той предпочита да му отрежат главата, отколкото да ме види

отровен! И представи си, че постъпя така, а оня човек е невинен и чист? Какво ще се получи? Първо, ще загубя истински приятел. Второ, страната ще загуби способен и честен управник. Трето, високият пост ще заеме мерзавец. Виждаш ли? Злината е стократно по-голяма от злината, която може да причини един крадец или един убиец. И ако крадеца и убиеца наказвам с посичане и бесило, с какво трябва да наказвам клеветника, чиято вина спрямо хората и страната е сто пъти по-голяма? За клеветниците и лъжците посичането и бесилото са милувка, каквато е росицата за изжаднялата земя. Ако измислиш нещо по-добро от ченгела и рязането на езика, ще те наградя с шепя златни пари, че и един породист жребец ще ти дам в прибавка. Помисли!

Обещах му, че ще помисля, и преглътнах — гърлото ми беше изсъхнало, пред очите ми подскачаха ченгелчета и колелца.

След като раздадеше правосъдие, ханът измиваше ръцете си, сваляше военната си премяна и се обличаше в обикновено домашно облекло. После отиваше в онази зала, където го бях видял за първи път. Там го очакваха боили, за да разговарят с него по държавни въпроси, специалисти оръжейници, за да му покажат някой нов модел каменохвъргачка или стенобитна машина.

Обядваше в тесен домашен кръг, винаги със съпругата си. Докато другите унищожаваша и лакомо поглъщаха най-различни видове ястия, той се задоволяваше винаги с едно и също — неизменният къс слабо обжарена овнешка плешка. Хранеше се мълчаливо, рядко и скъпернически отронваше по някоя дума. Всички пиеха вино, и жена му, от гръцки сребърни потири, а той — малко медовина, от гледжосан славянски пахар.

След ядене ханът се оттегляше в спалнята си, полягваше на дървеното си и тясно войнишко легло. Но не спеше, а караше някого от писарите си да му чете извадки от гръцките законници. Понякога само слушаше, но случваше се да прекъсне четеща, заповядваше му да седне пред писалището и да вземе перото. Започваше да диктува на гръцки и оня пишеше, нижеше изречение след изречение върху пергаментните свитъци, докато от площадката на централната кула тръбачът не известяваше с късия вой на сигналния си рог края на обедната почивка.

Следобедното време ханът прекарваше из оръжейните работилници, на площадките, където изпробваха новите бойни машини, понякога излизаше на полето, за да наблюдава упражненията на редовите войскови части. Строг спрямо прегрешенията на цивилните хора, ханът ставаше направо зъл, когато забележеше, че някой от командирите прави грешки в подреждането на частите или че се отнася несправедливо — прекалено сурово или прекалено милостиво — към провиненията на по-долните чинове. Тежко на тоя командир! Рано на другата сутрин той пътуваше вече на юг, към границата, където го очакваше напрегната обстановка и денонощно обикаляне по заставите.

Тоя начин на живот се променяше само в дните в които ханът излизаше на лов или посещаваше по-отдалечените области на страната. Затова пък вечерите му бяха устроени в съвсем друг порядък, или по-точно — сам ги нагласяваше така, че в тях да липсва какъвто и да било порядък. Почнеха ли звездите да златеят, той отиваше в залата на пиршествата наметнат с червена мантия, закичен с най-разкошното пауново перо. В огромното огнище, където можеше удобно да се опече един вол, вече горяха букови цепеници, а в ъглите на залата пламтяха факли, натопени в благовонни масла. Всякакви ястия имаше в сребърната посуда, плодове, сладкиши, в златните потири искреше старо рубинено вино, музиканти, насядали върху мечи кожи, свиреха и пееха весели песни. Когато се появяваше ханът, гостите се изправяха на крака, музикантите започваха тържествен церемониален марш, виночерпците заставаха като статуи зад трапезата, а млади момичета, робинки, вадеха от кошничките цветя и ги запокитваха навсякъде из залата. Ханът, красив и строен като младо божество, сега не изглеждаше строг нито много замислен, но пък и не приличаше на човек, който възнамерява да изпусне юздите из ръцете си. Леопардите миролюбиво лежаха на местата си, но бяха леопарди все пак.

Ханът седнаше срещу най-личния от гостите си и посягаше за потира с виното. Надигаше го мълчаливо, пиеше, гостите стояха на крака, музикантите свиреха тържествения си марш. После оставяше изпразнения съд, обърсваше устата си с ръка и се усмихваше. Гостите сядаха по местата си и пиршеството започваше.

Пиеше много, но гледаше гостите да пият повече от него. Разговаряше, но подхващаше разговорите така, че гостите да

поговорят и за онова, което иначе таяха скрито в душата си. Колкото пъти съм имал възможност да го наблюдавам, все ми се е струвало, че дори в най-веселите мигове на тия пиршества той не изпускаше от око никого — претегляше, изучаваше, правеше изводи, взимаше решения, понякога фатални за нещо или някого. Ако тоя човек беше през деня законодател, държавник или пълководец, през веселите вечери се превръщаше в находчив и опитен ловец. Дебнеше и ловеше истината за хората си, силното и хубаво вино му служеше така, както добрите кучета — при истинския лов.

ГЛАВА ШЕСТА

Спомняш ли си оня русокос великан, лъхация на вино, със засмените очи, който ме оглеждаше с неописуемо удивление, сякаш бях най-рядката птица в света, и който насмалко не изкълчи раменете ми и не издъни гърба ми в порив на внезапно лумнали приятелски чувства? Както ти го описах тогава, ти веднага се досети, мила, че става дума не за кой да е от видните мъже, близки на хана, а за вашия най-горен старейшина, за княз Славун, който на празничните трапези в двореца заема челно място между боилите, винаги срещу господаря.

Е, добре... Случило се веднъж, на някакво празненство в двореца, двамата да се запият ужасно и без мярка. Ханът пиел вино от златния потир, а Славун според обичая си смучел еликсира от дълбока глинена паница. Започнали от ранна вечер и продължавали така докъм среднощ. Музикантите пели песни, танцовачките танцували, всичко вървяло както трябва, но на някои от гостите се сторило, че този път ханът прекалено мълчал, а Славун прекалено дърпал дългия си като къделя мустак. Вътрешни хора предпазливо подшушвали, уж случайно, както става обикновено на такива тържествени вечери, че тази заран, така и така, ханът разговарял много строго с княза, а князът се правел, че не дочува и че си мисли за други неща. Както и да е, двамата не мълчали съвсем, а от време на време взаимно се подканяли да пият, като всеки път изричали накъсо обичайните наздрависи. И ето, изведнъж се разразила страшна буря. Въсщност бурята била там, в залата, но стояла стаена някъде и само чакала повод, за да се покаже пред всички. А поводът за всеобща изненада нямал нищо общо със сутрешния разговор между двамата. Нищо общо, защото мнозина от гостите чули, когато Славун ревнал: „Туй е измама! Мене караш да пия, а ти само миришеш потира! Бог Перун да ме съди, но аз няма да оставя тази работа!“ На което хан Крум отвърнал с ледено спокойствие: „Гледай си паницата, княже, и остави Перуна на мира!“ „Тъй ли? — пламнал Славун, почервенял от гняв. — Ти се осмеляваш да ругаеш моя бог, ти...“ Не довършил, защото думите, които били в

паметта му, се разхвърчали като ято врабци. „Ти...“ — повторил той, почервенял още повече от гняв, задето нито едно врабче не било останало на мястото си, та не могъл да си довърши мисълта. Грабнал тежката паница и както става, когато думите ги няма в паметта — замахнал, но как замахнал, сякаш се изсилвал с бойна секира! Паницата полетяла към главата на хана. Кой знае какво щяло да стане, но ханът съумял да се наведе в същия миг и опасността минала над главата му. Някъде зад него треснало, един от ония златни свещници се строполил като посечен на пода.

Настъпила мигновена тишина. После гръмнала врява, гостите наскачали, блеснали ятагани. Славун се понесъл към изхода, помел като отприщен яз ония, които се пречнали насреща му и изчезнал. Втурнали се да го стигнат, но ги заковал на място властния и железен глас на хана:

— Стойте!

Нямало как, всички застанали. Гласът на хана ги стиснал за гушите.

— Защо ще го гоните! — казал той и помълчал някое време. Сетне продължил, но вече по-меко: — Князът ще се върне. Ще видите, че непременно ще се завърне. Обзалагам се срещу дясната си ръка. Хайде обърнал се той към музикантите, — онемяхте ли?

Виночерпците се размърдали, налили вино, музикантите засвирили, танцовачките размахали ръце и заизвивали снаги. Пиршеството продължило, но някак си без душа. Гостите току поглеждали към изхода, чоглаво им било, защото ханът се бил обзаложил срещу дясната си ръка, а той никога не приказвал напразно, удържал думата си.

Времето не вървяло, пълзяло едва-едва. И ето, най-после пак настъпил такъв миг, когато всички замлъкнали отново, извърнали глави към изхода и затаили дъх — да не би видението да изчезне. Тъй им се сторило — че в сводестата рамка не стои истински човек, а видение. Но човекът изглеждал съвсем истински и бездруго — бил самият Славун. Никой не отронвал дума, танцовачките застинали, виночерпците се вкаменили, както държали стаканите. Защото такова нещо не се случвало всеки ден — да видиш как един княз сам слага главата си на дръвника. А главата на Славуна била на дръвника,

разбира се; отдавна действувал закон: който посягал върху хана, да се наказва незабавно със смърт.

Така или иначе, в залата се възцарила тържествена тишина. Князът стоял на прага като тъмен градобитен облак или като мечка стръвница, възправена на краката си. В очите му святкали златни мълнии. Стоял някое време неподвижен, после изсумтял, тръснал глава и с твърди крачки се доближил до онова място, където ханът седял. Откачил широкия си меч от колана и с много нехаен жест го захвърлил в краката на господаря.

Нищо не казал, но от тоя му жест се разбирали много неща.

Хан Крум се понавел, взел меча от пода и го поставил на коленете си. Отпил глътка вино, погледнал княза в очите и се усмихнал.

— Досега това оръжие е било в ръцете на съюзник — казал той, като почуквал с тънките си пръсти по ножницата. — В ръцете на съюзник, чийто върховен повелител съм аз. Отсега нататък искам това оръжие да бъде в ръцете на съюзник, чиято глава върховният повелител е спасил от посичане. Приемаш ли?

— Нямам нищо против — отвърнал Славун. И се засмял широко и сърдечно, като че ли цялата тази работа била една шега...

Но историята с пълководеца Зингилах, мила, закършила малко по-другояче и краят ѝ както ще видиш, няма да те разсмее.

Зингилах произхождал от видно семейство. Родът Зингилаховци давал на войската блестящи, смели войници, които в кратко време се издигали до високи постове. Тоя, за когото става дума, бил само на тридесет години, но вече командувал самостоятелна войскова част, съставена от пехота, кавалерия и обсадни машини.

Като пълководец Зингилах се отличавал с горещо сърце, находчив ум и отчаяна смелост. Той не обичал бавните движения, предпазливите обхождания, нерешителните стълкновения, дългата окопна и обсадна война не му била по вкуса. Търсел слабото място на противника и когато го откривал, нападал ненадейно, светкавично, с цялата си войска. Пробивал фронта, излизал в тила и оттам започвал да обхожда фланговете и да унищожават раздробените и обкръжени противникови части. Зингилах воювал буйно, рисковано, но щастиято

не му изменяло, една след друга печелил битките и една след друга, от славна по-славна, идели наградите. Трябва да се каже, справедливостта го изисква, че заедно с наградите младият пълководец приемал и предупрежденията на хана — да бъде по-сдържан и повече да обтяга юздите на дързостта си, отколкото да ги отпуща.

Било по време на войната за крайморските градове.

Към подстъпите на Месемврия се издигала малка, но яка твърдина. На няколко пъти се опитвал Зингилах да влезе с щурм в крепостта, но всеки негов опит завършвал с неуспех. Мястото пред стените било открито, нанагорно, защитниците покосявали със стрели и камъни щурмовите части, а сами не давали почти никакви жертви. Пътят към града бил пресечен, войната се затегнала, нещата започнали да тъпчат на едно място. Тогава на полесражението пристигнал Крум. Обходил местността, проучил всяка гънка и след като видял всичко, каквото могло да се види, заповядал на Зингилах да преустанови пристъпите, да обкръжи крепостта с окоп и да има под прицел ония места, през които защитниците получавали помощ от града. Като дал разпорежданията си, ханът се завърнал обратно в Плиска.

Тази работа, да държи в обсада твърдината, както казах вече, не била по вкуса на Зингилах. Решил да води войната по свой начин. Наредил каменометните машини близо една до друга, цял ден бил стените в един малък участък, а като се сдрачило, започнал да придвижва войските си към това място. Но като настъпила пълна тъмнина, отминал по-нататък, почти на противоположната страна, и според предварителната уговорка с помощниците си, дал заповед за решителен щурм.

Така се завързала нощната битка за твърдината, която траяла до зори. Зингилах се излъгал в сметката си, че защитниците били заблудени. Кое предугадили, кое доловили по шума от движението на толкова много хора и оръжия, макар че било тъмнина и се извила буря, защитниците не само че не разрешили строя си, ами още повече го уплътнили и тъкмо на това място, където ударил Зингилах. Кипнала страшна битка, хвърчели щурмови стълби, премятали се хора от височините, запламтял гръцкият огън. И понеже Зингилах трябвало да варди гърба си откъм града, нямал възможност да струпа всичката си сила на мястото, където насилвал стените. Битката се водила с

променчив успех, та се наложило най-после сам Зингилах да се покатери на зъберите и със своя меч да отвори път на щурмоваците.

Към полунощ крепостта била овладяна, но боевете продължили вътре, в средището на твърдината, където били дигнати други стени и изкопани вътрешни ровове. В тия схватки тъмнината помагала повече на защитниците. И чак призори, когато от небето рукнал проливен дъжд, пожарищата стихнали и настъпила тишина.

Зингилах заплатил прескъпо за тази победа. Той ударил крепостта с две хиляди души, а заранта оцелелите стотници му съобщили, че останали живи едва четвъртината. Пък и от живите мнозина били с рани. Сам Зингилах бил толкова накълцан, така кървав, че приличал по-скоро на човек, давен до смърт от глутница изгладнели вълци.

Както и да е, още същия ден той изпратил помощника си в Плиска, за да съобщи за голямата победа, след три дни пристигнал при него пратеник на хана. Ханът заповядал да се яви веднага в двореца, за да бъде чествуван, както се полагало в такива случаи, и лично да получи заслужената си награда.

И ето, настъпил тържественият час. Съпровождан от малък отряд, Зингилах влязъл на кон през външната двукрила порта на дворцовата крепост. Тук го чакали ханът, боилите, пълководците, много първенци, тук го очаквала строена почетната стотня от ханската гвардия. Когато се показал, музиката засвирила тържествения химн на победителите, гвардейците викали „ура“, развявали се конски опашки. Било тържествено като на най-голям празник.

Зингилах слязъл от коня малко несръчно поради раните си, но пред хана застанал мирно, по войнишки, и му се поклонил. Крум го прегърнал, целунал го по двете бузи, а после му посочил подаръците, с които го удостоявал.

— Това е за храбростта, която си проявил при превземането на твърдината — казал ласкаво той.

Имало пурпур, атлази, сърма. Музиката гърмяла, гвардейците викали „ура“.

— Тия неща ти подарява признателното отечество — казал ханът. — Те са твои, слугите ще ги занесат в къщата ти. — Уловил го за ръка и продължил: — А сега ще ти покажа подаръка, който лично аз съм ти избрал, с който лично аз съм те удостоил. Върви с мене!

И го повел към вътрешния двор.

Стражниците отворили еднокрилата порта.

И Зингилах видял на няколко крачки пред себе си голям изсъхнал пън, подравнен отгоре, страшен като смъртта и огромен като цялата земя. До тоя пън стоял палачът със засукани ръкави. Лъскава като слънцето секира блестяла в ужасните му ръце.

— Ето — казал Крум, като му посочил дръвника. — С това съм решил да те възнаградя, задето не изпълни заповедта ми!

Зингилах гледал тежката и лъскава секира и мълчал. Той имал опитно око за тия работи, секирата му се виждала добра.

Сетне, като се досетил, че задържа хана премного време и че това в края на краищата е неприлично, побързал към дръвника. Коленичил до него и се понамръщил, защото раните го заболели. Но стиснал зъби оголил врата си и захлупил глава върху подравнената страна на дървото. Някаква цепленка го ожулила по бузата и това било последното усещане, което отнесъл в небитието...

А ханът? Какъв чуден човек! Един конник препуска в ранна утрин из полето, надпреварва се с лудия вятър. Чергарите примират от възторг: привиждат им се битки, съскат стрели, звънтят копия, цвилят дългогриви коне, на хоризонта се мяркат безкрайни кервани от коли — возят плячката. Ето, конникът минава по главните улици на столицата в сдържан тръс; той е спокоен, невъзмутим и търговците казват: „Този господар ще ни осигури траен мир. Няма да се поддава на страсти-красти, а ще гледа в страната да има ред и справедливост, а по границите — добросъседство и тишина.“ Но конникът е пристигнал вече в двореца си и веднага се захваща с макета на някаква страшна бойна машина. Исква от оръжейните майстори да му измайсторят тъкмо такава машина, само че по-могъща, да не ѝ се опира дори най-яката крепостна стена. Войнствените чергари казват, че ханът обичал войната, че войната била в кръвта му. Миролюбивите търговци твърдят обратното, че сърцето на хана теглело към безметежния живот... Пък аз казвам, мила, че и едните и другите имат право.

Но ти не слушай никого, а съди сама, защото всяко сърце си има своя мярка за нещата.

И като мислиш за хана добро или лошо, не забравяй, че отворих дума за него не заради самия него, а за да си изясня защо ме изпрати тук, в дивия свят на славините, след като ми пощади живота и ме държа дълго време при себе си, в двореца. Че не ме е проводил, за да съм в полза с нещо на славините, това е очевидно — нито имам силата на Хилвуд, нито опита на чичо Добрета, а да ви преподавам теология или латинска граматика, или стара литература е смешно дори да се мисли. Но като не ме е изпратил в тия земи, за да съм в полза с нещо на славините, не ме ли е проводил сред тия пущинаци, та аз на свой ред да извлека някаква полза от обещанието си със славините? Тази мисъл ми иде наум неслучайно, а във връзка с някои по-особени събития, които преживях напоследък.

И така, като пощади живота ми, имаше си някакви свои съображения за това, ханът нареди да ми ушийт нови дрехи, по подобие на тия, които носех на гърба си, разпореди се да ми дадат жилище — в отделението на прислужниците — и да ми носят храна, каквато се предвиждаше за по-дребните началници от дворцовия гарнизон. Разреши ми да се разхождам във вътрешния двор на крепостта, но заповяда на стражата да ме довърши на място, ако направя макар опит да си покажа носа навън.

След мизерния и окаян живот, който прекарах в тая колиба от пръти, новата обстановка ми изглеждаше премного добра, поне на външност, но някак си тъгувах за простата чешма с чучурите и за някои други неща, които бях заобикнал, приказките с овчарите, тояжките, които шарех с вземо.

Ханът започна често да ме вика при себе си, на разговор, и винаги в онази зала, където бяха ме въвели първия път. Поиска да му разкажа житието си и това продължи повече от седмица, защото той любопитствуваше за някои подробности, които на самия мене не бяха особено ясни. Искаше да знае например какви имоти притежава семейството ни, рентата, която получавам и какви данъци плащаме на държавата. За рентата му казах, споменах нещо приблизително за имотите, а за данъците вдигнах рамене — де ще ги зная, имаше си хора, които се занимаваха с тия работи, много са ме интересували данъците! Той страшно се ядоса. Света Магдалено, едва не ме зашлеви с камшика си! Не можах точно да разбера за какво толкова се разгневи, но ми каза, че съм бил неподобен търтей, негодник и един излишен

човек. Такъв убийствен гняв, задето не съм знаел повече за имотите и данъците си!

Както и да е, размина се някак. После се занизаха дългите и безкрайни разговори за Константинополис. Той не ме разпитваше например какви пиеси се играят в градския театър или как изглежда крайбрежният булевард при залез-слънце, или кои са последните фаворити на светия старец, нашия патриарх. Не ме питаше дори за най-популярните хора на столицата — победителите в конните състезания. За всичко това можех да му разказвам с часове, с часове и с удоволствие, и гладко — като по вода. Не, той за тия неща не обелваше зъб. Той много се интересуваше с какви складове за хранителни продукти разполага нашата столица, колко жито побират, маслини, зехтин. Много се интересуваше от числеността на населението и какви стоки се внасят по море, и какви стоки се внасят в града по суша. Боях се да му отговарям, каквото ми дойде на ум, защото забелязах, че в двореца се въртят и други гърци, и араби, че може би те са казали вече някои неща, които ханът непременно ще сравни с моите отговори, и тогава — горко ми, горко ми, ако ме уличеше в голяма лъжа! Затова гледах да си припомням, каквото съм чул и видял, а за онова, което не бях чул и видял — да го осведомявам с данни що-годе близки на здравия разум.

Ах, закрилнице моя, света изкусителко, колко мъки изпитах през тия дни! Но за да съм справедлив, мила, трябва да ти кажа, че колкото повече разговаряме с господаря, толкова лицето му ставаше по-добро, някак си просветваше, стопяваше се оная суровост в чертите, която предизвикваше тръпки, човек преставаше да изпитва чувството, че стои пред студен и бездушен съдник. В това хубаво разположение на духа ханът приличаше на някои от най-знаменитите ни светила по теология, само да не бяха тия негови продълговати очи!

Да, на третия ден той ми разреши да сядам на едно малко столче, покрито с меча кожа — внимание, достойно за отбелязване, защото в тази зала бях виждал да сядат само неколцина мъже, Славун и дваматрима от по-първите боили.

Когато най-после завършихме със складовете, стоките и припасите, дойде ред на географията. Но каква география, мила! Колко стъпки има от една градска врата до друга врата и колко стъпки има приблизително цялата вътрешна обиколка на стените! Кои булеварди

водят пряко за центъра на града, колко стъпки има дотам и по какъв най-къс път може да се стигне примерно от вратата при Златния рог до императорския дворец!

Тия неща не ме измъчиха никак, защото аз познавах моя Пол Полис като петях си пръста, можех с вързани очи да прекося града надлъж и нашир, макар и никога да не ми е минавало наум да върша такава работа пеша.

Когато и тая серия от разговори привърши, ханът вече се усмихваше, изглеждаше още по-красив и като го гледах, мислех си, че сигурно такива ще са на външност, като него, най-прочутите поети и съчинители на безкрайния и загадъчен Изток.

Да, а сетне нашите срещи оредяха. Когато ме викаше, ние разговаряхме вече за много и най-различни неща. Разпитваше ме за уредбата на къщите ни, как прекарваме вечерите си, какви са любимите ни ястия — слушаше, правеше критични забележки, понякога се засмиваше весело. И на една такава среща се случи най-необикновеното: ханът заповяда да донесат вино. Нареди на прислужника си да ми налее, а той напълни чашата си сам.

Сетне смелостта ми нарасна, виното беше гъсто и силно, и аз запитах:

— Вярно ли е, господарю, така съм чул да се приказва, щял си да забраниш употребата на вино в градовете, където има войска?

Ханът помълча, лицето му като че ли се поизопна и поетът избяга.

— Вярно е — каза ханът, като правеше усилия да задържи теолога. Знаех, че ако теологът избяга, ще остане суровият съдник, и раменете ми потръпнаха, макар че ми беше станало топло от гъстото вино. — Вярно е — повтори ханът. — Нещо повече — продължи той, — с намерение съм да забраня изобщо употребата и продажбата на вино в градовете. Когато моят народ постигне в живота си това, което вие, ромеите, вече сте постигнали, тогава, дори на всеки път и кръстопът да има по една кръчма, пак няма да е страшно. Когато пътникът измине най-трудната част от пътя си, той има право и да си поотпочине, и да се повесели, и едното, и другото е нужно. А ние сме в началото на пътя си, най-трудното е още отпред. Ние сме войска в поход, войската няма да пристигне до целта си, ако се отдаде на забавления и пиянство. Но ще кажеш — защо в такъв случай сам не

плиснеш виното, а го изпиваш до капка? Ще ти отговоря: ако утре призори ще има битка, пълководците нареждат на войниците си да лягат рано, а те сами не склапят очи, така става обикновено. Войникът трябва да има будно око и точна ръка, затова му е необходим сънят, преди да настъпи боят. Но ако пълководецът се отдаде рано на съня, кой ще мисли за разположението на бойния строй, коя част какво място да заеме и какво да удари? Тия неща той ще определи в последния момент, след като цяла нощ му бъде донасяно от съгледвачите къде се намира противникът и какви движения извършва. Добродетелите са според човека, според мястото, което той заема в живота, и според задачите, които има да изпълнява...

Още много приказки изрече ханът, все в тоя дух, а аз си мислех: каква езическа философия! Философията му беше езическа, разбира се, определяше добродетелите според социалното положение на хората, но ми харесваше, дявол да го вземе, много ми харесваше. Света Магдалено! Аз винаги съм имал слабост към езичеството...

Някакво приятелство ли се завърза помежду ни, кой знае, изгубих представа за цветовете, но той на няколко пъти праща да ме викат на неговите празнични вечери и аз отивах, и езичник с езичниците пиех вина, радвах се на яденето и на танцуващите, бях много доволен. И когато неговият поглед случайно ме съзираше на отреденото ми скромно място, все ми се струваше, че в тъмните му очи проблясват златни, приятелски искрици.

Веднъж ме заведе на лов. Към обяд времето се заоблачи, откъм планината се спущаше голям дъжд. Случи се така, че ние с него изпреварихме групата, преминахме някаква река и навлязохме в гъста букова гора. Затрещяха гръмотевици, небето се свлече, потънахме изведнъж в хладина и влага, дъждовните пръски започнаха да пробиват зеления свод над главите ни. Слязохме от конете, потърсихме подслон под огромния разклонен шатър на един престарял бук.

— Сега онази рекичка ще стане голяма — каза ханът — и толкова буйна, че нито ние ще можем да минем отвъд, нито пък нашите хора ще могат да я прегазят, за да стигнат до нас.

Имаше още доста време до залез-слънце, но притъмня, като че ли вечерта беше стояла скрита някъде наблизо. Влагата се промъкваше през моите кадифени дрешки, опипваше гърба и раменете ми със студени пръсти, започнах да се прозявам и да зъзна от студ.

— Ти си бил по-зиморничав от стара жена! — каза презрително ханът, като ме измерваше от петите до главата със смръщени очи. — Знаеш ли — продължи той, — че на такова време моите хора спят, без да се завиват дори с наметалата си?

Казах му, че всъщност не ми е много студено и че за никакво наметало не мисля, но че от дете още не съм понасял влагата, една особеност, на която и аз не обръщам внимание и за която не си струва да се приказва.

Като ме чу да говоря така, той се намръщи като че ли още повече, обърна ми гръб и отиде при конете, за да разхлаби каишите на седлата. Сетне дойде при мене, измъкна от торбичката, която висеше на пояса му, огниво и прахан, подаде ми ги доста грубо и заповяда!

— Пали!

Аз разбрах, че трябва да запаля огън, зарадвах се и на часа се заех с тази приятна работа. Начупих клони и съчки, натрупах ги на куп, най-отдолу съчките, разбира се, после започнах да чукам с огнивото върху кремъка. Ще извадя искри, искрите ще подпалят прахана, останалото е дреболия. Нали съм виждал как става тази работа, при чешмата с многото чучури вечер овчарите палеха весел, хубав огън. Но проклетото огниво, а може би кремъкът беше лош, излизаха едни съвсем нищожни искри, пък и летяха накриво, не улучваха прахана. Усецах през цялото време оногова зад гърба си, самата смърт да беше, нямаше да ми е толкова неудобно. Пот изби по челото ми, от пръстите ми, където държах кремъка, потече кръв. И това ми било ханско огниво!

Най-последно, тъкмо в мига, когато ми идеше вече да ревна, една мила и добра искрица лизна прахана и аз си отдъхнах, оня ужас, дете беше зад гърба ми, изведнаж се изпари. Наведох се, мушнах прахана под съчките, а когато се изправих, стори ми се, че светът се кланя в краката ми. Погледнах хана — той приличаше на вкаменен човек. Нищо, рекох си, когато лумнат пламъците, той ще се развесели.

Но пламъци не лумнаха, праханът умря, без да даде на съчките дори мигновен живот. Прехапах устни, сега аз заприличах на вкаменен човек, имах това чувство, че се вкаменявам, не смеех да се обърна.

Дъждът се усили, воден прашец налиташе на талази под сведената корона на нашия бук.

Ханът изсумтя съвсем като рис, после ритна с крак купчината, която бях натъкмил, затири се в гората и след някое време се завърна с наръч сухи клончета и изсъхнала ланска шума. Това подложи най-отдолу, сетне натрупа отгоре ред по ред съчките и вършините. Протегна ръка за огнивото и кремъка, които тутакси му подадох, замахна и сноп искри улучиха веднага прахана. Приклезна срещу купчината, наду устни и задуха — ланската шума пламна като факел, съчките запращяха, зелените клонища, облизвани от пламъците, жално зацвилиха. Лумна разкошен огън.

— Грей се! — подкани ме ханът.

Доближих огъня и протегнах ръце.

Бурята премина в равен, настойчив, тъжен дъжд. Откъм реката, която клокочеше като бясна, заприижда рехава белезникава мъгла.

Ханът откачи от седлото на коня си колчана със стрелите, праметна през рамо ловджийския си лък, и с малко насмешлив глас ме запита:

— Ще смееш ли да останеш сам за някое време?

Този въпрос ме обиждаше, трябваше да повдигна рамене, отде накъде ще ме е страх, да не съм дете, но му отвърнах кротко, че той може да ходи, където обича; ако е необходимо, аз ще прекарам нощта самичък и ще пазя конете.

Той се усмихна снизходително, посъветва ме да натрупам дърва върху огъня и бързо изчезна сред горския пущинак.

От самотията ли или защото валеше толкова противно, една ужасна тъга притисна сърцето ми, почувствувах се просто замаян от жал, въпреки че нямаше какво толкова да жаля. Оня Химериус, с перото, той жалеше за нещо, притискаше лице в коленете си и мъката му преливаше в моето сърце.

По едно време изтръпнах: оня Химериус, с перото, като че ли ме теглеше към реката. Изправих се и като пребит тръгнах подире му. Реката беше излязла нашироко от руслото си, търкаляше разпенените си води, бучеше като хиляда фурии, плискаше нозете ми с жълтеникава пяна. Зави ми се свят, обърнах гръб на оня Химериус, с перото, и отново се дотъртрих до огъня. Приклезнах срещу пламъка и избърсах очите си — изглежда, че се бяха насълзили от дима.

В тоя миг чух някакъв внезапен шум в здрачината, подскочих и насмалко не се заврях в огъня. Нали не бях живял в гората, мила, не

познавах различните шумове, не можех да направя отлика между шум от лапи на звяр и шум от стъпки на човек. Пък и да бях познал, че е от човек, какви ли хора не скитаха из пущинаците!

— Не бой се де! — плисна ме в ушите гласът на хана. Гласът му беше някак си насмешлив и сърдит.

Дойде до огъня и аз видях в лявата му ръка увесил мустаката главичка дълъг и рунтав заек.

Ханът ме погледна в лицето, поклати глава, но не каза нищо. Той захвърли животното на земята и изтупа краката си — ботушите му бяха до глезените в кал.

— Можеш ли да свалиш кожата му? — попита ме ханът.

Съобразих, че става дума за заека, мътните го взели, никога не бях вършил такова нещо, но нямаше как, срам ме беше да кажа, че не мога.

Той измъкна кинжала си и ми го подаде. Оръжието натежа в ръката ми, студенината му като че ли ме парна по сърцето. И никак не се бои, че мога да го пробода — помислих. Наведох се, улових с два пръста животното и допрях острието до козината. Пак помислих — не се бои, че мога да го пробода, защото отдавна ме е претеглил колко струвам! Забих острието и едва не ми прилоша от гнусливост. Света Магдалено!

— Я се махни — каза ханът. — Тебе за нищо не то бива! — додаде той, като измъкна кинжала из ръцете ми. — Ако бях момиче, щях по-скоро да се обеса, но за такъв нямаше да се омъжа! — И започна да одира кожата на заека толкова сръчно, сякаш беше вършил тази работа цял живот и всеки ден. — Не зяпай, а върви до огъня да се грееш! — нареди ми той.

Щях да отвърна с горчивина, че вече не ми е студено и че той се лъже, ако си мисли, че държа да гледам как одира заека, но в тоя миг някъде из дълбочините на тъмнината гръмнаха рогове и светът изведнъж оживя. Ханът остави работата си, наду своя рог и оттатък му отвърнаха още по-многогласно и по-весело.

След четвърт час, а може би и за по-малко, доприпкаха мокри до кости ония, които реката беше отрязала от нас. Търсили брод и като изгубили надежда, изплашени за господаря, хвърлили се в реката, та дано някои стигнат до отсрещния бряг. Слава богу, всичко минало благополучно. Като разказвах така, за невероятно късо време опънаха

на колчета наметалата си и направиха от тях истинска палатка за хана под навеса на буковите клони. Разшетаха се из гората, домъкнаха купища вършини, огънят се извиси и ноцта отстъпи на двадесетина разкрача назад. Живо извадиха из дисагите вино, месо, ръжени питки, наредиха всичко пред господаря, и стояха прави, докато той не ги покани да седнат. После започна голяма веселба.

Няколко пъти погледът на хана срещаше моя поглед, но в очите му не съзирах вече познатите ми златни искри.

Завърнахме се в Плиска. Мина време и един ден той окачи на врата ми тази верижка с плочката и заповяда на стотника Бутаул да ме изпроводи с още двама войници до земята на княз Славуна.

Не можеше да понася оня Химериус, с перото. Надявал се е, изглежда, че ще се затрие някъде из тази сурова и дива страна.

ГЛАВА СЕДМА

След като всичко, което можеше да работи, замина в планината на сенокос, мъже, жени и по-големите от децата, селището заприлича на напуснато, животът беше отхвърчал нанякъде, можеше да се помисли, че забравена и никому ненужна старуха чука коноп в големия двор, но това беше щъркелът, който потракваше навремени с клюн върху Добретовия комин.

Химериус лежеше под навеса със затворени очи, така му се струваше, че ще задържи за по-дълго Вита при себе си, макар да знаеше, че тя отдавна вече е в планината, с оня дръвник Хилвуд, сред моравите, където тревата е до колене и дивият бъз прави главите да се въртят. И той пропадеше и се възкачваше, но не беше от миризмата на дивия бъз, поляните бяха далеко, а от загубената кръв, от зъбите на жълторунестия Панас.

Онази забравена старуха чукаше коноп. Вита остана при него, за да не бъде сам, нали снощи превърза ръката му с парче от ризата си. В отблясъците на огъня коляното ѝ изглеждаше бакърено.

Колко е хубаво, като стои така до него и той може да се взира в кестенявите ѝ очи. Очите ѝ са добри, окъпани са в топлина, може всичко да им разкажеш, привикнали са да бъдат търпеливи.

Какво от това, че е отишла в планината и сега събира сено с оня дръвник. Тя всъщност е тук, при него, под навеса, ако я попитат къде е, непременно ще каже, че е под навеса.

Чудно, чудно, сега като че ли още една забравена старуха започва да чука коноп.

Старецът Мусокий, който не виждаше, но не беше съвсем сляп, дойде при Химериус малко преди пладне, донесе му гърне медовина и го накара да пие. Допря със съсухрената си ръка челото му, поклати ободрително беловласата си глава и му каза, че всичко ще мине, че като пийне още от медовината, ще се почувствува много по-добре.

Защото към питието бил примесил целебна отвара от различни билки и треви — едни давали сила на кръвта, други вадели огъня, някои пък развеселявали сърцето.

Химериус пи от медовината и след някое време наистина се почувствува по-добре. Светът се избистри пред очите му и макар че Вита изчезна, не се натъжи, знаеше, че ще се върне, когато денят склони към залез. Старецът Мусокий приседна до него, на сеното, каза му, че бил приятел с Витиния дядо, че имал Вита като своя внучка, пък и тя го тачела, месела му понякога ръжени питки, разпитвала го това и онова за нейния род. Ето, тази заран го помолила, преди да тръгнат за планината, да занесе нещо на чужденеца за здраве и сила. И той приготвил каквото трябва, и нека Химериус пак да пие, от това вреда няма, а ще има само добро.

После Мусокий попипа раменете му, ключиците, мускулите на ръцете и краката. Слабичък си, каза му той, за мъж си слабичък, у тебе силата е малко, не стига за такъв живот, какъвто водим ние, славяните. И се замисли, и както си мислеше, вторачен в светлината с избелелите си очи, забъбри си нещо, думи някакви, неразбрано и на пресекулки. Вътре под навеса жужаха приспивно пчели, а двата щъркела чукаха горе, върху Добретовия комин. Сънят дойде неусетно, тихо, както ходят сутрин босоноги момичета по оросените морави, и Химериус се пренесе с развеселена душа в други светове.

Събуди се, когато слънцето разперваше вече червеното си ветрило над синята планина. Беше му леко, хубаво, надигна се от сеното бодър, с разведрени очи. Съгледа онова гърне с медовината и добрите билки, имаше още, надигна го и пресуши всичко, до капка. Засмя се и избърса устата си с ръка, както правеха простите хора, които нямаха на шапката си пауново перо.

Но той не помисли за никакво пауново перо, а разкърши ръце и излезе навън. Обиколи селището насам и натам и като даваше ухо на ромона, който идеше от близката долчинка, запъти се нататък, през извисили се високи папрати и цъфнали бързови храсти. В долчинката скачаше бистър поток, разливаше между камъните сребърна пяна. Наведе се, загреба вода с лявата си ръка, която не беше превързана, и жадно я плисна на лицето си. Повтори, потрети, започна да пръхти и да тръска глава, защото водата беше студена като лед. Това миене не

беше много удобно, но пък колко свежест имаше, всяка пръска като че ли вливаше в кръвта му по една шепа радост и ведрина.

Сетне потича малко по течението, дори се изсили веднъж, та прескочи през реката. Не беше правил така от детинство. Учуди се, но махна с ръка и се засмя. Пътьом набра шепа къпини, изсипа ги в устата си, примижва от киселината им и пак избърса устните си с ръка.

Да го видеше оня Химериус, с перото!

Прибра се в селището, помисли да потърси стареца Мусокий, трябваше да му върне празното гърне, но дочу гълчава откъм поляните — връщаха се косачите. И сърцето му, което не беше очаквало с трепет никого досега, нито онази арменка, на която плащаше със злато, запърха в гърдите му като птичка, притисната с длан.

Селището изведнъж се напълни с живот, тишината избяга в гората, из комините се заизвиваха синкави къдели дим.

Седеше на прага и когато видя Вита да влиза в двора, поляните, изпъстрени с най-чудните горски цветя, дългобедрената сърничка, която припка към брода, за да утоли жаждата си, когато я видя да влиза през портата, той се надигна от мястото си, онази птичка, притисната с длан, искаше да изхвърчи в простора.

Тя го погледна бегло и не тръгна към него, а се запъти към пруста на къщата. Преди да прекрачи вътре, извърна глава:

— Татко Добрета иде подире ми — каза тя, — ще чуеш от него добри новини.

Чакаше я работа, да омеси хляб, да нажари подницата, къде ще се занимава с чужденеца, дошел и си отишел като пролетния дъжд. Химериус се натъжи, шмугна се под навеса и се сви на сеното.

Още се виделееше, когато старейшината го повика да излезе навън. Какви новини! Славун знаел отлично цялата тази работа, пращал му много здраве и ето тия дрехи, за да се облече като хората. Щом му се отвори път по тия места, щял да мине, за да види с очите си как живее и дали му върви.

И така, в тъмното под навеса Химериус облече новата си премяна, но чак когато излезе навън, можа да добие представа какво представлява: късо кожухче, дебела конопена риза, широки панталони от бял шаяк и широк пояс от червена кожа. Не можеше да има никакво съмнение, тия дрехи бяха майсторени в Плиска и той се досещаше кой му ги изпраща...

Ако преди година някой дръзнеше да му каже, че ще навлече някога варварски дрехи, щеше да го мисли за луд. Щеше да му каже, че предпочита да умре, отколкото да се предреши като дивак. Но сега дивашките дрехи му се виждаха удобни, чудесни, идеше му да подсвирне с уста от възторг.

Сложиха вечерята навън, на двора, запалиха борина. Вита, като го видя в новите дрехи, плесна с ръце, отвори уста да каже нещо, сигурно най-хубавото, което знаеше, но се сдържа, само притисна гърдите си с ръка.

Бяха поканили Мусокий, имаше една дузина още мъже и жени. Помежду им беше и Хилвуд. Когато Вита насипа чорба в паницата на Химериус, Хилвуд каза, че има закон, който запрещава на тия, които не са излизали на работа, да ядат.

— Тоя закон не важи за старците и за болните — пресече го чичо Добрета.

— Хм — каза Хилвуд и посочи ръката на Химериус, — това болест ли е?

— Болест е! — сопна му се Вита.

Хилвуд заяви, че не е гладен, стана от трапезата и се затири в тъмното. Никой не се обади. После Мусокий заприказва за минали времена, когато целият род сядал на една трапеза, а не като сега, да сяда на една трапеза само семейството.

— По онова време всичката земя е била на рода, а сега е разделена на семействата, затова семействата ядат поотделно — обясни чичо Добрета.

— Ония времена бяха по-добри! — въздъхна Мусокий.

В края на вечерята на трапезата останаха трима старецът, чичо Добрета и Химериус. Чичо Добрета каза, че утре заранта Химериус ще трябва да излезе с косачите, но няма да коси, а само ще носи тревата и ще я трупа на купчинки. Тази работа е лека. Може и вода да донесе на косачите, реката е близо. Мусокий предложи да цепи дърва, но след няколко дена, като посвикне с по-леката работа. Цепенето на дърва, каза Мусокий, прави човека по-як, по-издръжлив. Неговите мускули са меки, като на момиче, дори повече. Туй е, защото не е похващал секира. Нека започне да цепи дърва, отначало по-тънки, а сетне все по-дебели и по-чворести. Когато захване да надвива и на най-чворестите,

без да го боли кръстът и да примаяват ръцете му, тогава ще стане истински мъж, ще може да се пребори и с мечка.

Дойде Вита с борина в ръка. Тя кимна на Химериус, усмихна се и му подаде борината. Трябва добре да се напиш, каза тя, защото утре ще те събудя рано, много рано. До ония поляни, горе, има много път.

Така започна животът на Химериус при славините, в страната на княз Славуна. Отначало събираше откоси сено, но и това го уморяваше. Ако не бяха очите на Вита, които скришом го търсеха и му се усмихваха, дните щяха да му се струват дълги като години. Понякога си мислеше, че ако падне на земята, не ще има сили да се изправи.

Две седмици по-късно той започна да надвива и на най-чворестите цепеници. Наистина, не можеше да се закълне, че кръстът не го боли, но пък замахваше със секирата като с тояжка.

Научи се да разпалва огън на открито, в дъждовно време, да лови риба с кош, да стреля по зурлест глиган с тежък лък. Сега, ако останеше сам в планината, нямаше да умре от глад.

И като привикваше с тоя живот, всеки ден откриваше нови радости. Един глухар, улучен с бърза стрела, това беше голяма, несравнима радост. Брод, който откриваше сам, пътека, която извеждаше най-пряко, крясъкът на птица в гората, по който отгатваше присъствието на пъстрия рис — това бяха открития, радваха душата му като гъсто вино.

Нито веднъж не си спомни за царствения Константинополис. Може би защото не му оставаше време да мисли за миналото, а може би и затова, че оня Химериус, с перото, вече не идеше при него, дори насън.

Наближаваше средата на месец юли. И една привечер, когато звездите блещукаха някак особено в бездънния купол на небето, Вита го запита дали не му е омръзнало това сено под навеса и самия навес и дали не мисли да си дигне покрив, под който някога, кой знае, може да зашета жена. Без да проговори, той я притисна до гърдите си. Тя не се противеше, остави се в ръцете му, като че ли така е било съдено да бъде, а сега е настъпил само часът.

ГЛАВА ОСМА

На другия ден чичо Добрета напълни съдовете с медовина, а на своите хора заръча да заколят най-тлъстия овен. Щеше да кани цялото селище на угощение, нали храненицата му беше си избрала най-последних по сърце. Но тъкмо бяха подкарали жертвения овен, закичен със зелени китки по рогата, пристигна вестносец на княз Славунa, плувнал в пот, съсипан от умора и с някакъв странен и тревожен огън в очите. Тия, които бяха подкарали овена, побързаха да му поднесат дълбока паница с медовина — пълни съдове имаше навсякъде из двора, който минеше, можеше сам да си гребне и да пие.

Човекът отблъсна паницата, не му беше до пиене, а вдигна ръка и направи знак на всички да мълчат. Сетне изрече думи, които не прилягаха на празника, а когато свърши, над селището като да беше полегнал вече най-страшният от градобитните облаци на бог Перун.

Славун заповядваше на всички мъже и жени, годни за война, веднага да изоставят всяка работа, да грабнат каквито оръжия имат подръка и на часа да тръгнат по пътя, който води за укрепеното селище Преслав. Никой да не се суети, а да знае, че бавежът може да бъде само от полза за ромеите, които са нахълтали в страната и избиват и палят всичко, каквото им се изпречи пред очите. Ханът на българите зове славините на помощ, работите вървят лошо и ако ромеите не бъдат отблъснати, всичката земя ще премине в робство. Който иска да бъде роб и децата му роби, и жената, и сестрите му безчестени, той да остане на мястото си или да се бави — ако тръгне за бой...

Химериус прокле земята, задето още не се е издънила под краката му, за да го погълне цял. Зашеметен сякаш беше изпил сам всичката медовина, която чичо Добрета беше налял за гостите, изгарящ от срам и мъка и горчиво безсилие, нашествениците бяха негови сънародници, братя, той притули с ръка очите си и се извърна настрана. Хората крещяха наоколо, тичаха, суетяха се, слънцето беше се превърнало на червено огнено кълбо, нямаше на земята такова място, където да не капе огън. После всичко утихна и когато чичо

Добрета го запита свойски и много простичко дали ще тръгне с тях, той се наведе, целуна ръката му и мълчаливо кимна с глава.

* * *

Отрядите на славяните започнаха да се спущат от планините, вървяха ден и нощ, по разкаляни черни пътища, по кози пътеки, а някои слизаха към равнините направо, през гори и поляни, без път.

В равнината ги пресрещаха началници от войската на българския хан. Даваха оръжие на ония, които нямаха или бяха тръгнали само с вили и тояги. Разпределяха ги по отряди, назначаваха им командири, посочваха им местата, които трябваше да заемат.

На двадесет и пети юли вечерта отрядите на княз Славун стигнаха до височините, където им беше отредено да останат и да приемат боя. Позицията беше установена по склона на един горист рид, стръмно надвесен над прохода, който лъкатушеше в подножието му. Насреща също се издигаше такъв стръмен рид, и там, сред шубраците, други отряди бяха заели вече местата си.

Още по пътя, като гонеха укрепеното селище Преслав, хората на княз Славун чуха от уста на уста най-различни разкази за хода на тази страшна война. Разправяше се, че при Маркели ромеите настъпили в няколко колони, обкръжили в проходите българската войска и я избили до крак. Крум срещнал Никифоровите войски пред Плиска, дал им голяма битка, а после се затворил в града и отбранявал пътя, който водел за Славуновите земи. Така дал възможност на вестоносците си да вдигнат в тревога славянските племена, а на славянската войска — време, за да се събере и придвижи до местността около селището Преслав. Когато това било сторено, той оставил в Плиска малко прикритие, а по-голямата част от войската си извел по оня път, който още държал в свои ръце. И най-после Плиска паднала, но войска вече нямало вътре, ромеите клали мирни хора, жени и деца...

* * *

На двадесет и шести юли плисна проливен дъжд. Цял ден се сипеха пороища от небето, хората седяха свити сред шубраките, измръзнали и мокри до кости. Привечер времето се изясни, духна вятър, а на другия ден слънцето напече и изсуши земята. На зазоряване беше дадена заповед никой да не приказва по-силно и никой да не се изправя, и всеки да държи оръжието си готово за бой.

Малкият отряд на чичо Добрета заемаше крайната левофлангова позиция, разположена върху склона, който ограждаше прохода откъм запад. На това място, както и по целия склон, растеше нагъсто лещак, сплитаха се трънки и боровинки, зеленееха жилави клонаци, избуяли над стари коренища. За да се види проходът, който лъкатушеше петдесетина стъпки по-долу, в дъното на клисурата, човек трябваше да се изправи и дори да се повдигне на пръсти. Но тъй като беше заповядано да се лежи, в краен случай — да се пълзи на четири крака, проходът беше изчезнал някъде си, виеше се само в мислите на ония, от чиито очи сънят бягаше като подгонен елен.

Когато ливна големият дъжд и посивялото небе се свлече над склона, Химериус пропълзя до Вита и внимателно наметна раменете ѝ с бойната пелерина на Бутаул. Кой знае защо, вместо да му благодари, това можеше да направи дори само с очите си, тя свали наметалото, като че ли я пареше, и с презрителен жест го запокити настрана. Тя не каза нищо, нито думичка зениците ѝ притъмняха като небето, извърна глава и погледът ѝ се заплете в дивия къпинак.

Водните камшици плющяха по хрусталаците, откъм билото запълзяха тънки ручейчета, проправяха си път сред изгнилата шума, рядка белезникава мъгла започна да спуща валмата си от височините и да се застоява за дълго по зашумелите места. Химериус постоя някое време на колене, мълчалив, приличаше на една забравена вещ, изтървана случайно в пущинака, после протегна ръка, прибра наметалото си и тихо отпълзя на онова място, където му беше определено да лежи.

Сви се под волската кожа и затвори очи. Беше мокър от петите до главата, земята, върху която лежеше, беше прогизнала, но не усещаше студ — изглеждаше невероятно и много странно, като че ли не съществуваше нищо навън, извън него, или ако все пак имаше нещо — то не се отнасяше до него, не проникваше до съзнанието му. Дъждът трополеше по волската кожа, вадички бълбукаха наблизко, от далечните

гори долиташе могъщият и проточен вой на планината, приглушеният рев на придошли реки, но всичко това ставаше в някакъв друг свят, а в неговия свят цареше непоклатима, застинала тишина. Тук, под наметалото на Бутаул, гreeха с черен блясък само две зеници, притъмнели като небето, рееше се скъп поглед, безнадеждно заплетен в зелените дипли на дивия къпинак.

Това не беше от днес, това започна от завчера, когато пътят им се преплете с тълпи от бежанци и с малки групи войници, чиито войскове части бяха пометени и почти стопени през последните битки. Бежанците бягаха от опожарените селища, обезумели от мъка по близките си, по изкланите си деца и изсечени градини, по овъглените си купни и хамбари. Войниците, кои пеш, кои на коне, търсеха дружините си като възкръснали из мъртвите, с разсечени ризници и със спечена кръв по ръкавите, с очи опустошени от поражението, подивели от злоба и горчивина. От часа, когато тия мътни потоци захванаха да пресичат пътя им, около Химериус започна да се образува празно пространство — колкото и да им беше станал близък в последно време, колкото и да го имаха вече за свой, хората на чичо Добрета усещаха в него брата на ония, чужденците, които бяха нахълтали в земята им, за да колят и безчестят. Взеха да отбягват очите му, да не му приказват или ако той ги заговаряше, да му отвърщат троснато и набързо. Разбира се, с лоша дума никой не го замеряше, никому не беше причинил зло, но полека-лека всеки гледаше да кривне по-настрана от него, да не го настига и да не крачи редом до рамото му. Дори Вита се отдели при дружките си, в групата на жените. Когато погледът му случайно срещаше нейния, по лицето ѝ като да преминаваше сянка — това близко лице ставаше изведнъж чуждо, не помнеше и не искаше да знае нищо от онова, което беше преживяно и останало назад, във времето. Като че помежду им нищо не е имало и никога не е било.

Така стигнаха до земляния вал, който опасваше отдалече селището Преслав. Посрещнаха ги конници от гвардията на хана, отново ги разпределиха на отряди, дадоха им водач, оръжие и храна. И към залез-слънце всеки отряд тръгна към позицията, която трябваше да заеме.

Вървяха припряно, бързо, без почивки, през пустинни места, разливи и тресавища. Навремени над главите им кръжаха ястреби и

други някакви черни грабливи птици, каквито в планините не се срещаха, грачеха като вещици и сенките им се носеха, същински задгробни привидения по изсъхналата трева. Но случваше се да минат и покрай стари познайници, дългоклюности щъркели, и тогава, макар и капнали от пътя и бързането, все се намираше някой да им подвигне приятелски, и тая земя беше своя и родна, и да им махне за добра среща с ръка.

Настъпваше голямата нощ, когато стигнаха най-последно до онова място, където трябваше да се заслонят. Двойка чакали изпълзяха из храсталаците, шмугнаха се по нанаторницето, но не отидоха много надалеч, а се притулиха сред шубраките и оттам завиха жалостиво като натирени деца. Чичо Добрета, който разбираше езика на горските зверове, каза, че това е добър признак и никой да не се смущава, защото тия два звяра колкото и да припявали тъжно, вещаели за славините най-хубави неща. Хилвуд отвърна, че тази работа сигурно така ще свърши, на хубаво, че е наострил секирата си, както трябва, и че ще отсече лявата си ръка, ако не натръшка поне една дузина ромейски глави. Химериус захвърли пелерината на Бутаул, просна се на земята по гръб, усмихна се тъжно на Голямата мечка, която вече възсядаше купола на небето, и примрял от умора, унесе се тутакси в тежък сън.

Събуди го утринният вятър, а може би тътнежът на далечна гръмотевица. Събуди се завит с Бутауловата пелерина, а когато протегна ръка, докосна до рамото си малка бохчичка, в която имаше два стръка лук, парче сирене и коматче ръжен хляб. Бохчичката не беше кой знае каква, света Магдалено, той беше виждал хиляди пъти по-изящни неща, от сърма, от пурпур, но нито едно от тия изящни неща не беше извиквало сълзи в очите му. А сега трябваше да преглътне, за да се държи пред тази бохчичка достойно и кораво, като истински мъж. Кой беше разстлал над него захвърлената пелерина, както се завива заспало дете, чия беше бялата бохчичка? На няколко крачки от него, обърнат с гръб, Хилвуд точеше секирата си. Откъм дясната му страна, пак на няколко крачки, седеше Вита — безучастна, загледана пред себе си, чужда, никога не е имало никакъв Химериус, дори насън не се е появявал в живота ѝ. Над всички се спущаше все по-ниско, по-ниско, мрачно, посивяло, натъжено небе.

После дойде дъждът и когато камшиците заплющяха, Химериус пропълзя до Вита и наметна върху раменете ѝ волското наметало на Бутаул, света Магдалено, наметалото от пурпур, везано по огърлието с бисер и сърма.

А после не остана нищо. Една волска кожа лежеше на земята и дъждът плющеше отгоре ѝ.

Дъждът вали, вали, а той си мисли: ето, Хилвуд се е сгушил някъде си, в някакъв друг свят и точи секирата си, опитва острието ѝ по руното на мускулестия си лакът. Славен мъж е Хилвуд! Дори света Магдалена не обръщала гръб на мъже като Хилвуд! Какво да му остави за спомен, та да го помни?

Нямаше какво да му остави, пращаше мисълта си по други, слънчеви места и се питаше: „Кой беше най-хубавият ми ден?“

Като търсеше най-хубавия си ден, той нито веднъж не си спомни за Константинополис и това беше много чудно. Из шубраките изскочи лисица, затихна за миг, четеше миризмите, и тогава той отпусна тетивата и стрелата прониза пухкавата ѝ сребърна шия. Това се беше случило преди една седмица, в планината, на половин час път от селището на чичо Добрета. Като се връщаше в селището, представяше си как ще поднесе сребърната кожа на Вита. И се усмихваше, тананикайки си някаква кръчмарска еретическа песенчица, такива песенчици пееха в квартала около пристанището, и си мислеше тогава, че ето, днес е извървял най-хубавия си ден.

Истина беше, че нито веднъж не си спомни за кавалера с перото. Тоя негов двойник като че ли беше се затрил завинаги сред пущинаците на Славуновите земи.

Така течеше времето през тоя ден, а дъждът все валеше и валеше.

Към здрачаване през прохода захвана да се източва ромейската войска. Когато всичко долу почерня от народ, коне и коли, от двата срещуположни рида екнаха сигнални тръби, а в далечината, където започваше устието на прохода, лумна голям пожар. Двете насрещни войски от българи и славяни наскочаха с дружни викове и като неудържими вихрушки през камънаци и шубраки полетяха към

прохода. Долу екна вой, пронизителен и страшен, пътят заприлича на скотобойна, където колят неизброими черди добитък, побеснял от ужас и предсмъртен страх.

Заедно с другите и Химериус се втурна сред сгърченото пълчище на ромеите. Той размахваше секирата си без въодушевление и само от време на време случайно закачаше по някого. Затова пък Хилвуд, който се промъкваше редом с него, сечеше като хала, бясно, де когото завари.

Топлата кръв, която плискаше на всички страни замая главата на Химериус. Реши да се върне назад, да се измъкне, но тъкмо в тоя миг пред очите му се мерна императорското знаме, знамето на Никифор Геник. Около това парче зелен атлаз, тръпнещо и увиснало като крило на простреляна птица, тряскаше най-яростната сеч. По-рано, на тържествените паради, почти не го забелязваше, но сега грабна очите му и ги притегли към себе си с необузdana сила. Малко го беше грижа за Никифор Геник, нито го трогваше някаква жалост по ромейската войска и ромейската бойна слава. За тия неща никога не беше се тревожил, и сега не се сецаше. А само почувствува, като гледаше тръпнещото парче атлаз, простреляната птица, че ето на, губи всичко, което има, което носеше в душата си и което го свързваше с живота. Може би това бяха ония коринтски колони, сред които беше живял в Аполония; веселите нощи в Константинополис; или златният потир, от който пиеше виното си, и голото място под туниката на Ниса, кой знае — целият негов изминал живот беше в това умиращо парче зелен атлаз. А животът при славините и радостта, която беше намерил в земята им — за тия неща забрави, като че не са били. Сякаш една зъбата стрела го улучи в сърцето и пред очите му притъмня. И тоя човек, който възнамеряваше да се изтегли от боя, комуто се гадеше от стипчивата миризма на кръвта, изведнъж вдигна секирата си и връхлетя върху Хилвуд. Полудял, налиташе на славините, удряше, не гледаше къде, всякак се мъчеше да се добере до императорското знаме. Докато и него най-после някой удари по гърба. Блесна светкавица и той тутакси потъна в непрогледна ревяща тъмнина...

Поведе го другият Химериус, оня, с перото. Беше се измамил, като си мислеше, че го е загубил някъде из прелестните пущинаци на Славуновите земи.

А ромеите бяха изклани почти всичките докъм среднощ.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.